

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΣ

ΕΚΛΟΓΑΙ

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ Γ. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΓΡΗΓ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑΡΓ. ΚΟΥΤΣΙΛΙΕΡΗ

**ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1969**

ΣΤ
ΡΧ
969

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ
ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΣ

(ΕΚΛΟΓΑΙ)

ΔΩΡΕΑ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΣ

(ΕΚΛΟΓΑΙ)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

Γ. ΚΑΔΑΜΑΤΙΑΝΟΥ

Α. ΚΟΥΤΣΙΛΙΕΡΗ

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΛΛΑΣ

21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1969

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΣΕ)

ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Σελίδα 1

ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΚΕΝΤΡΙΚΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Α' Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

Ἡ καταγωγή του

Ὁ Ξενοφῶν ἦτο υἱὸς τοῦ Γρύλλου καὶ κατήγετο ἐκ πλουσίας καὶ ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας τοῦ δήμου Ἐρχιᾶς ἢ Ἐρχείας, ὁ ὁποῖος τοποθετεῖται εἰς τὴν σημερινὴν περιοχὴν Μεσογείων τῆς Ἀττικῆς, παρὰ τὸ χωρίον Σπάτα. Τὸ πλήρες λοιπὸν ὄνομά του κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἀθηναϊκὴν συνήθειαν ἦτο : Ξενοφῶν Γρύλλου Ἐρχιεύς.

Ἡ μόρφωσίς του

Μετὰ τὴν φοίτησίν του εἰς τὰ κατώτερα σχολεῖα τῆς ἐποχῆς του, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδιδάχθη μουσικὴν καὶ γυμναστικὴν, παρηκολούθησεν ἀνώτερα μαθήματα τοῦ σοφιστοῦ Προδίκου. Νεώτατος ὅμως εἶχε τὴν λαμπρὰν τύχην νὰ περιληφθῆ εἰς τὸν κύκλον τῶν μαθητῶν τοῦ Σωκράτους καὶ νὰ ὑποστῆ τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τοῦ μεγάλου ἐκείνου φιλοσόφου καὶ διδασκάλου. Καί, ὅπως μαρτυροῦν τὰ συγγράμματά του, καθ' ὅλον τὸν μακρὸν βίον του ὁ Ξενοφῶν διετήρησε τὸν σεβασμὸν καὶ τὸν θαυμασμὸν του πρὸς τὴν μνήμην τοῦ διδασκάλου του.

Τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τοῦ βίου του

Τὸ 401 π.Χ. ὁ φίλος τοῦ Ξενοφῶντος, Βοιωτὸς στρατηγὸς Πρόξενος, τὸν προσκαλεῖ νὰ μετάσχη εἰς τὴν ἐκστρατεῖαν τοῦ Κύρου τοῦ νεωτέρου ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του βασιλέως τῶν Περσῶν Ἀρταξέρ-

ξου. Ὁ Ξενοφῶν, πρὶν ἀποφασίσῃ, συμβουλευέται τὸν διδάσκαλόν του Σωκράτη, ὁ ὁποῖος τοῦ συνέστησε νὰ συμβουλευθῇ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Ἀλλὰ ὁ Ξενοφῶν, νέος ριψοκίνδυνος, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸ μαντεῖον τὸν ἐξῆς χρησμόν: «Εἰς ποῖον θεὸν πρέπει νὰ θυσιάσῃ, διὰ νὰ ἐδοθῆ ἡ πορεία, τὴν ὁποῖαν σχεδιάζει, καὶ νὰ ἐπανεέλθῃ σώος. Καὶ τὸ μαντεῖον τοῦ ἔδωσε χρησμόν εἰς ποίους θεοὺς ἔπρεπε νὰ προσφέρῃ θυσίαν». Τοιοῦτοτρόπως ἐπέτυχε χρησμόν, ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο, ὅτι ἐπεδοκίμαζε τὴν συμμετοχὴν του εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κύρου.

Ὁ Ξενοφῶν ἀνεχώρησε πρὸς συνάντησιν τοῦ Κύρου, χωρὶς νὰ εἶναι οὔτε στρατηγός, οὔτε ἀξιωματικός, οὔτε στρατιώτης, ἀλλ' ὡς ἐθελοντής, περιεργος νὰ γνωρίσῃ μακρινὰς χώρας καὶ νὰ παρακολουθήσῃ μίαν ἐνδιαφέρουσαν ἐκστρατείαν. Τὰ γεγονότα ὅμως κατέστησαν αὐτὸν ἓνα τῶν στρατηγῶν τῶν Ἑλλήνων μισθοφόρων τοῦ Κύρου (τῶν Μυρῶν), μετὰ τὴν μάχην τῶν Κουράξων, τὸν θάνατον τοῦ Κύρου καὶ τὴν δολοφονίαν τῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν ὑπὸ τοῦ Πέρσου σατραπόου Τισσαφέρους.

Μετὰ τὴν διάσωσίν των, εἰς τὴν ὁποῖαν πρωτεύοντα ρόλον ἐπαιξεν ὁ Ξενοφῶν, καὶ τὴν ἀφξίν των εἰς τὸ Βυζάντιον πολλοὶ τῶν Μυρῶν ἠγρόθησαν μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀγησιλάου καὶ συνέχισαν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν (396 π. Χ.).

Τὸ 394 π. Χ. ἀνεκλήθη ὁ Ἀγησίλαος ὑπὸ τῆς πατρίδος του, διὰ νὰ πολεμήσῃ ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, Θηβαίων, Κορινθίων καὶ Ἀργείων, οἱ ὁποῖοι παρεκινήθησαν ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ ἐκήρυξαν πόλεμον ἐναντίον τῆς Σπάρτης. Ὁ Ξενοφῶν ἠκολούθησε τὸν στρατὸν τοῦ Ἀγησιλάου καὶ εἰς τὴν Κορώνειαν τῆς Βοιωτίας εὗρεθῆ ἀντιμέτωπος τοῦ ἀθηναϊκοῦ στρατοῦ. Ἡ ματαιώσις τῆς διαλύσεως τοῦ Περσικοῦ κράτους ὑπὸ τοῦ Ἀγησιλάου ἐξ αἰτίας τοῦ νέου πολέμου μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων (τοῦ Κορινθιακοῦ πολέμου, ὅπως ἀπεκλήθη) καὶ ἡ περιφρόνησις τοῦ Ξενοφῶντος πρὸς τὸν ἀθηναϊκὸν δῆμον, ὁ ὁποῖος πρὸ ὀλίγων ἐτῶν (399 π. Χ.) εἶχεν ἀδίκως θανατώσει τὸν Σωκράτη, ἀσφαλῶς ἐπηρεάσαν τὸν Ξενοφῶντα, ὥστε νὰ εὗρεθῆ ἀντιμέτωπος τῆς πατρίδος του.

Ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων κατεδίκασε τὸν Ξενοφῶντα εἰς ἐξορίαν. Ἠναγκάσθη λοιπὸν νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Σκιλλοῦντα τῆς Ἠλίδος, ὅπου οἱ Σπαρτιᾶται ἔδωκαν εἰς αὐτὸν εὐφορον κτήμα. Ἐκεῖ διέμεινεν εἴκοσι ἔτη μετὰ τῆς συζύγου του Φιλησίας καὶ τῶν δύο υἱῶν του, τοῦ Γρύλλου καὶ τοῦ Διοδώρου.

Ἐκεῖ συνέγραψε τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν συγγραμμάτων του. Συγχρόνως ἠσχολεῖτο μὲ τὴν καλλιέργειαν τοῦ κτήματός του καὶ μὲ τὸ κνήριον.

Τὸ 371 π. Χ. ὁ Ξενοφῶν ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ κτήμά του εἰς τὴν Σκιλλοῦντα ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἑλλείων. Τότε κατέφυγεν εἰς τὸ Λέπρουν καὶ κατοῖπιν εἰς τὴν Κόρινθον. Καὶ μετὰ τὴν συμμαχίαν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Θηβαίων οἱ συμπολιταὶ του ἀνεκάλεσαν τὸ ψήφισμα τῆς ἐξουρίας του (365 π. Χ.). Τότε οἱ δύο υἱοὶ του κατετάχθησαν εἰς τὸ ἵππικὸν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐπολέμησαν κατὰ τῶν Θηβαίων εἰς τὴν μάχην τῆς Μαντινείας (362 π. Χ.), ὅπου ἐφονεύθη ἐνδόξως ὁ Γρύλλος.

Ὁ Ξενοφῶν δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ἀλλὰ παρέμεινεν εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου ἀπέθανε πιθανῶς τὸ 355 π. Χ.

Β' ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟΝ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

Τὰ ἔργα τοῦ Ξενοφῶντος εἶναι ποικίλου περιεχομένου καὶ κατατάσσονται εἰς τρεῖς ομάδας.

Α' Ἱστορικά :

1) «Κύρου Ἀνάβασις» εἰς 7 βιβλία. Ἐξιστορεῖ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κύρου καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν Μυρσίων μετὰ πολλὰς καὶ μεγάλας περιπετείας.

2) «Ἑλληνικά» εἰς 7 βιβλία. Περιέχει τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ ἔτους 411 π. Χ., εἰς τὸ ὅποιον τελειώνει τὸ ἔργον τοῦ Θουκυδίδου, μέχρι τοῦ 362 π. Χ., κατὰ τὸ ὅποιον συνήφθη ἡ μάχη τῆς Μαντινείας.

3) «Κύρου Παιδεία» εἰς 8 βιβλία. Περιέχει τὸν βίον καὶ τὰς πράξεις τοῦ ἰδίου τοῦ μεγάλου περσικοῦ κράτους, Κύρου τοῦ Πρεσβυτέρου. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἱστορικοῦ μυθιστορηματος παρὰ εἰς τὴν κυρίως ἱστορίαν, ἢ ὅποια ἐκθέτει μόνον ἐξηκριβωμένα γεγονότα.

4) «Ἀγησίλαος». Εἶναι ἱστορικὴ βιογραφία τοῦ μεγάλου Σπαρτιάτου στρατηγοῦ, τὸν ὅποιον ἐθαύμαζεν ὁ Ξενοφῶν.

Β' Φιλοσοφικά :

Όλα αναφέρονται εις τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους.

1) «'Απομνημονεύματα» εις 4 βιβλία.

2) «Συμπόσιον».

3) «Οἰκονομικός».

4) «'Απολογία Σωκράτους».

Γ' Πολιτικά ἢ πρακτικά :

1) «'Ιέρων ἢ τυραννικός». Εἰς διάλογον τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν 'Ιέρωνος καὶ τοῦ ποιητοῦ Σιμωνίδου ἐξετάζονται τὰ πλεονεκτήματα τοῦ ιδιωτικοῦ βίου καὶ πῶς ὁ ἄρχων δύναται νὰ καταστήσῃ εὐτυχῆ τὴν πόλιν του.

2) «'Ιππαρχικός». Ἐξετάζονται τὰ καθήκοντα τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἵππικοῦ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς εἰρήνης καὶ κατὰ τὸν πόλεμον.

3) «Περὶ ἵππικῆς». Δίδονται ὁδηγίαι εἰς τὸν ἵππέα διὰ τὴν ἀγοράν, τὴν δάμασιν καὶ τὴν πολεμικὴν χρῆσιν τοῦ ἵππου.

4) «Κνηγετικός». Δίδονται ὁδηγίαι περὶ τῆς κνηγετικῆς τέχνης.

5) «Πόροι ἢ περὶ προσόδων». Παρέχονται πληροφορίες περὶ τῶν οἰκονομικῶν πόρων τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων καὶ ὑποδείξεις περὶ τῆς βελτιώσεως τούτων.

6) «Λακεδαιμονίων πολιτεία». Παρέχονται πληροφορίες περὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου, ἰδίως περὶ τῶν ἠθῶν καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν Σπαρτιατῶν. Εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ Λυκούργου ἀποδίδει ὁ Ξενοφῶν τὸ μεγαλεῖον τῆς Σπάρτης.

Ὁ Ξενοφῶν ὡς ἱστορικός.

Ὁ Ξενοφῶν μετὰ τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Θουκυδίδου συμπληροῖ τὴν τριάδα τῶν ἐπιφανῶν ἱστορικῶν τῆς ἀκμῆς τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ (5ος καὶ 4ος αἰῶνες π. Χ.). Ἐκ τούτων ὁ Ἡρόδοτος συνέγραψε τὸ ἱστορικόν του ἔργον εἰς τὴν ἰωνικὴν διάλεκτον, ὁ Θουκυδίδης εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀττικὴν καὶ ὁ Ξενοφῶν εἰς τὴν νεωτέραν ἀττικὴν διάλεκτον. Παρὰ τοῦ Ἡροδότου λαμβάνομεν τὰς ἱστορικὰς πληροφορίες περὶ τῶν νικηφόρων πολέμων τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν, παρὰ τοῦ Θουκυδίδου περὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ παρὰ τοῦ Ξενοφῶντος περὶ τῆς τελευταίας περιόδου τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (ἀπὸ τοῦ 411 π. Χ.) καὶ περὶ τῶν μετέπειτα γεγονότων μέχρι τῆς μάχης τῆς Μαντινείας (362 π. Χ.).

Κύρου Ἀνάβασις

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δαρείου Β' ἀνερχεται εἰς τὸν θρόνον ὁ πρεσβύτερος υἱὸς αὐτοῦ Ἀρταξέρξης, ὁ ὁποῖος παρασύρεται ἀπὸ τὰς διαβολὰς τοῦ σατραπόου Τισσαφέρνηου καὶ φυλακίζει τὸν νεώτερον ἀδελφόν του Κύρον. Ὁ Κύρος σώζεται χάρις εἰς τὴν μεσολάβησιν τῆς μητρὸς του Παρυσάτιδος καὶ ἐπανερχεται εἰς τὰς Σύρδεις, τὴν πρωτεύουσαν τῆς σατραπείας του. Ἐκεῖ συλλαμβάνει τὸ σχέδιον νὰ ἐκθροῖσῃ τὸν ἀδελφόν του καὶ πρὸς τοῦτο συγκεντρώνει στρατὸν ἐκ Περσῶν καὶ ἄλλων Ἀσιατῶν. Τὰς μεγάλας ὅμως ἐλπίδας του στηρίζει εἰς τοὺς Ἕλληνας μισθοφόρους, τοὺς ὁποῖους στρατολογοῦν διὰ λογαριασμὸν αὐτοῦ ὁ φίλος του Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Κλέαρχος καὶ ἄλλοι Ἕλληνες στρατηγοί. Αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες μισθοφόροι, περὶ τὰς δέκα τρεῖς χιλιάδας, ἀπεκλήθησαν «μύριοι» καὶ ἀπετέλεσαν τὸ ἐπίλεκτον μέρος τοῦ στρατοῦ τοῦ Κύρου, ὁ ὁποῖος περιελάμβανε καὶ ἑκατὸν χιλιάδας Ἀσιάτας.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κύρου (ἀνάβασις, διότι ἐκ τῶν παραλίων κατευθύνεται πρὸς τὰ μεσόγεια) ἀπὸ τῆς Μικρῆς Ἀσίας μέχρι τοῦ Ἐδφράτου ποταμοῦ καταλήγει εἰς τὴν παρὰ τὰ Κούναξα μάχην. Κατ' αὐτὴν οἱ Ἕλληνες νικοῦν καὶ καταδιώκουν τὸν ἀπέναντι αὐτῶν παραταχθέντα στρατὸν τοῦ Τισσαφέρνηου, ὁ Κύρος ὅμως ἐπιτίθεται παρατόλμως κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, τὸν ὁποῖον τραυματίζει κατὰ τὴν συμπλοκὴν, ἀλλὰ φονεύεται ὁ ἴδιος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου ὁ ἀσιατικὸς στρατὸς αὐτοῦ ὑπὸ τὸν Ἀριαῖον αὐτομολεῖ εἰς τὸν μέγαν βασιλεῖα Ἀρταξέρξη. Μετὰ ταῦτα οἱ Μύριοι εὐρίσκονται εἰς τὸ μέσον ἐχθρικῆς χώρας, ἀνευ συμμάχων καὶ παρακολουθοῦνται κατὰ πόδας ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ. Εἰς αὐτὴν τὴν κοίσιμον στιγμήν ὁ πανοῦργος Τισσαφέρνης ἐξαπατᾷ τοὺς Ἕλληνας στρατηγούς, ὅτι τάχα ἐπιθυμεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς συμφωνίαν μαζί των, τοὺς παρασύρει εἰς συνάντησιν καὶ τοὺς δολοφονεῖ.

Ἄνευ στρατηγῶν πλέον οἱ Μύριοι πρὸς στιγμήν ἀπογοητεύονται. Ἄλλ' ὁ Ξενοφῶν ἐνθαρρύνει τοὺς στρατιώτας καὶ πείθει αὐτοὺς νὰ ἐκλέξουν νέους στρατηγούς, οἱ ὁποῖοι θὰ τοὺς ὀδηγήσουν ὀπίσω εἰς τὴν πατρίδα. Ἐκλέγονται πράγματι νέοι στρατηγοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται ὁ Λακεδαιμόνιος Χειρίσοφος καὶ ὁ Ξενοφῶν.

Διὰ μέσου τῆς χώρας τῶν Καρδούχων καὶ τῆς Ἀρμενίας ἀγωνίζονται κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν φυσικῶν ἐμποδίων οἱ Μύριοι, διὰ

νά φθάσουν εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ἡ ψυχικὴ των καρτε-
ρία, ἡ σωματικὴ των ἀντοχὴ καὶ ἡ ἀνωτέρα στρατιωτικὴ των ἰκανότης
κατανικοῦν καὶ τοὺς ἐχθροὺς καὶ τὰ φυσικὰ ἐμπόδια καὶ τὰς δυσμενεῖς
καιρικὰς συνθήκας. Καὶ φθάνουν τέλος πάντων, μόλις περὶ τὰς ὀκτὼ
χιλιάδας, οἱ τελικῶς ἐπιζήσαντες, εἰς τὰ παράλια, πλησίον τῆς Τραπε-
ζοῦντος. Ἐκεῖ ἀναπαύονται ἐπ' ὀλίγον καὶ κατόπιν μεταβαίνουν εἰς
Θράκην καὶ διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου συν-
ενοῦνται μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀγησιλάου.

Αὕτῃ ἡ ἐπάνοδος τῶν Μυρίων ἀπὸ τῶν Κοινάξων μέχρι τοῦ Εὐξεί-
νου Πόντου ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν «Κάθοδος τῶν Μυρίων».

Τὸ μέγα τοῦτο κατόρθωμα τῶν Μυρίων κατέδειξε τὴν ἀσύγκριτον
ὑπεροχὴν τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν καὶ τὰς μεγάλας ἀδυναμίας τῆς
ἀπεράντου περσικῆς αὐτοκρατορίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΩΟΝ

Η ΠΑΡΑ ΤΑ ΚΟΥΝΑΞΑ ΜΑΧΗ

Καὶ ἤδη ἦτο ἡ ὥρα, καθ' ἣν ἡ ἀγορὰ ἦτο γεμάτη ἀπὸ πλήθου, πλησίον δ' ἐκεῖ που ἦτο ὁ σταθμός, εἰς τὸν ὁποῖον ἔμελλεν ὁ στρατὸς νὰ καταλύσῃ, ὅτε ὁ Πατηγγύας, ἀνὴρ Πέρσης, ἐκ τῶν πιστῶν φίλων τοῦ Κύρου, παρουσιάζεται αἴφνης τρέχων μὲ καλπάζοντα ἰδρωμένον ἵππον, εἰς πάντας δὲ ὄσους καθ' ὁδὸν συνήντα ἐκραυγάζεν εἰς Περσικὴν καὶ Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔρχεται μὲ μέγα στρατεύμα παρεσκευασμένους ὡς πρὸς μάχην.

Ἡγέρθη λοιπὸν μεγάλη ταραχὴ. Διότι ἀμέσως ὅλος ὁ στρατὸς ἐνόμισεν ὅτι ὁ βασιλεὺς θὰ ἐπιπέσῃ ἐναντίον του εἰς μεγάλην εὕρισκομένου ἀταξίαν.

Καὶ ὁ Κύρος, ἀφοῦ ἐπήδησεν ἀπὸ τὸ ἄρμα, ἐνεδύθη τὸν θώρακα καί, ἀφοῦ ἀνέβη εἰς τὸν ἵππον του, ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὰ παλτά (ὄπλα δηλ. τὴν λόγχην καὶ τὸ ἀκόντιον) καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους παρήγγελλε νὰ ἐξοπλίζωνται, ἕκαστος δὲ νὰ τοποθετῆται εἰς τὸ τάγμα του.

Τότε λοιπὸν ὅλοι ὑπακούοντες εἰς τὰς παραγγελίας του αὐτὰς μὲ μεγάλην ταχύτητα ἐλάμβανον τὰς θέσεις των, ὁ μὲν Κλεάρχος πλησίον τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ, ταχθεὶς εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατοῦ, ὁ δὲ Πρόξενος πλησίον τοῦ Κλεάρχου, καὶ οἱ ἄλλοι, μετὰ τὸν Πρόξενον, ὁ δὲ Μένων καὶ ὁ στρατὸς του κατέλαβε τὸ ἀριστερὸν κέρασ τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ στρατεύματος.

Ἐκ δὲ τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ, Παφλαγόνες μὲν ἵππεῖς, περὶ τοὺς χιλίους, παρετάχθησαν πλησίον τοῦ Κλεάρχου, εἰς τὰ δεξιὰ του, μετὰ τούτων δὲ καὶ οἱ Ἑλληνες πελτασταί. Εἰς δὲ τὸ ἀριστερὸν ὁ ὑπαρχος τοῦ Κύρου Ἀριαῖος καὶ οἱ λοιποὶ Πέρσαι.

Ὁ δὲ Κύρος καὶ οἱ ἵππεῖς του, περὶ τοὺς ἑξακοσίους, [εἰς τὸ μέσον],

ώπλισμένοι ὅλοι, ἐκτὸς τοῦ Κύρου, μὲ θώρακας καὶ παραμηρίδια¹ καὶ κράνη. Ὁ Κύρος ὅμως μαχόμενος εἶχε σχεδὸν γυμνὴν τὴν κεφαλὴν [λέγεται δὲ ὅτι καὶ ἄλλοι Πέρσαι διεκινδύνευαν μαζί του, χωρὶς κράνος πολεμοῦντες].

Ἐπὶ τὸ ἰππικὸν τοῦ Κύρου ἔφερε προμετωπίδια καὶ προστερνίδια², οἱ δὲ ἵππεῖς ἐκράτουν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ Ἑλληνικάς μαχαίρας.

Καὶ ἦτο λοιπὸν ἤδη μεσημβρία καὶ ἀκόμη δὲν εἶχαν φανῆ οἱ πολέμιοι. Ὅτε δὲ ἤρχιζε νὰ βραδυάζῃ, ἐφάνη ἀπὸ μακρὰν κονιορτός, λευκὸς ὡς νέφος, ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον κατόπιν σὰν κάποια ἀνὰ τὴν πεδιάδα μαυρίλα εἰς ἔκτασιν μεγάλην. Ὅταν δὲ ἐφθασαν πλησιέστερον, τότε ἤρχιζε πλέον ν' ἀπαστρέπτῃ ἐδῶ κ' ἐκεῖ ὁ χαλκὸς καὶ αἱ λόγχοι καὶ νὰ γίνωνται καταφανῆ τὰ τάγματα.

Καὶ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μὲν κέρατος τῶν πολεμίων ἐφάνησαν ἵππεῖς λευκοθώρακες, τῶν ὁποίων ἐλέγετο ὅτι στρατηγὸς ἦτο ὁ Τισσαφέρνης. Μετὰ τούτους ἤρχοντο οἱ φέροντες πλεκτάς ἀπὸ κλάδους ἰτέας ἀσπίδας. Μετ' αὐτοὺς δὲ ὀπλιῖται, φέροντες τοιαύτας ἐκ ξύλου, αἱ ὁποῖαι ἐφθάναν μέχρι τῶν ποδῶν. Οἱ τελευταῖοι δὲ οὗτοι ἐλέγετο ὅτι ἦσαν Αἰγύπτιοι. Κατόπιν ἤρχοντο καὶ ἄλλοι ἵππεῖς. Κατόπιν καὶ ἄλλοι τοξόται. Πάντες δὲ οὗτοι ἐπορεύοντο κατὰ ἔθνη, ἕκαστον δὲ ἔθνος ἀπετέλει ξεχωριστὸν τετράγωνον πλήρες ἀνθρώπων.

Προηγούντο δὲ αὐτῶν ὄλων ἄρματα εἰς ἀραιὰς μεταξὺ τῶν ἀποστάσεις, τὰ ὀνομαζόμενα δρεπανηφόρα, φέροντα ὑπὸ τὰ καθίσματα τῶν ἡνιόχων δρέπανα, ἐκτεινόμενα ἐκ τῶν ἀξόνων πρὸς τὰ πλάγια, ὅλα δὲ πρὸς τὴν γῆν βλέποντα, ὥστε νὰ διαμελίζουν οἰονδήποτε συνήτων εἰς τὸν δρόμον των. Ὁ σκοπὸς των δὲ ἦτο : ἐπερχόμενα κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν ταγμάτων νὰ τὰ κατακόψουν.

Ἄλλ' ὁ Κύρος, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἦν εἶχε δώσει προηγουμένως συμβουλὴν, ὅτε συγκαλέσας τοὺς Ἑλληνας τοὺς παρεκίνει νὰ μὴ φοβηθοῦν διόλου τὰς βαρβαρικὰς κραυγὰς, τελείως ἠπατήθη. Διότι οἱ βάρβαροι ἐπλησίαζαν οὐχὶ μὲ κραυγὰς, ἀλλὰ, ἐφ' ὅσον ἦτο κατορθωτὸν εἰς τὸσω μέγα πλήθος, μὲ ἡσυχίαν καὶ σιγὴν, μὲ τὸ βῆμα δὲ ἕσον καὶ ἀργόν.

1) Χάλκινα τῶν μηρῶν καλύμματα.

2) Χαλκᾶ καλύμματα τοῦ μετώπου καὶ τοῦ στήθους.

Και ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Κῦρος, διερχόμενος ἔφιππος μὲ τὸν διερμηνέα του Πίγρητα καὶ μὲ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἄλλους ἐφώναζε δυνατὰ εἰς τὸν Κλέαρχον νὰ ὀδηγήσῃ τὸ στράτευμα πρὸς τὸ κέντρον τοῦ ἐχθροῦ, διότι ἐκαὶ ἦτο ὁ βασιλεὺς. «Καὶ ἐὰν νικήσωμεν τὸ κέντρον» εἶπεν «ἡ νίκη θὰ εἶναι ὑπὲρ ἡμῶν».

Βλέπων ὅμως ὁ Κλέαρχος τὸ μέγα στίφος τῶν ἰππέων καὶ ἀκούων τὸν Κῦρον νὰ λέγῃ ὅτι ὁ βασιλεὺς ἦτο πέραν τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος τῶν Ἑλλήνων—διότι τόσον πολὺ ὑπερτέρει ὁ βασιλεὺς κατὰ τὸ πλῆθος, ὥστε, ἐνῶ κατεῖχε τὸ κέντρον τοῦ στρατοῦ του, εὐρίσκετο πέρα τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος τοῦ Κύρου—ὁ Κλέαρχος ὅμως βλέπων καὶ ἀκούων ταῦτα δὲν ἤθελε νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τὸ δεξιόν του κέρα, φοβούμενος μήπως περικυκλωθῇ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Εἰς δὲ τὸν Κῦρον ἀπεκρίθη ὅτι αὐτὸς θὰ λάβῃ τὰ μέτρα του νὰ κανονισθῇ τὸ πρᾶγμα ὅπως πρέπει.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ μὲν Περσικὸς στρατὸς ἐπροχώρει ὁμαλῶς, ὁ δὲ Ἑλληνικὸς ἐξακολουθῶν ἀκόμη νὰ τηρῇ τὴν θέσιν του συνετάσσετο δεχόμενος τοὺς προσερχομένους ἀκόμη εἰς τὰς τάξεις του. Καὶ ὁ Κῦρος παρελαύνων οὐχὶ πολὺ μακρὰν τοῦ στρατεύματος ἔθεατο βλέπων καὶ πρὸς τὰ δύο μέρη, πρὸς τὸν στρατόν του καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους του.

Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ Ξενοφῶν ὁ Ἀθηναῖος καὶ κατευθύνων τὸν ἵππον του πλαγίως αὐτοῦ, διὰ νὰ τὸν συναντήσῃ, τὸν ἠρώτα, ἂν ἤθελε νὰ παραγγείλῃ τι. Οὗτος δὲ σταματήσας εἶπε καὶ διέταξε νὰ ἀναγγείλῃ εἰς ὅλους ὅτι καὶ αἱ πρὸς τοὺς θεοὺς θυσίαι καὶ τὰ σφάγια (ὅσα εἰς αὐτοὺς προσεφέρθησαν) ἦσαν εὐοίωνα.

Ἐνῶ δὲ ἔλεγε ταῦτα, ἤκουσε νὰ διέρχεται τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ θόρυβος καὶ ἠρώτα τίς καὶ πόθεν προήρχετο ὁ θόρυβος οὗτος. Ὁ δὲ Ξενοφῶν εἶπεν ὅτι τὸ σύνθημα δευτέραν ἤδη φοράν διαβιβάζεται δι' ὄλων τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ. Ὁ Κῦρος ἠπόρησε, ποῖος τὸ ἔδωκε πρῶτος καὶ ἠρώτα, ὁποῖον ἦτο τὸ σύνθημα. Ὁ δὲ Ξενοφῶν ἀπεκρίθη «Ζεὺς σωτὴρ» καὶ «νίκη».

Ὁ Κῦρος, ἀκούσας τοῦτο, εἶπε : «μάλιστα ! Τὸ δέχομαι εὐχαρίστως, εὐχομαι δὲ νὰ πραγματοποιηθῇ». Ταῦτα δὲ εἰπὼν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν θέσιν του. Καὶ δὲν ἀπέιχον ἀκόμη παρὰ τρία ἢ τέσσαρα στάδια ἀπ' ἀλλήλων αἱ δύο φάλαγγες (ἡ τοῦ Κύρου καὶ ἡ τοῦ βασιλέως), ὅτε οἱ Ἕλληνες ἠκούσθησαν ψάλλοντες θούριον πολεμικὸν ᾄσμα, ἐνῶ ἤδη ἤρχιζαν νὰ βαδίζουν κατὰ τῶν πολεμίων.

Ἐνῶς δὲ ἐπορεύοντο οὕτω κατ' αὐτῶν, κάποιον μέρος τῆς φάλαγγος ἐξέσπασε πέραν τῆς γραμμῆς του ὡς κῦμα, τὸ δὲ ὀπισθεν ἐναπομεῖναν στρατεύματα ἤρχισε νὰ τρέχῃ τότε, διὰ νὰ τὸ προφθάσῃ. Καὶ ταυτοχρόνως ὅλοι ἐκραύγασαν καθ' ὃν τρόπον κραυγάζουσι οἱ ἐν ὄρα μάχης ἀλαλάζοντες πρὸς τὸν θεὸν τοῦ πολέμου Ἄρηνα, οὕτω δὲ ὅλοι ὁμοῦ ἐν ἀλαλαγμοῖς ἔτρεχαν. Λέγουσι δὲ τινες ὅτι ἐκτύπησαν καὶ τὰ δόρατά των εἰς τὰς ἀσπίδας των, προξενούντες φόβον εἰς τοὺς ἵππους.

Πρὶν δὲ ἀκόμη φθάσῃ εἰς ἀπόστασιν βολῆς τόξου, στρέφουσι τὰ νῶτα οἱ βάρβαροι καὶ φεύγουσι. Καὶ λοιπὸν τότε τοὺς κατεδίωκον κατὰ κράτος οἱ Ἕλληνας καὶ ἐφώναζαν πρὸς ἀλλήλους νὰ μὴ τρέχουσιν, ἀλλὰ ν' ἀκολουθοῦν κατὰ πόδας τὸν ἐχθρόν.

Ἐκ τῶν ἀρμάτων δὲ τούτου ἄλλα μὲν ἐφέροντο διὰ μέσου αὐτῶν τῶν πολεμίων, ἄλλα δὲ καὶ διὰ μέσου τῶν Ἑλλήνων ἀνευ ἠνιόχων. Οὗτοι δὲ (οἱ Ἕλληνας), ὡσάκις τὰ ἔβλεπαν ἐρχόμενα, ἔκαμαν ἀμέσως τόπον, διὰ νὰ περάσῃ. Ἐνας δὲ καὶ μόνος κατελήφθη (ἀνετράπη) ὑπὸ ἄρματος, καταπλαγεὶς ὅπως κάποτε συμβαίνει ἀπὸ τοὺς τρέχοντας ἵππεῖς εἰς τὰ ἵπποδρόμια. Καὶ ὅμως οὔτε καὶ αὐτὸς ἔπαθε τίποτε, ὅπως λέγουσι, οὔτε ἄλλος κανεὶς ἐκ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν μάχην ταύτην, πλὴν ἑνὸς κατὰ τὸ ἀριστερὸν κέρασ, ὅστις καὶ μόνος, ὡς ἐλέγετο, ἐκτύπηθη ἀπὸ τόξου.

Ὁ δὲ Κύρος βλέπων νὰ νικᾷ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ νὰ καταδιώκῃ οὕτω τὸν πολεμίων εὐχαριστημένος πλέον καὶ ἀνευφημούμενος ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν ὡς βασιλεὺς δὲν ἀπεμακρύνθη ἐν τούτοις τῆς θέσεώς του πρὸς καταδίωξίν του, ἀλλ' ἔχων περὶ ἑαυτὸν συγκεντρωμένην τὴν ἐξ ἐξακοσίων ἵππεων δύναμίν του ἐφρόντιζε νὰ παρακολουθῇ τὰς κινήσεις τοῦ βασιλέως. Διότι ἐγνώριζεν ἤδη ὅτι οὗτος κατέχει τὸ κέντρον τοῦ Περσικοῦ στρατεύματος.

Ἐπίσης καὶ ὅλοι οἱ στρατηγοὶ τῶν βαρβάρων, ὡσάκις ὀδηγοῦν πρὸς μάχην πολεμικὸν στρατὸν, κατέχουσιν ἕκαστος τὸ κέντρον του, νομίζοντες ὅτι τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐν μεγαλυτέρᾳ ἀσφαλείᾳ εἶναι, ὅταν ἡ δύναμις των ὑπάρχῃ ἐξ ἴσου καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, καὶ ὅτι, ἐὰν ἐλάβανον ἀνάγκην νὰ διατάξουσιν τι, ἡ διαταγὴ θὰ ἠκούετο ἀπὸ τὸν στρατὸν εἰς τὸ ἥμισυ τοῦ πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένου χρόνου.

Καὶ ὁ βασιλεὺς λοιπὸν τότε, ἂν καὶ κατεῖχε τὸ κέντρον τοῦ στρατεύματός του, ἦτο ὅμως ἔξω τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος τοῦ Κύρου. Ἐπειδὴ δὲ κανεὶς ἐκ τοῦ στρατοῦ τοῦ Κύρου δὲν ἐμάχετο κατ' αὐτοῦ, οὐδὲ καὶ

μέ τους ἔμπροσθεν αὐτοῦ παρατεταγμένους (ἰππεῖς του), ἔστρεψε τὸ κέρας τοῦ στρατοῦ του πρὸς τὰ ἔμπρός, διὰ νὰ περιζώσῃ τὸν ἐχθρὸν (τοὺς Ἕλληνας).

Ὅποτε ὁ Κῦρος, φοβηθεὶς μήπως ὁ βασιλεὺς ἐκ τῶν ὀπισθεν ἐρχόμενος κατακόψῃ τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν, τρέχει ἐναντίον του. Καὶ ὁρμῶν με τοὺς ἑξακοσίους του νικᾷ τοὺς πρὸ τοῦ βασιλέως τεταγμένους, τρέπει εἰς φυγὴν τοὺς ἑξακιοχιλίους ἰππεῖς, καί, ὡς λέγεται, αὐτὸς ὁ ἴδιος (με τὸ χέρι του) φονεῖ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν Ἀρταγέρσην.

Εὐθὺς δὲ ὡς ἐτράπησαν ἐκεῖνοι εἰς φυγὴν, διασκορπίζονται καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ οἱ ἑξακόσιοι τοῦ Κύρου ὁρμήσαντες πρὸς καταδίωξίν των ἐκτὸς ὀλίγων, οἴτινες ἔμειναν περὶ τὸν Κῦρον, σχεδὸν μόνοι οἱ ὀνομαζόμενοι : ὀμοτράπεζοι.

Ἐνῶ δ' εὐρίσκετο μ' αὐτούς, βλέπει αἴφνης τὸν βασιλέα καὶ τὴν περὶ αὐτὸν σωματοφυλακὴν του. Ἀμέσως δὲ μὴ συγκρατούμενος καὶ εἰπὼν μόνον : ΒΛΕΠΩ ΤΟΝ ΑΝΔΡΑ ἐφορμᾷ ἐναντίον του καὶ τὸν κτυπᾷ εἰς τὸ στῆθος καὶ τὸν πληγώνει διὰ τοῦ θώρακος, καθὼς βεβαιῶ ὁ ἰατρὸς Κτησίας, ὅστις καὶ ἐθεράπευσε τὸ τραῦμά του. Ἐνῶ δὲ ὁ Κῦρος ἐκτύπα οὕτω τὸν βασιλέα, κάποιος ἐκ τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ ρίπτει ἐναντίον του ἀκόντιον με ὁρμὴν ὑπὸ τὸν ὀφθαλμὸν του.

Ἐνταῦθα λοιπὸν μαχόμενοι καὶ ὁ Βασιλεὺς καὶ ὁ Κῦρος καὶ οἱ περὶ αὐτούς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἑκατέρου τῶν ἀδελφῶν ἐφονεύθησαν ἐκ μὲν τῶν περὶ τὸν βασιλέα ὅσοι ὑπὸ τοῦ Κτησίου ἀναφέρονται. Διότι οὗτος ἦτο πλησίον του. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κῦρος ἐφονεύθη καὶ ὀκτῶ ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν οἱ καλύτεροι, ὧν τὰ σώματα εἶχον πέσει ἐπὶ τοῦ ἰδικοῦ του.

Ὁ δὲ Ἀρταπάτης, ὁ ἐκ τῶν σκηπτούχων πιστότατος εἰς αὐτὸν θεράπων, λέγεται ὅτι, μόλις εἶδε νὰ πίπτῃ ὁ Κῦρος, ἐπήδησεν ἀπὸ τοῦ ἵππου του καὶ τὸν ἐνηγκαλίσθη.

Καὶ ἄλλοι μὲν λέγουν ὅτι ὁ βασιλεὺς διέταξέ τινα νὰ τὸν σφάζῃ ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ Κύρου, ἄλλοι δὲ ὅτι ἠτύοκτόνησεν ἐπ' αὐτοῦ διατρυσίας ἑαυτὸν διὰ τῆς λόγχης του. Ἐφερε δὲ χρυσὴν τοιαύτην καὶ περιδέριον καὶ βραχιόλια καὶ ὅλα ὅσα συνηθίζουν νὰ φέρουν οἱ εὐγενεῖς Πέρσαι. Διότι ὁ Κῦρος τὸν εἶχε περιβάλει με μεγάλας τιμὰς διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσίν του.

Περίληψις κεφαλαίων 9 και 10 τοῦ πρώτου βιβλίου

Ὁ Κύρος ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἔδειξεν, ὅτι ἦτο προικισμένος καὶ μὲ σωματικὴν δύναμιν μεγάλην, ἀλλὰ καὶ μὲ θάρρος καὶ ἐγγένειαν ψυχῆς. Ὄταν ἐνηλικιώθη, ἐστάλη ἀπὸ τὸν πατέρα του σατραπίης τῆς Λυδίας, τῆς Μεγάλης Φρυγίας καὶ τῆς Καππαδοκίας.

Εἰς τὰς περιοχάς, τὰς ὁποίας ἐκυβέρνηα ὁ Κύρος, οἱ μὲν ἐναρέτοι ἐτιμῶντο, οἱ δὲ ἀδικοῦντες καὶ κακοῦργοι ἐτιμωροῦντο ἀμειλίκτως, διότι ὁ Κύρος ἐτίμα μόνον τοὺς δικαίους καὶ ἐναρέτους.

Διὰ τὴν διοίκησιν τῆς σατραπείας ἐχρησιμοποίει τοὺς περισσότερον χρηστοὺς πολίτας καὶ διὰ τοῦτο εἶχεν ἀποκτήσει πολὺ ἱκανοὺς ὑπαλλήλους.

Ὄταν ἐξεδηλώθη ἡ μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν ἐχθρότης, πολλοὶ ἄνθρωποι τοῦ Βασιλέως ἔγιναν φίλοι τοῦ Κύρου, διότι ἐτίμων καὶ ἠγάπων αὐτὸν διὰ τὰς ἀρετάς του.

Ὄταν ἐφρονεύθη ὁ Κύρος, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παρὰ τὰ Κούναξα μάχης, ὁ Βασιλεὺς συννωθεὶς μετὰ τοῦ Τισσαφέρου ἐστράφη ἐναντίον τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι εἶχον τρέψει εἰς φυγὴν τοὺς ἀπέναντί των παραταχθέντας βαρβάρους.

Ἀντιληφθέντες οἱ Ἕλληνες ὅτι ὁ Βασιλεὺς, βοηθούμενος ἀπὸ τὸν Τισσαφέρην, ἐτοιμάζεται νὰ ἐπιτεθῆ ἐναντίον των, ἔφαλαν τὸ πολεμικὸν τὸν ἄσμα καὶ μὲ μεγάλην προθυμίαν ὤρμησαν κατὰ τῶν βαρβάρων, τοὺς ὁποίους ἔτρεψαν εἰς φυγὴν.

Περίληψις τοῦ δευτέρου βιβλίου

1ον. Τὴν ἐπομένην τῆς μάχης ἐπληροφορήθησαν οἱ Ἕλληνες τὸν θάνατον τοῦ Κύρου. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἦλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων ὁ Φαλίνας, Ἕλληνας ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸν Βασιλέα, διὰ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας νὰ παραδώσουν τὰ ὄπλα των.

Ἡ πρότασις τοῦ Βασιλέως ἀπερρίφθη

2ον. Γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος ἀναγνωρίζεται ὁ Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Κλέαρχος, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν ἀμέσως

ἐντολὴν νὰ ἐτοιμαστοῦν ὄλοι, διὰ νὰ ἀναχωρήσουν τὴν νύκτα, κατὰ τὸ μεσονύκτιον δὲ ἔφθασαν εἰς τὸ μέρος, ὅπου εὐρίσκετο μὲ τὸν στρατὸν του ὁ φίλος τοῦ Κύρου στρατηγὸς Ἀριαῖος.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ Ἀριδαῖος μὲ τοὺς ἐπιτελεῖς του ὠρκίσθησαν νὰ μείνουν σύμμαχοι καὶ οἱ Πέρσαι νὰ ὀδηγοῦν χωρὶς κανένα δόλον τὸν στρατὸν κατὰ τὴν πορείαν, ἐπειδὴ συνέφερον εἰς ἀμφοτέρους νὰ ἀκολουθήσουν τὴν αὐτὴν ὁδὸν κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν.

3ον. Μετὰ τὴν συμφωνίαν Ἑλλήνων καὶ Ἀριαῖον ἦλθεν ἐκ μέρους τοῦ Βασιλέως ὁ Τισσαφέρης, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὴν πορείαν τῆς ἐπιστροφῆς πρὸς τὴν πατρίδα των, διευκολύνων αὐτοὺς καὶ διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῶν ἀναγκαίων τροφῶν. Τὰς γενομένας συμφωνίας ἐπεσφράγισαν δι' ἐνόρκων διαβεβαιώσεων.

4ον. Ὁ Τισσαφέρης ἀκολούθως ἔφυγε, διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν Βασιλέα, ἐπέστρεψε δὲ μετὰ 22 ἡμέρας. Κατὰ τὴν πορείαν, ἣ ὁποία ἤρχισε μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Τισσαφέρους, προηγοῦντο οἱ βάρβαροι, οἱ ὁποῖοι ἐφρόντιζον καὶ διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῶν ἀναγκαίων τροφῶν, ἠκολούθουν δὲ οἱ Ἕλληνες.

Ὅτεν ἔφθασαν εἰς τὸν Τίγρητα ποταμὸν, οἱ μὲν Ἕλληνες κατεσκήνωσαν πλησίον μεγάλου κήπου, ἐπέρασαν δὲ τὸν ποταμὸν μόνον οἱ Πέρσαι.

Ὅλιγον μετὰ τὴν ἄφιξίν των ἔρχεται ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀριαῖου καὶ λέγει εἰς τοὺς Ἕλληνας, νὰ σπεύσουν νὰ καταλάβουν τὴν γέφυραν τοῦ ποταμοῦ καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν συντόμως τὴν διάβασιν των, διότι οἱ Πέρσαι σκέπτονται νὰ καταστρέφουν τὴν γέφυραν, ἵνα νὰ ἀποκλείσουν τοὺς Ἕλληνας καί, ἂν δυνηθοῦν, νὰ καταστρέφουν αὐτοὺς. Ἡ πληροφορία αὕτη ἐνίσχυσε τὰς μεταξὺ τῶν στρατῶν ὑπαρχούσας ὑποψίας.

Οἱ Ἕλληνες ἔσπευσαν νὰ καταλάβουν τὴν γέφυραν καὶ τὴν ἐπομένην διήλθον δι' αὐτῆς.

5ον. Ἡ πληροφορία ἀπεκάλυπτεν ὅπωςδήποτε τοὺς δολίους σκοποὺς τῶν Περσῶν καὶ διὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες κατὰ διαταγὴν τοῦ Κλεάρχου ἐβάδιζον διηρημένοι εἰς δύο τμήματα καὶ παρεκολούθουν, μήπως οἱ Πέρσαι καταπατοῦντες τοὺς ὄρκους ἐπιτεθοῦν ἐναντίον των.

Τοιουτοτρόπως πορευόμενοι διά μέσου τῆς Μηδίας φθάνουν εἰς τὸν Ζαπάταν ποταμόν, κοντὰ εἰς τὸν ὁποῖον ἔμειναν τρεῖς ἡμέρας.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παραμονῆς των διεδίδετο ὅτι θὰ ἐπιθεοῦν κατ' αὐτῶν οἱ Πέρσαι, ὁ δὲ Κλέαρχος ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ εἰς συνενόησιν μὲ τὸν Τισσαφέρην καὶ νὰ διαλύσῃ τὰς ὑποψίας.

Ὅταν συνητηθήσαν, ὁ Κλέαρχος ἔκαμε γνωστὰς εἰς τὸν Τισσαφέρην τὰς διαδόσεις περὶ ἐπιθέσεως τῶν Περσῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐδήλωσεν ὅμως ὅτι δὲν πιστεύει εἰς αὐτὰς διὰ τοὺς ἐξῆς κυρίως λόγους :

Διότι ἡ συμφωνία ἐπεσφραγίσθη δι' ὄρκων καὶ ἐπομένως ὁ παραβιάζων αὐτὴν θὰ ἐπισύρῃ ἐναντίον του τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν, διεβεβαίωσε δὲ τὸν Τισσαφέρην ὅτι οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε θὰ γίνον ἐπίορχοι.

Τονίζει ἐπίσης εἰς τὸν Τισσαφέρην, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ μείνουν πιστοὶ εἰς τὴν συμφωνίαν, διότι μόνον μὲ τὴν φιλίαν καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Τισσαφέρους εἶναι δυνατόν νὰ φθάσουν εἰς τὴν πατρίδα των.

Προσθέτει δὲ ὅτι καὶ εἰς τὸν Τισσαφέρην συμφέρει ἡ διατήρησις τῆς φιλίας μετὰ τῶν Ἑλλήνων, διότι ἠμπορεῖ ὁ Τισσαφέρης μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῶν νὰ τιμωρήσῃ ὅλους τοὺς ἐχθρούς του καὶ νὰ γίνῃ ἰσχυρότατος ἡγεμῶν.

Ἀπαντῶν ὁ Τισσαφέρης εἰς τὸν Κλέαρχον λέγει ὅτι, ἐὰν θέλουν οἱ Πέρσαι νὰ καταστρέψουν τοὺς Ἕλληνας, τοῦτο εἶναι εὐκολώτατον εἰς αὐτούς, διότι ἠμποροῦν νὰ καταλάβουν διόδους ὁρέων, ἀπὸ τὰς ὁποίας πρέπει νὰ περάσῃ οἱ πρὸς τὴν πατρίδα πορευόμενοι Ἕλληνες καὶ διὰ τῆς ἀριθμητικῆς των ὑπεροχῆς νὰ κατακόψουν αὐτούς.

ἠμποροῦν ἐπίσης νὰ ἐπιθεοῦν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων μὲ τὸ πολυάριθμον ἰπικὸν των, ὅταν θὰ διέρχωνται μίαν ἀπὸ τὰς πολυὰς καὶ μεγάλας πεδιάδας, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ περάσῃ καὶ νὰ καταστρέψουν αὐτοὺς ἀσφαλῶς.

Ἄλλως τε ἔχουν οἱ Πέρσαι καὶ δύο ἄλλους ἀσφαλεῖς τρόπους, διὰ τῶν ὁποίων ἠμποροῦν ἀκινδύνως νὰ καταστρέψουν τοὺς Ἕλληνας.

Οἱ Ἕλληνες δηλαδὴ θὰ συναντήσουν ποταμούς, τοὺς ὁποίους εἶναι ἀδύνατον νὰ περάσῃ χωρὶς τὴν βοήθειαν τῶν Περσῶν. ἠμπο-

ροῦν ἐπίσης οἱ Πέρσαι νὰ προπολήσουν μίαν μεγάλην περιοχίην, ἐξ ἐκείνων τὰς οποίας θὰ περάσουν οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐντὸς ἐορήμου περιοχῆς θὰ ἀποθάνουν ἀσφαλῶς ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν.

Ἐχοντες λοιπὸν αὐτὰ τὰ μέσα εἰς τὴν διάθεσίν μας, προσέθε-
σεν ὁ Τισσαφέρης, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ σᾶς
καταστρέψωμεν μὲ δόλον καὶ νὰ ἐπισύρωμεν τὴν ὄργην τῶν θεῶν
ἐναντίον μας.

Ὁ Κλέαρχος ἐπίστευσε τοὺς λόγους τοῦ Τισσαφέρους, ἐξή-
τησε δὲ ἀπὸ αὐτὸν νὰ τιμωρηθοῦν ἐκεῖνοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων καὶ
τῶν βαβάρων, οἱ ὁποῖοι καλλιεργοῦν τὴν καχυποψίαν μεταξὺ τῶν
δύο στρατῶν.

Ὁ Τισσαφέρης ἐξήτησε νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν αὐλὴν του οἱ
στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ τῶν Ἑλλήνων, διὰ νὰ φανερώσῃ εἰς αὐτοὺς
ὄλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι καλλιεργοῦν τὴν καχυποψίαν μεταξὺ τῶν
στρατευμάτων.

Μετέβησαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Τισσαφέρους πέντε στρατηγοὶ
καὶ εἴκοσι λοχαγοί, παρηκολούθησαν δὲ καὶ διακόσιοι ἄοπλοι στρα-
τιῶται, διὰ νὰ ἀγοράσουν δῆθεν τρόφιμα.

Ἐκλήθησαν νὰ εἰσέλθουν οἱ στρατηγοί, οἱ δὲ λοχαγοὶ ἔμειναν
ἔξω.

Μετ' ὀλίγον, δοθέντος συνθήματος, ἐπετέθησαν οἱ βάρβαροι
ἐναντίον τῶν εὐρισκομένων ἐκτὸς τῆς αὐλῆς, συνελήφθησαν δὲ καὶ
οἱ εἰσελθόντες στρατηγοί, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐθανατώθησαν.

Εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων φθάνουν οἱ Πέρσαι Ἀριαῖος
Ἀρτάξος καὶ Μιθριδάτης, πιστότατοι ἄλλοτε τοῦ Κύρου, καὶ
λέγουν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὅτι ὁ Βασιλεὺς διατάσσει νὰ παραδώσουν
τὰ ὄπλα των, ἀνακοινῶνουν δὲ εἰς αὐτοὺς ὅτι ἐτιμωρήθη διὰ θανά-
του ὁ Κλέαρχος ὡς ἐπίορκος καὶ παραβάτης τῶν συνθηκῶν.

βον. Ἐκ τῶν συλληφθέντων στρατηγῶν ὁ Κλέαρχος ἦτο ἐμπειροί-
τατος περὶ τὰ πολεμικά. Εἶχεν ἀγωνισθῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Πε-
λοποννησιακοῦ πολέμου, μετὰ δὲ τὸ πέρας αὐτοῦ ἦλθεν εἰς Χερσό-
νησον καὶ ἐπολέμει κατὰ τῶν Θρακῶν. Οἱ ἔφοροι ἐκάλεσαν αὐτὸν
νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Σπάρτην καί, ἐπειδὴ δὲν ὑπήκουσε, κατεδικά-
σθη εἰς θάνατον. Φυγὰς ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν Κύρον, μετὰ τοῦ
ὁποίου καὶ συνεπολέμησεν.

Ἦτο τραχὺς ἀλλὰ δίκαιος, εἰς τὸ στρατεύμα δὲ ἐπέβαλλε τοι-

αὐτὴν πειθαρχίαν, ὥστε λέγεται ὅτι οἱ στρατιῶται ἐφοβοῦντο περισσύτερον τὸν Κλέαρχον παρὰ τοὺς ἐχθρούς.

Ὁ Πρόξενος ὁ Βοιώτιος εἶχε διδάσκαλον τὸν ὀνομαστὸν σοφιστὴν Γοργίαν τὸν Λεοντῖνον. Ἦτο δίκαιος καὶ ἐνάρετος, δὲν ἦτο ὅμως ἱκανὸς νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀναγκαίαν εἰς τὸ στράτευμα πειθαρχίαν.

Ὁ Μένων ὁ Θεσσαλὸς ἐπεδίωκε τὴν ἀρχηγίαν, διὰ νὰ κερδίξῃ ὑλικά ἀγαθά. Θεωρῶν τὴν ἀλήθειαν ἀρετὴν ἀμούζουσαν εἰς ἡλίθιους ἐφρόντιζε νὰ ἱκανοποιῇ τὴν ἐπιθυμίαν του πρὸς πλουτισμὸν χρησιμοποιοῦν συνηθέστατα τὴν ἀπάτην καὶ τὸ ψεῦδος. Συλληφθεὶς ἐθανατώθη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ὡς ἔσχατος κακοῦργος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

"Όσα μὲν λοιπὸν κατὰ τὴν ἀνάβασιν τοῦ Κύρου ἐπραξάν οἱ Ἕλληνες μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς μάχης, καὶ ὅσα μετὰ τὸν θάνατόν του συνέβησαν, ἐμπιστευθέντων τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς μετὰ τοῦ Τισσαφέρους συνθήκας, ἐγένοντο γνωστὰ εἰς ὅσα μέχρι τοῦδε διηγήθημεν.

Ἄφ' οὗ δὲ οἱ στρατηγοὶ συνελήφθησαν καὶ ἐθανατώθησαν ὅσοι ἐκ τῶν λοχαγῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν ἐνέπεσαν εἰς τὴν παγίδα, οἱ Ἕλληνες εὐρέθησαν ἤδη εἰς μεγάλην στενοχωρίαν περὶ τοῦ πρακτέου ἀναλογιζόμενοι ὅτι εὐρίσκονται εἰς τὰ πρόθυρα τῆς βασιλικῆς καθέδρας (τῆς Βαβυλῶνος) καὶ ὅτι γύρω των ἦσαν πολλὰ καὶ διάφορα ἔθνη καὶ πόλεις ἔθρικαι καὶ ὅτι οὐδεὶς πλέον ἐν τῷ μέλλοντι θὰ παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς τροφὰς πρὸς ἀγοράν, ὅτι δὲ ἀπεῖχον τῆς Ἑλλάδος ὄχι ὀλιγώτερον τῶν χιλίων σταδίων, χωρὶς εἰς τὸν δρόμον των νὰ ἔχουν κανένα ὀδηγόν, ποταμοὶ δὲ ἀδιάβατοι διεχώριζαν ἐν τῷ μεταξύ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἄγουσαν ὁδὸν καὶ ὅτι εἶχαν πλέον προδοθῆ καὶ ἀπὸ τοὺς μετὰ τοῦ Κύρου συνεκστρατεύσαντας βαρβάρους, οὕτω δὲ ἀπέμεναν τελείως πλέον ἐγκαταλελειμμένοι καὶ ἔρημοι, οὔτε ἓνα κἄν ἵππεά ἔχοντες σύμμαχόν των (οὐδὲ συμμαχικὸν ἵππικὸν ἔχοντες), ὥστε νὰ εἶναι ἤδη κατάφωρον ὅτι, ἐὰν μὲν ἐνίκων, δὲν θὰ ἠδύναντο οὔτε ἓνα νὰ φονεύσουν, ἐὰν δὲ ἠττώωντο, δὲν θὰ ἔμενον οὔτε ἓνας ἐξ αὐτῶν — ὅλα αὐτὰ ἀναλογιζόμενοι καὶ ἐν μεγίστῃ διατελοῦντες ἀθυμίᾳ, ὀλίγοι μὲν ἐξ αὐτῶν ἔφαγαν (ψωμί) τὴν ἐσπέραν ἐκείνην, ὀλίγοι δὲ ἀναψαν φωτιά (πρὸς θέρμανσίν των), πολλοὶ δὲ τὴν νύκτα αὐτὴν δὲν ἤλθαν οὔτε εἰς τὸ στρατόπεδόν των, ἀναπαυόμενοι ὅπου ἐτύχαινε ἕκαστος, μὴ δυνάμενοι ὡς ἐκ τῆς μεγάλης των λύπης νὰ ἡσυχάσουν καὶ ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου πόνου πατρίδων, γονέων, γυναικῶν, παιδίων, τοὺς ὁποίους ἐνόμιζον ὅτι δὲν θὰ ἴδουν πλέον.

Εἰς τοιαύτην μὲν λοιπὸν ὀδυνηρὰν θέσιν εὐρισκόμενοι ἔλοι ἀνεπαύοντο.

Ἦτο δὲ κάποιος εἰς τὸν στρατὸν ὀνομαζόμενος Ξενοφῶν, Ἀθηναῖος τὴν πατρίδα, ὅστις οὔτε ὡς στρατηγός, οὔτε ὡς λοχαγός, οὔτε ὡς στρατιώτης συνηκολούθει, ἀλλ' ὅστις εἶχε προσκληθῆ ἔκ τῆς πατρίδος τοῦ ἀπὸ τὸν Πρόξενον, φίλον αὐτοῦ ἀρχαῖον. Οὗτος ὑπεσχέθη εἰς αὐτόν, ὅτι, ἐὰν ἔλθῃ, θά τὸν κάμῃ φίλον τοῦ Κύρου, ὅστις, κατὰ τὴν γνώμην του, ἦτο ὁ ἰκανώτερος ἀνὴρ τῆς πατρίδος του.

Ὁ Ξενοφῶν λοιπὸν ἀναγνώσας τὴν ἐπιστολὴν ἐμπιστεύεται τὰ περὶ τοῦ ταξιδίου εἰς τὸν Σωκράτη τὸν Ἀθηναῖον (ζητῶν ἐπ' αὐτοῦ τὴν συμβουλὴν του). Ὁ δὲ Σωκράτης φοβηθεὶς μήπως τὸ νὰ γίνῃ φίλος τοῦ Κύρου (ὁ Ξενοφῶν) κριθῆ ἀπὸ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων ὡς πρᾶξις ἀξιοκατάκριτος (ἀξιοποινος), διότι ὁ Κύρος ἐφαίνετο (τότε) ὅτι προθύμως θά ἐπολέμει μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους κατὰ τῶν Ἀθηναίων, συμβουλεύει τὸν Ξενοφῶντα νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν καὶ νὰ κάμῃ γνωστὰ εἰς τὸν θεὸν (Ἀπόλλωνα) τὰ περὶ τοῦ ταξιδίου του ζητῶν παρ' αὐτοῦ τὴν συμβουλὴν του.

Ἐλθὼν ὁ Ξενοφῶν εἰς τοὺς Δελφοὺς ἠρώτα τὸν Ἀπόλλωνα, εἰς ποῖον ἐκ τῶν θεῶν πρέπει νὰ προσφέρῃ θυσίαν καὶ νὰ προσευχηθῆ, διὰ νὰ ἔχῃ τό, ὅπερ σκέπτεται, ταξίδιον εὐτυχές καὶ ὥραϊον, ἐπιστρέψῃ δέ, ἀφοῦ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του, σῶος καὶ ὑγιής εἰς τὴν πατρίδα του. Καὶ ἐχρησιμοδότησεν εἰς αὐτόν ὁ Ἀπόλλων : «νὰ τὴν προσφέρῃ εἰς τοὺς θεοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ τὴν προσφέρῃ» !

Ἀφοῦ δὲ ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας, λέγει τὸν χρησμὸν αὐτὸν εἰς τὸν Σωκράτην, ὅστις, ἀφοῦ τὸν ἤκουσε, τὸν ἐμέμφθη, διότι δὲν ἠρώτησε πρῶτα τὸν θεόν, ποῖον ἐκ τῶν δύο νὰ προτιμήσῃ : ν' ἀναχωρήσῃ ἢ νὰ φύγῃ ; Ἐν τούτοις αὐτὸς (ὁ Σωκράτης), ἐπειδὴ ἦτο τῆς γνώμης ὅτι πρέπει (τοῦ χρησμοῦ μὴ ἀπαγορεύοντος τοῦτο) ν' ἀναχωρήσῃ, περὶ τούτου πρὸ πάντων ἐνδιεφέρετο νὰ μάθῃ τῶρα : πῶς θά ταξιδεύσῃ ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερα. «Ἀφοῦ ὁμως οὕτω ἠρώτησες (τὸν θεόν)», τοῦ εἶπε, «τότε πρέπει νὰ ἐκτελέσῃς ὅσα σοῦ διέταξεν ὁ θεός».

Ὁ μὲν Ξενοφῶν λοιπὸν ἀφοῦ προσέφερε θυσίας εἰς τοὺς θεοὺς, σύμφωνα μὲ τὸν χρησμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐξέπλευσε. Προφθάνει δὲ εἰς τὰς Σάρδεις τὸν Πρόξενον καὶ τὸν Κύρον σκοπεύοντας ἤδη νὰ βαδίσουν τὴν πρὸς τὴν Ἄνω Ἀσίαν ὁδὸν ἐκεῖ δὲ (εἰς τὰς Σάρδεις) καὶ συνεστήθη ὁ Ξενοφῶν πρὸς τὸν Κύρον (ἀπὸ τὸν Πρόξενον).

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πρόξενος ἔδειξε μεγάλην προθυμίαν νὰ μείνῃ ὁ Ξενοφῶν, τὴν αὐτὴν ἔδειξε καὶ ὁ Κῦρος, ὅστις καὶ τοῦ εἶπεν, ὅτι, εὐθὺς ἅμα τελειώσῃ ἡ ἐκστρατεία, θὰ τὸν ἀποστείλῃ ἀμέσως στὴν πατρίδα του. Ἐλέγετο δὲ ὅτι ἡ ἐκστρατεία θὰ γίνῃ κατὰ τῶν Πισιδῶν. Καὶ ἐξεστράτευσε μὲν λοιπὸν ὁ Ξενοφῶν οὕτως ἐξαπατηθεὶς — οὐχὶ βέβαια ὑπὸ τοῦ Προξένου. Διότι οὔτε αὐτὸς (ὁ Πρόξενος) οὔτε κανεὶς ἄλλος ἐκ τῶν Ἑλλήνων, πλὴν τοῦ Κλεάρχου, ἐγνώριζαν ὅτι ἡ ἐκστρατεία γίνεται κατὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως. Ἄμα ὅμως ἔφθασαν εἰς Κιλικίαν, ἔγινε πλέον γνωστὸς εἰς ὅλους ὁ σκοπὸς τοῦ Κύρου. Ἄν καὶ ἐφοβοῦντο δὲ (ἐτρόμαζαν) τὸν δρόμον, ἐν τούτοις οἱ περισσώτεροι χωρὶς νὰ θέλουν ἐντροπέμενοι ἀλλήλους καὶ τὸν Κῦρον ἠκολούθησαν (διὰ νὰ μὴ νομισθοῦν δειλοί). Ἐξ αὐτῶν λοιπὸν ἓνας ἦτο καὶ ὁ Ξενοφῶν.

Ἐπειδὴ δὲ, εἰς ἣν κατάστασιν εἶχαν περιέλθει πλέον, εὕρισκοντο εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν περὶ τοῦ πρακτέου, ἐλυπεῖτο μὲν καὶ ὁ Ξενοφῶν μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους μὴ δυνάμενος νὰ κοιμηθῇ. Μόλις δὲ ἠτύχησε νὰ κοιμηθῇ ὀλίγον (μόλις τὸν πῆρε ὁ ὕπνος) εἶδεν ὄνειρον. Τοῦ ἐφάνη δηλαδὴ ὅτι κατόπιν βροντῆς ἔπεσε κεραυνὸς εἰς τὸν πατρικὸν του οἶκον, καὶ ὅτι ἔλαμψεν ὡς ἐκ τούτου ὀλόκληρος. Τρομάξας ἀμέσως ἐσηκώθη. Καὶ τὸ ὄνειρον ἐκ τῆς μιᾶς του μὲν ὄψεως ἐξήγει ὡς καλόν, διότι, ἂν καὶ εὕρισκετο ἐν μέσῳ τόσων πόνων καὶ κινδύνων, εἶχεν ἀξιωθῆ νὰ ἴδῃ σταλμένον ἀπὸ τὸν Δία φῶς τοσοῦτον μέγα. Ἐκ τῆς ἄλλης του ὅμως ὄψεως ἐξηγῶν αὐτὸ ἐφοβεῖτο, διότι ἐπίστευε μὲν ὅτι προήρχετο ἀπὸ τὸν βασιλέα Δία, ἀλλ' ὅτι τὸ πῦρ, τὸ ὁποῖον κατέλαμψεν ὀλόγυρα τὸν οἶκόν του, ἐσήμαινεν ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ εὐκόλα ἀπὸ τὴν χώραν τοῦ βασιλέως ἐμποδιζόμενος ἀπὸ ἀρκετὰς πανταχόθεν δυσχερείας.

Καὶ ποίαν μὲν σημασίαν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τὸ τοιοῦτον ὄνειρον, τοῦτο θὰ τὸ ἔβλεπέ τις ἀπὸ τὰ μετὰ τὸ ὄνειρον μέλλοντα νὰ λάβουν χώραν γεγονότα, ἅτινα καὶ εἶναι τὰ ἐξῆς : Εὐθὺς ἀφοῦ ἐξύπνησεν ὁ Ξενοφῶν, ἡ πρώτη σκέψις πού τοῦ ἦλθεν ἦτο : «Τί κάθημαι ἀδρανῆς ἐδῶ ; Ἡ νῦξ προχωρεῖ. Μόλις δὲ ξημερώσῃ, ἀφεύκτως θὰ μᾶς καταλάβῃ ὁ ἐχθρός. Ἐάν πάλιν προσέλθωμεν εἰς τὸν βασιλέα (ὡς φίλοι), οὐδὲν ἐμποδίζει, ὕστερα ἀπὸ τοὺς κόπους τοὺς ὁποῖους ὑπέστημεν καὶ ὕστερα ἀπὸ τὰς συμφορὰς τὰς ὁποίας ἐπάθαμεν, νὰ ἀποθάνωμεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν χειροτέρων προσβολῶν καὶ ὕβρεων.

«Οὐδεμία δὲ προετοιμασία γίνεται, οὐδ' ἡ ἐλαχίστη καταβάλ-

λεται φροντίς, διὰ νὰ ὑπερασπίσωμεν ἑαυτοὺς κατὰ τῶν πολέμιων, καθήμεθα δὲ ὅλοι ἐδῶ ἀμέριμνοι, σὰν νὰ μᾶς εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ἡσυχάζωμεν. Ἀπὸ ποίαν λοιπὸν πόλιν περιμένω ἐγὼ νὰ ἔλθῃ ὁ στρατηγὸς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ βάλῃ ὅλα αὐτὰ εἰς ἐνέργειαν ; Ποίαν δὲ τάχα ἡλικίαν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ (διὰ νὰ κινήθῃ) ; Ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν θὰ μεγαλώσω βέβαια περισσότερο, ἐὰν σήμερα προδώσω τὸν ἑαυτόν μου εἰς τὸν ἐχθρόν».¹

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἐγείρεται καὶ συναθροίζει πρῶτον τοὺς λοχαγοὺς τοῦ Προξένου. Ἀφοῦ δὲ συνῆλθον, εἶπεν εἰς αὐτοὺς τὰ ἐξῆς : «Ἐγὼ, ὦ ἄνδρες λοχαγοί, δὲν δύναμαι νὰ μένω ἀδρανῆς, ὅπως οὔτε σεῖς, νομίζω, οὐδὲ νὰ ἡσυχάζω πλέον βλέπων εἰς ποίας περιστάσεις εὐρισκόμεθα.

«Διότι οἱ μὲν πολέμιοι εἶναι φανερόν ὅτι δὲν ἐκήρυξαν καθ' ἡμῶν τὸν πόλεμον, πρὶν ἢ νομίσουν ὅτι εἶναι ἐντελῶς παρασκευασμένοι δι' αὐτόν, ἐνῶ, τοῦναντίον, ἐξ ἡμῶν κανεῖς διὰ τίποτε ἀπολύτως δὲν φροντίζει, ὅπως ἀποδυσθῶμεν ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερα εἰς τὸν ἀγῶνα.

«Ἐὰν ὑποχωρήσωμεν καὶ ἀφεθῶμεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως, διὰ ποίων ἄρα γε τρόπων ἐλπίζομεν νὰ τὸν καταπραῦναμεν ; Αὐτόν ὁ ὁποῖος καὶ νεκρὸν ἀκόμη τὸν ὁμομήτριον καὶ ὁμοπάτριον ἀδελφόν του ἀνεσταύρωσεν, ἀφοῦ πρότερον τοῦ ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν χεῖρα ; Φαντάζεσθε ἄραγε τί ἔχομεν νὰ πάθωμεν, οὐδένα ἔχοντες προστάτην ἐκστρατεύσαντες δ' ἐναντίον του μὲ τὸν σκοπὸν νὰ τὸν καταστήσωμεν ἀντὶ βασιλέως δοῦλον, καὶ στὸ τέλος, ἐὰν μᾶς ἦτο δυνατόν, νὰ τὸν φονεύσωμεν ;

«Ἄρα γε δὲν θὰ ἐξαντλήσῃ ὅλην τὴν ὀργὴν του καθ' ἡμῶν, σκοπεύων, ἀφοῦ μᾶς κακομεταχειρισθῆ μέχρις ἐσχάτων (ἀφοῦ μᾶς βασάνισῃ), νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς ὅλον τὸν κόσμον τὸν φόβον ; κανεῖς νὰ μὴ ἐκστρατεύσῃ πλέον τοῦ λοιποῦ ἐναντίον του ; Βεβαίως λοιπὸν διὰ νὰ μὴ περιέλθωμέν ποτε ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του, τὰ πάντα πρέπει νὰ μετέλθωμεν.

«Ὅσον μὲν ἀφορᾷ ἐμέ, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν συνηθῶν, οὐδέποτε ἔπαυσα νὰ ἐλεισιολογῶ μὲν τοὺς ἑαυτοὺς μας, νὰ μακαρίζω δὲ τὸν βασιλέα καὶ τοὺς ἰδικούς του ἐξετάζων τὰ κατ' αὐτοὺς λεπτομερῶς, πόσῃ μὲν δηλ. καὶ ποίαν χώραν ἔχουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς των,

1) Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἦτο τότε μόλις 30 ἐτῶν.

πόσον δὲ ἄφθονα τὰ πρὸς διατροφήν, πόσους δὲ ὑπηρέτας, πόσα δὲ κτήνη καὶ χρυσὸν καὶ ἐνδύματα.

«Ὅταν δὲ πάλιν ἀνελογιζόμενην τὰ τοῦ στρατοῦ των, ὅτι δηλ. οὐδενὸς μὲν τῶν ἀγαθῶν του μετείχομεν ἡμεῖς, ἐὰν δὲν τὸ ἐξαγοράζαμεν, οἰονδῆποτε δὲ πρᾶγμα, τὸ ὅποῖον ἠθέλαμεν ν' ἀγοράσωμεν (ἐπαζαρύαμεν), ἐγνώριζαν (ἐκεῖνοι) ὅτι ὀλίγοι ἀκόμη ἐξ ἡμῶν εἶχαμεν τὰ μέσα διὰ νὰ τ' ἀποκτήσωμεν, ἐμποδιζόμενοι πλέον ἀπὸ τοὺς ὅρκους νὰ προμηθευθῶμεν κατ' ἄλλον ἢ διὰ τῆς ἀγορᾶς των τρόπον τὰ πρὸς διατροφήν μας ἀναγκαῖα — ταῦτα πάντα, λοιπόν, ὅταν ἀνελογιζόμενην κάποτε, ἐφοβούμεν πολὺ περισσότερον τὰς συνθήκας παρ' ὅτι φοβοῦμαι σήμερα τὸν πόλεμον.

«Ἀφοῦ ὅμως ἐπὶ τέλους παρέβησαν (διέλυσαν) ἐκεῖνοι τὰς συνθήκας, νομίζω ὅτι καὶ ἡ περὶ αὐτὰς ὀλιγορία καὶ αὐθαιρεσία των καθὼς καὶ αἱ ἐπὶ τῆς τηρήσεώς των ἢ μὴ ὑποψίαί μας δὲν ὑπάρχουν πλέον (διελύθησαν). Καὶ τώρα μεταξὺ ἡμῶν καὶ ἐκείνων προβάλλεται τὸ εὐγενέστατον αὐτὸ ἀγώνισμα : περὶ τοῦ ποῖοι ἐκ τῶν δύο μας θὰ ἀναδειχθῶν καλύτεροι ἄνδρες εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτόν, τοῦ ὁποῖου εἶναι ἀγνωσθέντα οἱ θεοί, οἵτινες φυσικὰ θὰ εἶναι μὲ τὸ μέρος μας.

«Διότι οἱ μὲν βάρβαροι προσέβαλον δι' ἐπιπορκίας τοὺς θεοὺς, ἡμεῖς δέ, ἂν καὶ εἶχαμεν πάντοτε ἐνώπιόν μας τόσα ἀγαθὰ, ἐμείναμεν ὅμως σταθερῶς (μ' ἀπόφασιν) μακρὰν των (χωρὶς νὰ τὰ ἐγγίζωμεν), καὶ τοῦτο, διὰ νὰ μὴν ἀσεβήσωμεν στοὺς ὅρκους μας. Ὡστε νομίζω ὅτι μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ βαδίσωμεν πρὸς τὸν ἀγῶνα μὲ φρόνημα πολὺ μεγαλύτερον τοῦ τῶν βαρβάρων.

«Προσέτι δὲ ἔχομεν καὶ σώματα ἰκανώτερα ἐκείνων εἰς τὸ νὰ ὑποφέρουν τὸ ψῦχος καὶ τὴν ζέστην καὶ τοὺς κόπους. Ἐχομεν δ' ἀκόμη μὲ τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν καὶ ψυχὰς περισσότερον γενναίας. Οἱ δὲ ἄνδρες των εἶναι πλέον εὐκολοπλήγωτοι καὶ εὐκολοθάνατοι ἡμῶν,¹ ἐὰν καθὼς πρῶτύτερα μᾶς χαρίσουν καὶ πάλιν τὴν νίκην οἱ θεοί.

«Ἴσως καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐξ ἡμῶν ἔχουν ὑπ' ὄψει (ἔχουν στὸ μυαλό των) ὅσα εἶπα, ἀλλὰ, δι' ὄνομα τοῦ θεοῦ, ἂς μὴν ἀναμένωμεν πλέον ἄλλοὺς νὰ ἔλθουν πρὸς ἡμᾶς, διὰ νὰ μᾶς παρακινήσουν πρὸς τὰς ὤραιας αὐτὰς πράξεις (ἂς ἀνέφερα), τοῦναντίον μάλιστα ἡμεῖς πρῶτοι πρέπει

1) Ἡ ἄλλως : οἱ δὲ ἄνδρες μας καὶ νὰ πληγωθοῦν καὶ ν' ἀποθάνουν μαχόμενοι γνωρίζουν.

νά παρορμήσωμεν καὶ τοὺς ἄλλους πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀνδρείαν. Ἐμπρός, λοιπόν ! Φανῆτε σεῖς οἱ καλύτεροι τῶν λοχαγῶν καὶ οἱ ἀξιόστρατηγότεροι τῶν στρατηγῶν.

«Ὡς πρὸς ἐμὲ δέ, ἐὰν ἀποφασίσετε νὰ ὀρμήσετε πρὸς τὴν πραγματώσιν των, θὰ σᾶς ἀκολουθήσω. Ἐὰν δὲ πάλιν μὲ νομίσετε ἄξιον νὰ διευθύνω ἐγὼ τὴν καθόλου πρὸς ἄμυναν ἐνέργειαν, δὲν θὰ προβάλω τὴν ἡλικίαν μου ὡς πρόφασιν, τοῦναντίον μάλιστα νομίζω καὶ ὅτι ἔχω ὄλην τὴν δύναμιν ν' ἀπομακρύνω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου καὶ ὅσας τυχὸν δυσχερείας ἀπαντήσω».

Καὶ ὁ μὲν Ξενοφῶν εἶπε ταῦτα. Οἱ δὲ λοχαγοί, ἀφοῦ τὸν ἤκουσαν, τοῦ εἶπαν ὅλοι ὁμοθυμῶς ν' ἀναλάβῃ τὴν διευθύνσιν τῶν ὑπὲρ τῆς ἀμύνης καθόλου ἐργασιῶν. Κάποιος ὅμως ὀνομαζόμενος Ἀπολλωνίδης, ὁμιλῶν Βοιωτικὴν διάλεκτον, εἶπεν «ὅτι θὰ ἐφλυάρει πᾶς ὅστις ἤθελε τολμήσει νὰ προτείνῃ ὅτι ἡδυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν σωτηρίαν μας κατὰ τρόπον διαφορετικώτερον τοῦ διὰ τοῦ ἐξευμενισμοῦ τοῦ βασιλέως». Καὶ συγχρόνως ἤρχισε, μόλις εἶπε ταῦτα, ν' ἀναφέρῃ τοὺς λόγους (ν' ἀπαριθμῇ τὰς δυσχερείας).

Διακόψας ὅμως αὐτὸν εἰς τὸ μέσον τοῦ λόγου τοῦ ὁ Ξενοφῶν τοῦ εἶπε τὰ ἑξῆς : «Ἦ παραξένε ἄνθρωπε, σὺ βεβαίως οὔτε ὅσα βλέπεις κατανοεῖς, οὔτε ὅσα ἀκούεις ἐνθυμεῖσαι. Ἐν τούτοις εὐρίσκεσο καὶ σὺ εἰς τὸ ἴδιο μέρος μὲ αὐτοὺς ἐδῶ, ὅτε ὁ βασιλεὺς, ἀφοῦ ἐρόνευσε τὸν Κῦρον ἐπαρθεὶς διὰ τὸ κατόρθωμά του αὐτό, μᾶς διέταξε δι' ἀπεσταλμένων του νὰ παραδώσωμεν τὰ ὅπλα.

» Ἀφοῦ δὲ ἡμεῖς δὲν τοῦ τὰ παρεδώσαμεν, ἀλλ' ἐξωπλισμένοι ἐλθόντες ἐστρατοπεδεύσαμεν πλησίον του, καὶ τί δὲν ἐμηχανεύθη (διὰ νὰ μᾶς ἐλκύσῃ) τότε ἀποστέλλων πρέσβεις, ζητῶν συνθήκας καὶ προσφέρων τὰ πρὸς διατροφήν μας, ἕως ὅτου ἐπὶ τέλους ἐπέτυχε τὰς συνθήκας ταύτας ;

» Ὅταν δὲ πάλιν οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοί, βασιζόμενοι εἰς τὰς συνθήκας, προσῆλθον, καθὼς τώρα δὲ σὺ μᾶς συμβουλεύεις, εἰς τὰς σκηνάς των ἄοπλοι, διὰ νὰ συνομιλήσουν, μὴ τάχα (γιατὶ σένα) ἔπαυσαν πλέον σήμερα νὰ εἶναι αὐτοὶ ἐκεῖνοι (οἱ ἴδιοι), οἵτινες κτυποῦμενοι, κεντώμενοι, ὑβρίζόμενοι, δὲν εἶχαν τὰ μέσα οὐδὲ νὰ αυτοκτονήσουν καὶ οἱ ταλαίπωροι, ἂν καὶ πάρα πολὺ τὸ ἐπεθύμουν ; Πάντα ταῦτα, ἂν καὶ γνωρίζεις πολὺ καλὰ σὺ, ἐν τούτοις τοὺς μὲν συνιστῶντας τὴν περὶ τῶν ὄλων ἄμυναν χαρακτηρίζεις ὡς φλυάρους, ἀποφαίνεσαι δὲ

και πάλιν : μεταβαίνοντες πρὸς τὸν βασιλέα νὰ καταπραΰνωμεν μὲ παρακλήσεις τὴν ὀργὴν του.

» Ἐγώ, ὦ ἄνδρες, νομίζω ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὔτε πρέπει νὰ μᾶς πλησιάξῃ πλέον, ὅπου καὶ ἂν εἴμεθα, ἀφοῦ δὲ τοῦ ἀφαιρέσωμεν τὴν λοχαγίαν καὶ τὸν φορτώσωμεν μὲ σκευή, νὰ τὸν χρησιμοποιοῦμεν πλέον τοῦ λοιποῦ ὡς σκευοφόρον κτῆνος. Διότι οὗτος καὶ τὴν πατρίδα καταισχύνει καὶ ἔβην τὴν Ἑλλάδα τοιοῦτος ὢν προδότης ἂν καὶ Ἕλληνα».

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ διακόψας τὸν Ξενοφῶντα ὁ Ἀγασίας ὁ Συμφάλιος τοῦ εἶπεν : Ἄλλ' αὐτὸς οὐδέν, οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον, ἔχει κοινὸν οὔτε μὲ τὴν Βοιωτίαν οὔτε μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἀφοῦ ἐγὼ τὸν εἶδα ἄλλοτε νὰ ἔχῃ τρυπημένα τὰ ὦτά του ὅπως οἱ κάτοικοι τῆς Λυδίας». Καὶ πράγματι τὰ εἶχεν.

Αὐτὸν μὲν λοιπὸν τὸν ἔδιωξαν ἀπὸ τὸν στρατὸν. Οἱ δὲ ἄλλοι ἐλθόντες εἰς τὰς τάξεις των (ἕκαστος εἰς τὸ τάγμα του) ὅπου μὲν ὑπῆρχε στρατηγὸς τὸν ἐκάλουν (ν' ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντά του), ὅπου δὲ εἶχεν ἀποθάνει, ἀντικαθίστων τὸν στρατηγὸν δι' ὑποστρατήγου. Καὶ ὅπου πάλιν ἦτο σῶος ὁ λοχαγός, ἐκάλουν εἰς τὸ τάγμα του τὸν λοχαγόν.

Ἀφοῦ δὲ ὅλοι συνῆλθον, ἐτοποθετοῦντο ἔμπροσθεν τῶν ὅπλων. Ἀνῆλθον δὲ οἱ συνελθόντες στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ περίπου εἰς ἑκατόν. Ὅτε δὲ ἐγένοντο ταῦτα, ἦσαν σχεδὸν μεσάνυκτα.

Ἐνταῦθα Ἰερώνυμος ὁ Ἡλεῖος ὢν ὁ γηραιότερος (σεβαστότερος) τῶν λοχαγῶν τοῦ Προξένου ἤρχισε νὰ λέγῃ τὰ ἐξῆς : « Ὡ ἄνδρες στρατηγοὶ καὶ λοχαγοί, βλέποντες τὰς περιστάσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας εὐρισκόμεθα, ἀπεφασίσαμεν καὶ ἡμεῖς νὰ συνέλθωμεν καὶ σᾶς νὰ προσκαλέσωμεν, ὅπως σκεφθῶμεν ὅλοι μαζί, ἂν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ πράξωμεν τίποτε γενναῖον (πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεώς μας). Εἰπέ μας λοιπὸν καὶ σύ, ὦ Ξενοφῶν,» εἶπεν ἀπευθυνόμενος πρὸς αὐτόν, « ὅσα φρονεῖς ὅτι πρέπει νὰ λεχθοῦν καὶ εἰς ἡμᾶς ».

Ἐκ τούτου (λαβὼν ἀφορμὴν) ὁ Ξενοφῶν λέγει τὰ ἐξῆς : « Ἄλλὰ βεβαίως ὅλοι γνωρίζομεν ὅσα μοῦ ζητεῖτε νὰ σᾶς εἶπω, ὅτι δηλαδὴ βασιλεὺς καὶ Τισσαφέρνης ὅσους μὲν ἠμπόρεσαν ἐξ ἡμῶν συνέλαβον τοὺς δ' ἄλλους εἶναι φανερόν ὅτι ἐπιδιώκουν, πῶς νὰ τοὺς φονεύσουν, ἐὰν ἠμποροῦν. Νομίζω λοιπὸν ὅτι τὰ πάντα πρέπει νὰ μετέλθωμεν, διὰ νὰ μὴ πλησιάσωμεν ποτέ, ὑπὸ οἰασδήποτε καὶ ἂν εὐρισκόμεθα

περιστάσεις, τούς βαρβάρους, αλλά να επιτύχωμεν μάλλον να ἔλθουν ἐκεῖνοι πρὸς ἡμᾶς.

»Κατανοεῖτε λοιπὸν καλῶς ὅτι, ἂν καὶ εἴσθε τόσοι μόνον, ὅσοι αὐτὴν τὴν στιγμήν συνήλθατε ἐδῶ, σᾶς δίδεται ἐν τούτοις σπουδαι-
στάτη εὐκαιρία, διὰ νὰ φανῆτε ἐπωφελεῖς εἰς τὸν στρατόν.

»Διότι ὅλοι οἱ στρατιῶται αὐτοὶ ἔχουν πρὸς σᾶς τὰ βλέμματα ἐστραμμένα, καὶ ἂν τυχὸν μὲν σᾶς ἴδουν μικροψυχοῦντας, ὅλοι θὰ φα-
νοῦν δειλοί. Ἐὰν ὅμως καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι ὀλοφάνερα παρασκευάζεσθε πρὸς πόλεμον καὶ τούς ἄλλους παροτρύνετε πρὸς τοῦτο, μάθετε καλῶς ὅτι θὰ σᾶς ἀκολουθήσουν καὶ ὅτι θὰ προσπαθήσουν μὲ κάθε τρόπον νὰ σᾶς μιμηθοῦν.

»Ἴσως δὲ καὶ δίκαιον εἶναι νὰ ξεχωρίζετε σεῖς κατὰ τι ἀπὸ αὐ-
τούς. Διότι σεῖς εἴσθε στρατηγοί, σεῖς λοχαγοὶ καὶ ταξίαρχοι. Καὶ ὅταν εἶναι εἰρήνη, σεῖς ἀπολαμβάνετε περισσότερον ἀπὸ αὐτούς καὶ τιμὰς καὶ χρήματα. Διὰ τοῦτο, λοιπὸν, ἀφοῦ τώρα εὐρισκόμεθα εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν, πρέπει σεῖς οἱ ἴδιοι νὰ θελήσετε νὰ φανῆτε καλύτεροι ἀπὸ τὸ πλῆθος τοῦτο προνοοῦντες ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ κοπιᾶ-
ζοντες, ἐὰν καὶ ὅπου παρίσταται ἀνάγκη.

»Καὶ ἐν πρώτοις μὲν φρονῶ ὅτι θὰ ὠφελήσετε εἰς μέγαν βαθμὸν τὸ στράτευμα, ἐὰν φρονίσετε ὅπως ἀντικαταστήσουν ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερα τούς ἀποθανόντας (νέοι) στρατηγοὶ καὶ λοχαγοί. Διότι ἄνευ ἀρχηγῶν οὐδὲν οὔτε καλὸν οὔτε γενναῖον δύναται νὰ γίνῃ, καὶ γενι-
κῶς μὲν εἰς οἰανδήποτε περίπτωσιν, εἰς τὰ πολεμικὰ ὅμως, ἀπολύτως τίποτε. Διότι εἶναι φανερόν ὅτι ἢ μὲν πειθαρχία σφίξει, ἢ δὲ ἀπειθεια καὶ παραλυσία πολλοὺς μέχρι σήμερον κατέστρεψεν.

»Ἄμα δὲ ὡς ἐγκαταστήσετε τούς ἀρχηγούς, ὅσους εἶναι ἀναγκαι-
οὶ, καὶ τούς ἄλλους (τῆδε κάκεισε διεσπαρμένους) στρατιώτας συν-
αθροίσετε καὶ ἐνθαρρύνετε, νομίζω ὅτι τότε θὰ εἴσθε πλέον ἔτοιμοι νὰ ἀντιμετωπίσετε οἰανδήποτε περίστασιν.

»Διότι τώρα μὲν ἴσως καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι ἐννοεῖτε ὅτι προσῆλθον οὗτοι εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ μὲ ἀθυμίαν, μὲ ἀθυμίαν δ' ὡσαύτως καὶ εἰς τὰς φρουρήσεις (ὅπου φυλάττουν ὡς φρουροί). Ὡστε εἰς τοι-
αύτην περιελθόντας κατάστασιν δὲν γνωρίζω καὶ ἐγώ, πῶς θὰ ἡδύνατό τις νὰ τούς χρησιμοποιήσῃ, ἐὰν λάβῃ τις εἰς τι τὴν ἀνάγκην των εἴτε ἐν καιρῷ νυκτὸς εἴτε ἐν καιρῷ ἡμέρας.

»Ἐὰν ὅμως δώσῃ τις εἰς τὸν νοῦν των ἄλλην κατεύθυνσιν, ὥστε

νά μὴν ἐνθυμοῦνται (νά μὴν ἔχουν ὑπ' ὄψει των) μόνον τί θά πάθουν, ἀλλά καί τί θά κάμουν, θά γίνουν τότε, βέβαια, πολύ εὐτολμότεροι.

»Διότι πολύ καλὰ γνωρίζετε ὅτι οὔτε τὸ πλῆθος οὔτε ἡ ἰσχὺς εἶναι ἡ δίδουσα τὰς νίκας εἰς τὸν πόλεμον. Ἐκείνους δ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν δύνανται νά ὑπομείνουν οἱ ἀντίπαλοι, οἱ ὁποῖοι θά βαδίσουν, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν, ἐρρωμενέστεροι τὴν ψυχὴν κατὰ τῶν πολεμίων.

»Ἐχω δ' ὑπ' ὄψει μου, ὦ ἄνδρες, καὶ τοῦτο ἀκόμη : ὅτι, ὅσοι μὲν ἐπιδιώκουν νά ζήσουν διὰ παντὸς θεμιτοῦ καὶ ἀθεμίτου μέσου ἐν καιρῷ πολέμου, οὗτοι κακῶς (ἀνάδρωος) καὶ αἰσχυρῶς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀποθνήσκουν. Ὅσοι δὲ γνωρίζουν (ἔχουν καταλάβει) ὅτι ὁ θάνατος εἶναι κοινὸς καὶ ἀναγκαῖος δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀγωνίζονται ὅμως περὶ τοῦ πῶς νά ἀποθάνουν ἐντίμως εἰς τὴν μάχην, τούτους βλέπω περισσότερόν πως τῶν ἄλλων νά φθάνουν εἰς τὸ γῆρας, καὶ νά διάγουν, ἐφ' ὅσον ζοῦν, εὐδαιμονέστερον.

Πρέπει λοιπόν, ἀφοῦ τώρα μάθωμεν καὶ ἡμεῖς καλὰ ὅλα αὐτά, διότι εἴπερ ποτὲ μᾶς δίδεται σήμερα ἡ πρὸς τοῦτο κατάλληλος περίστασις, καὶ ἡμεῖς ν' ἀναδειχθῶμεν ἄνδρες γενναῖοι καὶ τοὺς ἄλλους πρὸς τὴν γενναϊότητα νά παρορμήσωμεν».

Οὗτος μὲν, ἀφοῦ εἶπε ταῦτα, ἐσιώπησε. Μετὰ τοῦτον δ' εἶπεν ὁ Χειρίσφοπος τὰ ἐξῆς : «Ἄλλὰ μέχρι πρὸ ὀλίγου ἀκόμη, ὦ Ξενοφῶν, οὐδὲν ἄλλο ἐγνώριζα περὶ σοῦ παρά μόνον ὅτι εἶσαι Ἀθηναῖος. Τώρα ὅμως καὶ σὲ ἐπαινῶ δι' ὅσα καὶ λέγεις καὶ πράττεις καὶ θά ἠυχόμην τοιοῦτοι ἄνδρες ὅπως σὺ νά ἦσαν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότεροι εἰς τὸ στρατεύμα. Διότι τοιοῦτον εὐτύχημα θά ἦτο ἀληθῶς εὐτύχημα δι' ὅλους μας. Καὶ τώρα — προσέθηκεν — ἄς μὴ χάνωμεν καιρὸν πλέον, ὦ ἄνδρες, ἀλλ' ἀπελθόντες ἀμέσως ἐκλέξατε, ὅσοι ἐξ ὑμῶν ἔχετε ἀνάγκην ἀρχηγούς, ἀφοῦ δὲ τοὺς ἐκλέξετε, ἔρχεσθε εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοπέδου φέροντες μαζί καὶ τοὺς ἐκλεγέντας. Κατόπιν συγκαλοῦμεν ἐκεῖ καὶ τοὺς λοιποὺς στρατιώτας. Ἄς προσέλθῃ δ' ἐνώπιόν μας, διὰ νά κηρύξῃ τὴν πρόσκλησιν, καὶ Τολμίδης ὁ κῆρυξ».

Καὶ ἀμέσως, ἀφοῦ εἶπε ταῦτα, ἠγέρθη, διὰ νά μὴ χάνῃ πλέον καιρὸν, φέρῃ δὲ εἰς πέρας ὅσα ἡ περίστασις καὶ αἱ ἀνάγκαι ἐπέβαλλον·

Μετὰ ταῦτα ἐξελέγησαν στρατηγοὶ ἀντὶ μὲν τοῦ Κλεάρχου Τιμασίων ὁ Δαρδανεύς, ἀντὶ δὲ τοῦ Σωκράτους Ξανθικῆς ὁ Ἀχαιός, ἀντὶ τοῦ Ἀγίου Κλεάνωρ ὁ Ἀρκάς, ἀντὶ τοῦ Μένωνος Φιλήσιος ὁ Ἀχαιός καὶ ἀντὶ τοῦ Προζένου Ξενοφῶν ὁ Ἀθηναῖος.

Μετὰ τὸ τέλος δὲ τῆς ἐκλογῆς καὶ ἐνῶ ἤδη ἤρχιζε νὰ ξημερώνῃ, ἦλθαν οἱ στρατηγοὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοπέδου καὶ ἀπεφάσισαν, ἀφοῦ ἐγκαταστήσουν προφυλακὰς, νὰ συγκαλέσουν τοὺς στρατιώτας. Ἀφοῦ δὲ καὶ οἱ (ἄλλοι) στρατιῶται συνήλθον, ἠγέρθη πρῶτος Χειρίσοφος ὁ Λακεδαιμόνιος καὶ εἶπε τὰ ἐξῆς :

« ὦ ἄνδρες στρατιῶται, αἱ μὲν περιστάσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας εὐρισκόμεθα, καθ' ἃς καὶ στρατηγῶν καλῶν καὶ λοχαγῶν καὶ στρατιωτῶν (ἀκόμη) στεροῦμεθα, εἶναι δυσκολώταται. Ἐπὶ πλεόν δὲ καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀριαῖον, οἵτινες πρότερον ἦσαν σύμμαχοί μας, μᾶς ἐπρόδωσαν.

» Ἐν τούτοις εἶναι ἀνάγκη ἀπὸ τοὺς παρευρισκομένους ἐδῶ νὰ προέλθουν ἄνδρες γενναῖοι, ἀνάγκη δὲ νὰ μὴν ὑποχωρήσωμεν, ἀλλὰ νὰ προσπαθῆσωμεν, ὅπως, ἐὰν μὲν ἔχωμεν τὴν δύναμιν, νικῶντες τελείως τὸν ἐχθρὸν σωθῶμεν, ἐὰν δὲ ὄχι, ἀποθάνωμεν γενναίως, μὴ καταδεχόμενοι ποτὲ νὰ συλληφθῶμεν ζῶντες ὑπὸ τῶν πολεμίων. Διότι φρονῶ ὅτι δυνάμεθα νὰ ὑποστῶμεν καὶ τοιαύτας ἀκόμη συμφοράς, τὰς ὁποίας ὁμως εἶθε οἱ θεοὶ ν' ἀποστείλουν μόνον εἰς τοὺς ἐχθροὺς μας».

Μετ' αὐτὸν Κλεάνωρ ὁ Ὀρχομέσιος ἠγέρθη καὶ εἶπε τὰ ἐξῆς :
 « Ἀλλὰ βλέπετε μὲν, ὦ ἄνδρες, τὴν ἐπιτορκίαν καὶ τὴν ἀσέβειαν τοῦ βασιλέως, βλέπετε δ' ἐπίσης καὶ τὴν ἀπιστίαν τοῦ Τισσαφέρνους, ὅστις, ἂν καὶ μᾶς διεβεβαίωσεν ὅτι καὶ γειτονικὸς φίλος τῆς Ἑλλάδος ἦτο καὶ ἰδιαιτέρας θὰ κατέβαλλε φροντίδας, διὰ νὰ μᾶς σώσῃ (διὰ νὰ μᾶς ἀποστείλῃ ζῶντας εἰς τὴν πατρίδα μας), ὀρκισθεὶς ὅτι θὰ τηρήσῃ ὅλα αὐτὰ καὶ δώσας εἰς βεβαίωσιν τῆς καλῆς του πίστεως τὴν δεξιάν του, ἐν τούτοις, ἐξαπατήσας ἡμᾶς συνέλαβε τοὺς στρατηγούς μας καί, ἀφοῦ ὡς ὁμοτράπεζος αὐτὸς οὗτος συνέφαγε καὶ συνωμίλησε μὲ τὸν Κλέαρχον, ἐφόνευσε πάντας καὶ δεῖπνα καὶ ὑποσχέσεις καὶ ὄρκους καταπατήσας, χωρὶς νὰ φοβηθῆ οὐδὲ αὐτὸν τὸν ἐπὶ τῆς φιλοξενίας ἐφορευόντα θεόν, Δία τὸν Ξένιον.

» Ὁ δὲ Ἀριαῖος, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς ἠθέλαμεν νὰ ἀνακηρύξωμεν βασιλέα, καὶ πρὸς ὃν ἐδώσαμεν καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐλάβαμεν ὑποσχέσεις καὶ ὄρκους ὅτι δὲν θὰ προδώσωμεν ποτὲ ἀλλήλους, καὶ αὐτὸς ἀκόμη οὔτε τοὺς θεοὺς φοβηθεὶς οὔτε τὴν μνήμην τοῦ ἀποθαρμμένου ἤδη Κύρου σεβασθεὶς, ἂν καὶ ὑπ' αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον ἔζη, ἰδιαιτέρως ὅλων

έτιμᾶτο, καὶ αὐτὸς λοιπὸν ἀποστατήσας ἤδη πρὸς τοὺς μεγαλυτέρους ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἐκείνου προσπαθεῖ μὲν κάθε τρόπον ἡμᾶς τοὺς φίλους τοῦ Κύρου νὰ βλάψῃ.

«Καὶ αὐτοὶ μὲν ὅλοι θὰ τιμωρηθοῦν ἀπὸ τοὺς θεοὺς (θὰ δώσουν λόγο στοὺς θεοὺς). Ἡμεῖς δὲ πρέπει ἔχοντες ὑπ' ὄψει πάντα ταῦτα νὰ μὴν ἐξαπατηθῶμεν πλέον ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ πολεμοῦντες ὅσον δυνατόμεθα καλύτερα νὰ ὑποστῶμεν ὅ,τι θὰ ἦτο ἀρεστὸν εἰς τοὺς θεοὺς».

Μετὰ τοῦτον ὁ Ξενοφῶν ἐγείρεται ἐνδεδυμένος τὴν ὥραιότεραν του στολήν, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ πολεμήσῃ νομίζων ὅτι, ἐὰν μὲν δώσουν τὴν νίκην οἱ θεοὶ (ἐὰν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν νικήσουν), ἀρμόζει ἢ λαμπρότερα στολή εἰς τὸν νικῶντα, ἐὰν δὲ παραστῇ ἀνάγκη ν' ἀποθάνουν, ὅτι εἶναι ὀρθόν, ἀφοῦ ἔκριεν ἑαυτὸν ἄξιον τοῦ καλύτερου στολισμοῦ, μὲ τὸν στολισμὸν αὐτὸν καὶ ν' ἀποθάνῃ. Ἦρχισε δὲ νὰ λέγῃ τὰ ἑξῆς :

«Τὴν τῶν βαρβάρων ἐπιπορκίαν καὶ ἀπιστίαν ἀνέφερε πρὸ ὀλίγου καὶ ὁ Κλεάνωρ, γνωρίζετε δὲ καὶ σεῖς, νομίζω. Ἐὰν μὲν λοιπὸν θέλωμεν νὰ φιλιωθῶμεν καὶ πάλιν πρὸς αὐτούς, θὰ εὐρεθῶμεν εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀποδειλιάσωμεν ἐκ νέου λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ποῖα καὶ πόσα ἔπαθαν οἱ στρατηγοὶ μας παραδώσαντες ἑαυτοὺς εἰς χεῖρας τῶν βαρβάρων, διότι ἔδωκαν πίστιν εἰς τοὺς λόγους των. Ἐὰν ὅμως ἔχωμεν ἀπόφασιν, δι' ὅσα ἀπὸ αὐτοὺς ἕως τώρα ὑπέστημεν, νὰ τοὺς τιμωρήσωμεν διὰ τῶν ὄπλων καὶ ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ἐξακολουθῶμεν πολεμοῦντες πρὸς αὐτούς, πολλὰς καὶ μεγάλας τότε ἐλπίδας περὶ τῆς σωτηρίας μας θὰ ἔχωμεν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν.

Ἐνῷ δὲ ἔλεγε ταῦτα, κάποιος ἐπταρνίσθη. Ἀκούσαντες δὲ οἱ στρατιῶται ὅλοι ὁμοθυμῶς προσεκύνησαν τὸν θεόν, ὁ δὲ Ξενοφῶν ἐξηκολούθησε :

«Νομίζω, καλόν, ὦ ἄνδρες, ἐπειδὴ, ἐνῷ ἐκάναμεν λόγον περὶ σωτηρίας, ἐφάνη (ὁ πταρμὸς οὗτος) ὡς οἰωνὸς Διὸς τοῦ Σωτήρος, νομίζω, λέγω, καλὸν νὰ τάξωμεν εἰς τὸν θεὸν αὐτὸν θυσίας εἰς ἀνάμνησιν τῆς σωτηρίας μας εἰς τὸ πρῶτον φιλικὸν ἔδαφος, τὸ ὁποῖον ἠθέλωμεν πατήσῃ, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς θεοὺς (νὰ τάξωμεν θυσίας) ἀναλόγως τῶν δυνάμεών μας (τὸ κατὰ δύναμιν). Εἰς οἰονδήποτε δὲ ἐξ ὑμῶν — προσέθηκε — φαίνονται ὀρθοὶ οἱ λόγοι μου οὔτοι, οὔτος ἄς ὑψώσῃ τὴν χεῖρα». Καὶ ἀνύψωσαν ταύτην πάντες, μεθ' ὃ, ἀφοῦ ἔταξαν εἰς τοὺς θεοὺς, ἔψαλαν πρὸς αὐτοὺς ἕσμα ἱκετήριον. Ἀφοῦ δὲ οὔτω

τά πρὸς τοὺς θεοὺς θρησκευτικὰ καθήκοντα ἐξετελέσθησαν, ὁ Ξενοφῶν ἤρχισε καὶ πάλιν λέγων τὰ ἐξῆς :

«Σᾶς ἔλεγα λοιπόν, ὦ ἄνδρες, ὅτι θὰ εἴχομεν πολλὰς καὶ καλὰς ἐλπίδας περὶ τῆς σωτηρίας μας. Πρῶτον μὲν διότι ἡμεῖς φυλάττομεν τοὺς ὅρκους τῶν θεῶν, ἐνῶ οἱ πολέμιοι ἐφάνησαν ἐπίορκοι καί, παρὰ τοὺς ὅρκους, παρέβησαν τὰς συνθήκας. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων ἐπόμενον εἶναι πρὸς μὲν τοὺς πολεμίους νὰ διάκεινται οἱ θεοὶ ἐχθρικῶς, πρὸς ἡμᾶς δὲ ὡς βοηθοὶ καὶ φίλοι, οἵτινες πάντοτε εἶναι ἰκανοὶ καὶ τοὺς μεγάλους ταχέως νὰ καθιστοῦν μικροὺς καὶ τοὺς μικροὺς, ἀκόμη καὶ ὅταν εὐρίσκωνται ἐν μέσῳ συμφορῶν, νὰ σφῆζον εὐκολώτατα, ὅταν θέλουν.

»Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων σᾶς ὑπενθυμίζω καὶ τοὺς κινδύνους τῶν προγόνων μας, διὰ νὰ μάθετε καὶ ὅτι σᾶς πρέπει νὰ εἴσθε γενναῖοι καὶ ὅτι τῇ βοήθειᾳ τῶν θεῶν πάντοτε οἱ γενναῖοι σφῆζονται ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας συμφορᾶς. Διότι, ὅταν οἱ Πέρσαι καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς ἐξεστράτευσαν μὲ μέγαν στρατὸν καὶ στόλον κατὰ τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὸν σκοπὸν ἀμέσως νὰ καταστρέψουν τὰς Ἀθήνας, οἱ Ἀθηναῖοι, τολμήσαντες νὰ ἀντιστοῦν κατ' αὐτῶν, κατὰ κράτος τοὺς ἐνίκησαν.

»Καὶ ἀφοῦ ἔταξαν (νὰ προσφέρουν) ὡς θυσίαν εἰς τὴν θεάν Ἀρτέμιδα τόσας αἶγας, ὅσους ἤθελαν φονεύσει ἐκ τῶν πολεμίων, ἐπειδὴ ἦτο ἀδύνατον νὰ εὗρουν ἀναλόγους πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν φονευθέντων ἐχθρῶν (αἶγας), ἀπεφάσισαν νὰ θύουν κατ' ἔτος πεντακοσίας ἐξ αὐτῶν, αἵτινες καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη προσφέρονται εἰς τὴν θεάν.

»Ὅτε δὲ κατόπιν ὁ Ξερέξης συναθροίσας τὸν ἀναρίθμητον στρατὸν του ἐπῆλθε κατὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τότε ἀκόμη ἐνίκων οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι τοὺς προγόνους τούτων καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Πάντων τούτων προφανεῖς ἀποδείξεις ἔχετε τὰ ἐγεγρημένα τρόπαια, ὡς μαρτύριον δὲ μέγιστον τὴν ἐλευθερίαν τῶν πόλεων, εἰς τὰς ὁποίας ἐγεννήθητε καὶ ἀνετράφητε. Διότι κανένα ἐκ τῶν ἀνθρώπων δὲν προσκυνεῖτε ὡς ἐξουσιαστὴν καὶ κύριον ὑμῶν, ἀλλὰ μόνον τοὺς θεοὺς.

»Καὶ λοιπὸν ἀπὸ τοιούτους μὲν καταγέσθε προγόνους. Δὲν θέλω βέβαια νὰ εἶπω ὅτι τοὺς καταισχύνετε. Πᾶν ἄλλο. Δὲν ἔχουν παρέλθει ἀκόμη πολλὰ ἡμέραι, ἀφ' ἧς ἀντιταχθέντες εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν Περσῶν ἐκείνων ἐνικᾶτε πολὺ περισσοτέρους ὑμῶν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν.

»Καὶ τότε μὲν ἐφάνητε γενναῖοι ἄνδρες ἀγωνιζόμενοι περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κύρου. Τώρα ὅμως, ὅποτε ὁ ἀγὼν εἶναι περὶ τῆς σωτηρίας σας, ὀφείλετε βεβαίως καὶ πολὺ καλύτεροι καὶ προθυμότεροι ν' ἀναδειχθῆτε.

»Ἀλλὰ καὶ πλεόν θαρραλέοι πρέπει νὰ φανῆτε τώρα πολεμοῦντες κατὰ τῶν πολεμίων. Διότι τότε μὴ ἔχοντες πείραν αὐτῶν, ἂν καὶ εἶχατε ἀκαταμέτρητον ἐνώπιόν σας πλῆθος, ἐν τούτοις ἐτολμήσατε μὲ τὸ πατροπαράδοτον ἐκεῖνο φρόνημα εἰς τὴν ψυχὴν σας νὰ βαδίσετε ἐναντίον των. Τώρα ὅμως, ὅποτε καὶ πείραν ἔχετε αὐτῶν, τὴν πείραν ὅτι θ' ἀποφύγουν, ὅσον καὶ ἂν εἶναι πολυπληθέστεροι ἀπὸ σᾶς, νὰ συγκρουσθοῦν μαζί σας, ὑπάρχει τι πλεόν τὸ ὁποῖον νὰ σᾶς ἐμπνέῃ τὸν πρὸς αὐτοὺς φόβον ;

»Ἀλλὰ οὔτε ὡς μειονέκτημά σας νὰ νομίσσετε τὸ γεγονός, ὅτι οἱ περὶ τὸν Κῦρον βάρβαροι, ἐνῶ πρωτύτερα ἦσαν σύμμαχοί μας, μᾶς ἔχουν ἐγκαταλείψει πλεόν. Διότι οὔτοι εἶναι ἔτι ἀνανδρότεροι ἐκεῖνων, τοὺς ὁποίους ἐνίκησαμεν. Καὶ βεβαίως, ἀφοῦ ἠτύτομόλησαν πρὸς τοὺς νικηθέντας, ἐγκαταλείψαντες ἡμᾶς τοὺς νικητάς. Εἶναι δὲ πολὺ προτιμότερον, ἐκεῖνοι οἵτινες θέλουν νὰ εἶναι ἀρχηγοὶ φυγῆς νὰ τάσσωνται εἰς τὸ πλευρόν τῶν πολεμίων μας, παρὰ νὰ τοὺς βλέπωμεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατεύματός μας.

»Ἐὰν δὲ κανεὶς ἐξ ὑμῶν λυπῆται (στενοχωρῆται), διότι στερούμεθα ἵππικου, ἐνῶ τούναντίον ἀφθονοῦν τοιοῦτου οἱ ἐχθροὶ μας, ἐνθυμήθητε ὅτι δέκα χιλιάδες ἵππεῖς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ δέκα χιλιάδες ἄνθρωποι. Διότι οὐδεὶς οὐδέποτε (ἕως τώρα) ἀπέθανε δηχθεὶς ἢ λακτισθεὶς ἀπὸ ἵππον ἐν ὥρᾳ μάχης, οὐχὶ δὲ οἱ ἵπποι, ἀλλ' οἱ ἄνδρες (οἱ ἵππεῖς) εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες κατορθώνουν πᾶν ὅ,τι γενναῖον συμβαίνει εἰς τὰς μάχας.

»Μὴ δὲν εὐρισκόμεθα ἡμεῖς ἐπὶ ἐδάφους πολὺ ἀσφαλεστέρου ἐκείνου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πολεμοῦσιν οἱ ἵππεῖς ; Καὶ τῷ ὄντι. Οὔτοι μὲν εἶναι κρεμασμένοι ἐπὶ τῶν ἵππων, φοβούμενοι ὄχι μόνον ἡμᾶς ἀλλὰ καὶ (ἐνδεχομένην) ἀπὸ τῶν ἵππων πτώσιν των. Ἡμεῖς δὲ βαδίζοντες ἀσφαλῶς ἐπὶ ἐδάφους πολὺ μὲν ἰσχυρότερον κτυποῦμεν πάντα, ὅστις ἤθελε μᾶς πλησιάσει, πολὺ δὲ εὐστοχώτερον ἐπιτυγχάνομεν οἰονδήποτε ἠθέλομεν κτυπήσει. Κατὰ ἐν δὲ καὶ μόνον δύνανται νὰ μᾶς ὑπερτερήσουν οἱ ἵππεῖς : κατὰ τὸ ὅτι πολὺ ἀσφαλέστερον ἡμῶν δύνανται νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν.

»Ἐὰν δέ, ἐνῶ τούς ἐκ τῶν μαχῶν κινδύνους ὑπομένετε μὲ θάρρος, στενοχωρῆσθε ἐξ ἄλλου, διότι οὔτε ὁ Τισσαφέρνης πλέον δύναται νὰ γίγη ὁδηγός μας, οὔτε ὁ βασιλεὺς νὰ μᾶς πράρασχη τροφὰς πρὸς ἀγοράν, σκεφθῆτε, ποῖον ἐκ τῶν δύο εἶναι προτιμότερον : νὰ ἔχωμεν ὁδηγὸν εἰς τὴν πορείαν μας τὸν Τισσαφέρνην τοῦτον, ὅστις τόσον καταφώρως ἐπεβουλεύθη ἡμᾶς ἢ ἐκείνους τοὺς ὁποίους αἰχμαλωτίζοντες καθ' ὁδὸν ἡμεῖς θὰ ἡδυνάμεθα νὰ τοὺς διατάσωμεν νὰ γίνουσι ὁδηγοί μας, καὶ οἵτινες δὲν θ' ἀγνοοῦν βεβαίως, ὅτι, ἐὰν σφάλουσι εἰς πᾶν ὅ,τι μᾶς ἀφορᾷ (εἰς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ συμφέροντά μας), θὰ πληρώσουσι τὰ σφάλματά των μὲ θάνατον ἢ μὲ σωματικὰς ποινὰς ;

»Ποῖον δ' ἐκ τῶν δύο εἶναι ἐπίσης προτιμότερον : ν' ἀγοράζωμεν τὰ πρὸς τροφήν μας ἀναγκαῖα ἀπὸ ἀγοράν, τὴν ὁποίαν θὰ μᾶς παρεῖχον οἱ ἐχθροί μας ἀντὶ πολλοῦ χρήματος — τοῦ ὁποίου (σημειωθῆτω ἐν παρόδῳ) καὶ στερούμεθα πλέον, ἀφοῦ δὲν μισθοδοτοῦμεθα — ἀγοράζοντες ἐλαχίστας ἐξ αὐτῶν ποσότητας, ἢ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δικαιοματικῶς νὰ τὰς προμηθεύωμεθα, μεταχειριζόμενοι οἰονδήποτε ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἤθελεν ἐγκρίνει μέτρον ;

»Ἐὰν λοιπὸν ἔχετε μὲν ὑπ' ὄψει ὅτι πάντα ταῦτα εἶναι ὄντως προτιμότερα, ἀλλὰ καὶ νομίζετε ὅτι οἱ πρὸ ἡμῶν ποταμοὶ οὗτοι εἶναι ἀδιάβατοι ἢ ὅτι ἐπίτηδες καὶ δολίως οἱ πολέμιοι μᾶς προσεῖλκυσαν πέραν ἀκόμη καὶ τοῦ Τίγρητος, σκεφθῆτε ὅτι προβάντες εἰς τοιαύτην τινὰ πρᾶξιν οἱ βάρβαροι ἐσκέφθησαν ἀληθῶς μωρότατα. Διότι ὅλοι οἱ ποταμοί, ἂν καὶ εἶναι ἀδιάβατοι πέραν τῶν πηγῶν των, εἰς τοὺς πλησιάζοντας πρὸς τὰς πηγὰς των γίνονται διαβατοὶ οὐδὲ κἂν τὸ γόνυ τούτων βρέχοντες.

»Ἐὰν δὲ οὔτε οἱ ποταμοὶ μᾶς ἐπιτρέψουσι τὴν ἐπάνοδον (μᾶς ἀποκλείσουσι), οὔτε κανεὶς πλέον ὁδηγὸς τῆς πρὸς τὴν πατρίαν ὁδοῦ ἐμφανισθῆ, φρονῶ ὅτι καὶ τότε ἀκόμη δὲν μᾶς εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ μικροψυχῆσωμεν (ἀποδειλιάσωμεν). Διότι ἔχομεν ὑπ' ὄψει ὅτι καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Μυσίας, οἵτινες θὰ ἡδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν εὐρίσκονται εἰς καλυτέραν ἀπὸ ἡμᾶς θέσιν, κατοικοῦν ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας τοῦ βασιλέως πολλὰς καὶ εὐδαίμονας καὶ μεγάλας πόλεις παρὰ τὴν θέλησίν του, ὅτι δ' ἐπίσης καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Πισιδίας καὶ τῆς Λυκαονίας — τοὺς τελευταίους δὲ τούτους ἐνθυμεῖσθε ὅτι καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐγνωρίσαμεν — καρποῦνται τὰς χώρας ταύτας (τοῦ βασιλέως), ἀφοῦ κατέλαβον ἀνὰ τὰς πεδιάδας τὰ πλέον ὄχυρά καὶ ἀπόκρημνα αὐτῶν μέρη.

»Εγὼ τοῦλάχιστον θὰ σᾶς ἔλεγα ὅτι δὲν μᾶς συμφέρει ἀκόμη νὰ φαινόμεθα εἰς τοὺς βαρβάρους ὅτι ὄντως ἔχομεν ξεκινήσει διὰ τὴν πατρίδα μας, ἀλλ' ὅτι παρασκευαζόμεθα, διὰ νὰ ἐγκατασταθῶμεν εἰς κάποιον ἐδῶ τριγύρω μέρος. Διότι γνωρίζω ὅτι καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Μυσίας ὁ βασιλεὺς θὰ ἐχορήγει πολλοὺς ὁδηγούς, ἀκόμη δέ, (πρὸς ἀσφάλειάν των περὶ τῆς καλῆς του πίστεως), ὅτι θὰ τοὺς ἔδιδε καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους ὡς ἐγγύησιν τῆς ἀνευ δόλου ἀπομακρύνσεώς των ἐκ τῆς χώρας του, ὅτι δὲ καὶ δρόμους εὐρυτάτους πρὸς χάριν των θὰ κατεσκεύαζε, τοιοῦτους ὥστε ν' ἀπέλθουν καὶ ἐπὶ τεθρίππων ἀκόμη ἀρμάτων, ἐὰν ἤθελαν.¹ Βεβαίως δὲ καὶ πρὸς χάριν μας γνωρίζω ὅτι πάντα ὅσα ἀνέφερα (διὰ τοὺς Μυσοὺς) θὰ ἐπραττε μὲ μεγάλην του εὐχαρίστησιν, ἐὰν μᾶς ἔβλεπεν ὅτι προετοιμαζόμεθα νὰ μείνωμεν (νὰ ἐγκατασταθῶμεν) διὰ παντός εἰς τὴν χώραν του.

»Φοβοῦμαι ὅμως μήπως, ἂν ἅπαξ μάθωμεν νὰ ζῶμεν ἐδῶ ἀνευ ἐργασίας καὶ νὰ διερχόμεθα τὸν βίον μας ἐν ἀφθονίᾳ τροφῶν καὶ ἀπολαύσεων, φοβοῦμαι, λέγω, μήπως, καθὼς οἱ λωτοφάγοι ἐκεῖνοι, λησμονήσωμεν πλέον διὰ παντός τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἄγουσαν ὁδόν.

»Νομίζω λοιπόν, ὅτι συνεπὲς καὶ δίκαιον εἶναι κατὰ πρῶτον λόγον νὰ προσπαθῆσωμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐκεῖ δὲ νὰ ἀποδείξωμεν εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας ὅτι ἐκουσίως των πένονται, ἀφοῦ ἠμποροῦν ὅλους ἐκείνους, οἵτινες ζοῦν ἐκεῖ τώρα μὲ στερήσεις, νὰ τοὺς ἴδουν μετὰ τὸν ἐνταῦθα ἀποικισμὸν αὐτῶν ποριζομένους τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐν ἀφθονίᾳ. Ἀλλὰ εἶναι φανερόν, ὦ ἄνδρες, ὅτι πάντα ταῦτα τὰ ἀγαθὰ (ὅσα μέχρι τοῦδε ἀνέφερα) ἀνήκουν εἰς τοὺς νικητὰς

»Λοιπόν, διὰ νὰ πορευώμεθα ὅσον τὸ δυνατὸν ἀσφαλέστερον καί, ἐὰν παραστῆ ἀνάγκη μάχης, διὰ νὰ πολεμῶμεν ὅσον τὸ δυνατὸν γενναίότερον, πρέπει νὰ σᾶς προτείνω ταῦτα : πρῶτον μὲν ὅτι νομίζω ὀρθὸν νὰ κατακαύσωμεν ὅσας ἔχομεν (σκευοφόρους) ἀμάξας, διὰ νὰ μὴ μᾶς εἶναι στρατηγοὶ (διὰ νὰ μὴ μᾶς διευθύνουν) κατὰ τὴν πορείαν μας αἰ ἄμαξαι, ἀλλὰ νὰ βαδίζωμεν πρὸς οἰονδήποτε μέρος μᾶς συμφέρει. Μετὰ τοῦτο δὲ νὰ συγκατακαύσωμεν καὶ τὰς σκηνάς, αἵτινες καὶ κατὰ τὴν

1) Ρητορικὸς τρόπος τοῦ λέγειν, διὰ νὰ παραστήσῃ ὁ Ξενοφῶν, πόσον θὰ ἦτο ἐπικίνδυνος διὰ τὸν βασιλέα ἢ παραμονὴ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν χώραν του, πρόθυμον, διὰ ν' ἀπαλλαγῇ αὐτῶν, νὰ ἐνδώσῃ καὶ εἰς τὰς παραλογοτέρας ἀκόμη ἀξιώσεις των.

μετακόμισίν των είναι ὀχληραὶ καὶ εἰς οὐδὲν χρησιμεύουν, οὔτε εἰς τὸ πολεμεῖν οὔτε εἰς τὸ συγκρατεῖν τὰ τρόφιμα.

»Προσέτι δὲ νὰ ἐξαφανίσωμεν (καταστρέψωμεν) καὶ ἐκ τῶν ἄλλων σκευῶν τὰ περιττά, ἐκτὸς ἐκείνων τὰ ὁποῖα φέρομεν μαζὶ μας χάριν τοῦ πολέμου ἢ πρὸς μεταφορὰν τῶν τροφῶν ἢ ποτῶν, καὶ τοῦτο, διὰ νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότεροι οἱ ὀπλισμένοι, ὅσον τὸ δυνατὸν δὲ ὀλιγώτεροι οἱ σκευοφοροῦντες. Διότι γνωρίζετε καλῶς ὅτι, ὅταν μὲν ἡττώμεθα, τὰ πάντα εἶναι ξένα. Ὅταν δὲ νικῶμεν, εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ μεταχειριζώμεθα καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν ὡς σκευοφόρους.

»Ἀλλὰ μοῦ ὑπολείπεται ἀκόμη νὰ σᾶς εἴπω κάτι, ὅπερ νομίζω σπουδαιότατον. Ὅλοι βέβαια γνωρίζετε ὅτι οἱ πολέμιοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ κηρύξουν καθ' ἡμῶν τὸν πόλεμον, πρὶν ἢ συλλάβουν τοὺς στρατηγούς μας φρονοῦντες ὅτι, ἐφ' ὅσον μὲν ζοῦν οἱ ἄρχοντες, πειθαρχοῦμεν δὲ πρὸς αὐτοὺς ἡμεῖς. ὅτι ἡμποροῦμεν νὰ κατισχύσωμεν τοῦ πολέλου (νὰ νικήσωμεν), ὅτι ὁμως μετὰ τὴν σύλληψίν των θὰ καταστραφῶμεν ἐκ τῆς ἐν τῷ στρατεύματι ἀναρχίας καὶ ἀταξίας.

»Πρέπει λοιπὸν οἱ μὲν ἐκλεγέντες στρατηγοὶ νὰ γίνουν ἐπιμελέστεροι τῶν πρῶν (τῶν φονευθέντων), οἱ δὲ ἀρχόμενοι πολὺ εὐτακτότεροι καὶ μᾶλλον πειθαρχικοὶ πρὸς τοὺς στρατηγούς ἢ πρὶν.

»Ἐάν δὲ διὰ ψηφίσματος ἀποφασίσετε : ἕκαστος στρατιώτης μαζὶ μὲ τὸν στρατηγὸν νὰ τιμωρῇ κάθε ἀπειθοῦντα, τότε ἔτι περισσότερον θὰ διαψευσθοῦν αἱ (καθ' ἡμῶν) προσδοκίαι τῶν ἐχθρῶν μας. Ψηφιοζομένου τούτου θὰ ἴδουν οὗτοι κατὰ τὴν σημερινὴν ἡμέραν νὰ παρουσιάζωνται εἰς τὸν στρατὸν μας ἀναρίθμητοι ἀντὶ ἐνὸς Κλέαρχου, οἵτινες δὲν θὰ ἐπιτρέψουν ποτὲ εἰς κανένα νὰ φανῇ δειλός.

»Ἄλλ' εἶναι πλέον ὥρα νὰ μεταβῶμεν ἀπὸ τοὺς λόγους εἰς τὰ ἔργα. Διότι ἴσως ἐμφανισθοῦν πρὸ ἡμῶν αἰφνιδίως οἱ πολέμιοι. Λοιπὸν εἰς οἰονδήποτε ἐξ ὑμῶν φανοῦν ὅσα ἐπρότεινα ὀρθά, οὗτος ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον ἄς τὰ ἐπικυρώσῃ, ἵνα τὰ ἴδωμεν εὐθύς καὶ ἐφαρμοζόμενα. Ἐάν δὲ τυχὸν ὑπάρχῃ καὶ καμμία ἄλλη γνώμη καλύτερα τῆς ἰδικῆς μου, ταύτην ἀκόμη καὶ εἰς τὸν ἀπλοῦν στρατιώτην ἐπιτρέπεται νὰ προτείνῃ θαρραλέως. Διότι ὅλοι ἐξ ἴσου ἔχομεν ἀνάγκην σωτηρίας».

Μετὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς τοῦ Ξενοφῶντος Χειρίσοφος ὁ Λακεδαιμόνιος εἶπεν : «Ἄλλ' ἐάν, παρ' ὅσα ἐπρότεινεν ὁ Ξενοφῶν, παρίσταται καὶ ἄλλου τινὸς ἀκόμη ἀνάγκη, ὀφείλομεν ἀμέσως νὰ τὸ ἐξετάσω-

μεν. "Όσα δὲ πρὸ ὀλίγου εἶπε, φρονῶ ὅτι εἶναι καλὸν νὰ ψηφίσωμεν ὡς τάχιστα. "Όστις λοιπὸν νομίζει ὀρθὰ τὰ προταθέντα, ἄς ὑψώσῃ τὴν χεῖρα».

Καὶ ταύτην μὲν ὑψώσαν ὅλοι ἀνεξαίρετως. Ὁ δὲ Ξενοφῶν ἐγερεῖται καὶ πάλιν εἶπε τὰ ἐξῆς : «ἽΩ ἄνδρες, ἀκούσατε ὅσα πρὸς τοῦτοις νομίζω ἀκόμη ὅτι χρειάζονται. Εἶναι βεβαίως φανερὸν εἰς ὅλους ὅτι πρέπει νὰ πορευώμεθα ὅπου δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὰ πρὸς τροφήν μας ἀναγκαῖα. Ἐκείνου δὲ ὅτι εἰς ἀπόστασιν οὐχὶ μεγαλύτεραν τῶν εἴκοσι σταδίων ὑπάρχουν χωρία πλουσιώτατα (εὐφορώτατα).

»Δὲν θὰ μοῦ ἐφαίνετο λοιπὸν περιέργον, ἂν οἱ πολέμιοι, καθὼς οἱ δειλοὶ κύνες καταδιώκουν μὲν καὶ δαγκάνουν τοὺς πλησιάζοντας αὐτούς, ὅταν ἠμποροῦν, τρέπονται δὲ εἰς φυγὴν πρὸ ἐκείνων, οὔτινες τοὺς καταδιώκουν, ἐάν, λέγω, οἱ πολέμιοι μᾶς ἠκολούθουν ἀπερχομένους κατὰ πόδας.

«Ἴσως λοιπὸν θὰ ἤμεθα περισσότερον ἐξησφαλισμένοι, ἐάν ἐβαδίζαμεν κατὰ φάλαγγα τετράπλευρον, ἐκάστην πλευρὰν τῆς ὁποίας νὰ ἀπετέλουν οἱ ὀπλίται, διὰ νὰ φυλάσσωνται οὕτω ἀσφαλέστερον ἐντὸς τοῦ τετραπλεύρου τούτου τὰ φέροντα τὰ σκευὴ ὑποζύγια καὶ ὁ πολὺς ὄχλος (οἱ μὴ μάχιμοι). Ἐάν λοιπὸν ἀπὸ τώρα παρίστατο ἀνάγκη νὰ ὀρισηθῇ, ποῖοι πρέπει νὰ εἶναι ἐκεῖνοι, οὔτινες θὰ ἠγοῦνται τοῦ τετραπλεύρου αὐτοῦ τασσόμενοι κατὰ μέτωπον (ἐπὶ τῆς κατέμπροσθεν αὐτοῦ πλευρᾶς), καὶ ποῖοι ἐπὶ τῶν ἐκατέρωθεν αὐτοῦ (πλευρῶν), ποῖοι δὲ θ' ἀποτελοῦν τὴν ὀπισθοφυλακὴν αὐτοῦ, βεβαίως δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ περιμένωμεν νὰ ἔλθουν πρῶτα οἱ πολέμιοι, διὰ νὰ σκεφθῶμεν περὶ τοῦ πρακτέου (διὰ ν' ἀποφασίσωμεν, ποίους πρέπει νὰ ὀρίσωμεν), ἀλλ' ἀμέσως τώρα νὰ χρησιμοποιήσωμεν τοὺς πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐνδεειγμένους.

»Ἐάν μὲν λοιπὸν ἔχη τις ὑπ' ὄψει του ἄλλο τι καλύτερον τῶν ὅσων εἶπα, ἄς τὸ προτείνῃ, διὰ νὰ τεθῇ εἰς ἐφαρμογὴν εὐθὺς. Ἄλλως θὰ ἠγχομένη γενικὸς μὲν ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν πλευρᾶς τασσόμενος νὰ ὀρίζετο ὁ Χειρίσοφος, καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους ἀλλὰ καὶ διότι τυγχάνει νὰ εἶναι Λακεδαιμόνιος. Ἐπιμελεῖται δὲ τῶν ἐκατέρωθεν πλευρῶν ἄς ὀρισθοῦν δύο ἐκ τῶν ἀρχαιότερων στρατηγῶν. Ὡς ὀπισθοφυλακὴ δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ νεώτατοι ἡμεῖς, ἐγὼ δηλαδὴ καὶ ὁ Τιμασίων.

»Ὡς πρὸς τὰ ἄλλα δέ, ἀφοῦ ἅπαξ θέσωμεν εἰς ἐφαρμογὴν τὴν

τακτικὴν αὐτὴν, θὰ σκεφθῶμεν πάντοτε πᾶν ὅ,τι ἠθέλαμεν κρίνει ὡς καλύτερον. Ἄλλ' ἐὰν παρὰ ταῦτα ἔχη τις νὰ προτείνῃ τίποτε ἄλλο καλύτερον, ἄς τὸ εἴπῃ». Ἐπειδὴ ὅμως οὐδεὶς εἶχεν ἐναντίαν γνώμην, εἶπε : «Πᾶς ὅστις ἐξ ὑμῶν ἐγκρίνει ὅσα ἐπρότεινα, ἄς ὑψώσῃ τὴν χεῖρα». Οὕτω δὲ ἀπεφασίσθησαν καὶ ταῦτα.

»Καὶ λοιπὸν τώρα» εἶπεν ὁ Ξενοφῶν «ἀπερχόμενοι ἄς θέσωμεν εἰς ἐφαρμογὴν) τὰ ἀποφασισθέντα. Ὅστις δὲ ἀπὸ σᾶς τρέφει τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐπανίδῃ τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους του, ἄς μὴ λησμονῆ ὅτι ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὀφείλει νὰ εἶναι γενναῖος. Διότι δὲν θὰ ἠδύνατο παρὰ μόνον διὰ τῆς γενναιότητος νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν του ταύτην. Ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ ζῆ, ἄς προσπαθῆ νὰ εἶναι πάντοτε νικητὴς (τῶν περιστάσεων) ἔχων ὑπ' ὄψει του ὅτι τῶν μὲν νικῶντων ἴδιον εἶναι νὰ φονεύουν, τῶν δὲ ἠττωμένων νὰ φονεύονται. Καὶ ἐὰν κανεὶς ἐξ ὑμῶν ἐπιθυμῆ νὰ ἀποκτήσῃ χρήματα, ἄς προσπαθῆσῃ νὰ γίνῃ κύριος τῆς ἐπιθυμίας του αὐτῆς. Διότι οἱ νικηταὶ ἔχουν πάντοτε τὴν δύναμιν καὶ τὰ ἰδικά των (χρήματα) νὰ σφύζουν καὶ τὰ τῶν ἠττημένων νὰ λαμβάνουν.

Περίληψις κεφαλαίων 3, 4 καὶ 5 τοῦ τρίτου βιβλίου

3ον. Ἐπειτα ἀπὸ τὰς ληφθείσας ἀποφάσεις, καθ' ἣν ὥραν ἐτοιμάζαν τὸ γεῦμα, ἦλθεν ὁ ἄλλοτε πιστὸς τοῦ Κύρου Μιθριδάτης, νὰ πληροφορηθῆ τὰς προθέσεις των ὑποκρινόμενος τὸν φίλον.

Οἱ Ἕλληρες ἐδήλωσαν ὅτι θὰ προχωρήσουν πολεμοῦντες ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι θὰ ἠμπόδιζον τὴν πορείαν των καὶ ἀκολούθως ἐκινήσαντες διέβησαν τὸν Ζαπάταν ποταμὸν.

Μετ' ὀλίγον ἐνεφανίσθη πάλιν ὁ Μιθριδάτης, ὡς φίλος δῆθεν, αἰφνιδίως ὅμως ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων, κατεδίωξε δὲ αὐτὸν μικρὸν τμήμα ὑπὸ τὸν Ξενοφῶντα, ὁ ὁποῖος ἐκ τῆς μικρᾶς αὐτῆς ἐπιχειρήσεως ἀντελήφθη ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐτοιμάσουν σφενδόνιτας καὶ ἰππεῖς.

4ον. Τὴν ἐπομένην ὁ αὐτὸς Μιθριδάτης μετὰ χιλίους ἰππεῖς καὶ τέσσαρας χιλιάδας σφενδονίτας καὶ τοξότας ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὅτε διήρχοντο χαράδραν.

Οἱ ἐτοιμασθέντες ἰππεῖς τῶν Ἑλλήνων βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ πεζῶν ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὸν Μιθριδάτην καὶ συνεχίζοντες τὴν πο-

ροίαν των ἔφθασαν εἰς τὴν παρὰ τὸν Τίγρητα ποταμὸν πόλιν Λίβισαν.

Δὲν ἐβρόάδυνε νὰ ἐμφανισθῇ καὶ ὁ Τισσαφέρνης, ὁ ὁποῖος παρηκολούθησεν αὐτοὺς κατὰ τὰς ἐπομένας ἡμέρας, προσεπάθησε δὲ νὰ καταλάβῃ ὑψώματα, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο νὰ παρεμποδίσῃ τὴν πορείαν τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Χειρίσοφος ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς τὸν Ξενοφῶντα, νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς βαρβάρους, τοῦτο δὲ καὶ ἐξετελέσθη.

- 5ον. Ὁ Τισσαφέρνης ἐπετέθη τὴν ἐπομένην κατὰ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν πεδιάδα καὶ κατέσφαξε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς διεσκορπισμένους Ἑλληνας, ἤρχισαν δὲ οἱ Πέρσαι νὰ καίουν καὶ τὴν χώραν. Οἱ Ἑλληνες εὐρέθησαν εἰς δύσκολον θέσιν, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑποῦντο πρὸ αὐτῶν πανύψηλα ὄρη, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ποταμὸς, τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ περάσουν, ἦτο ἀδιάβατος. Κατόπιν αὐτῶν ἠκολούθησαν καὶ πάλιν τὴν πρὸς τὴν Βαβυλῶνα ἄγουσαν ὁδόν. Συμβουλευθέντες οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων αἰχλατωτισθέντας ἐντοπίους ἐζήτησαν ἀπὸ αὐτοὺς πληροφορίας περὶ τῶν γύρω χωρῶν καὶ τελικῶς ἀπεφάσισαν νὰ εἰσέλθουν διὰ τῶν ὀρέων εἰς τὴν πρὸς βορρᾶν εὐρισκομένην χώραν τῶν ἀγρίων Καρδούχων, ἐλπίζοντες δι' αὐτῆς νὰ εὐρεθοῦν εἰς τὴν Ἀρμενίαν.

Περίληψις κεφαλαίων 1 - 6 τοῦ τετάρτου βιβλίου

- 1ον. Ἀφοῦ ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν νὰ πορευθοῦν διὰ μέσου τῆς χώρας τῶν Καρδούχων ἐξεκίνησαν καὶ πορευθέντες διὰ τῆς πεδιάδος κατὰ τὴν νύκτα εὐρέθησαν κατὰ τὰ ἐξημερώματα εἰς τὸ πλησίον ὄρος. Τὴν ἑσπέραν, ἐνῶ κατήρχοντο πλέον ἐκ τοῦ ὄρους, ἐπετέθησαν κατ' αὐτῶν οἱ Καρδοῦχοι καὶ ἐφόνευσαν μερικοὺς.

Κατὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἀντελήφθησαν ὅτι ὅλα τὰ ὑψώματα εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν.

Πληροφορηθέντες παρὰ τῶν αἰχμαλώτων ὀδηγῶν ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλη ὁδός, ἐκτὸς τῆς φρουρουμένης, ἔσπευσαν νὰ πορευθοῦν δι' αὐτῆς.

- 2ον. Προεπορεύετο ὁ Χειρίσοφος καὶ ἠκολούθει ὁ Ξενοφῶν ὡς ἀοχηγὸς τῶν ὀπισθοφυλάκων.

Οἱ Καρδοῦχοι ἐπετίθεντο συνεχῶς ἐκ τῶν κατὰ τὴν πορείαν

ὑπομάτων. Ὁσάκις ἐπετίθεντο κατὰ τοῦ Ξενοφῶντος, ἐφρόντιζε ἀνερχόμενος ἐπὶ ὑψηλότερας θέσεις νὰ ἐκδιώκῃ τοὺς ἐχθροὺς ὁ Χειρίσοφος, τὸ αὐτὸ δὲ ἔπραττε καὶ ὁ Ξενοφῶν, ὅταν ἐδέχετο τὴν ἐπίθεσιν τῶν Καροδύχων τὸ ὑπὸ τὸν Χειρίσοφον τμημα.

3ον. Ἡ πορεία διὰ μέσον τῆς χώρας τῶν Καροδύχων διήρκεσεν ἐπὶ ἡμέρας, κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ αὐτῆς ὑπέστησαν τόσας ἀπολείας, ὅσας δὲν ὑπέστησαν ἀπὸ τὸν Βασιλέα καὶ τὸν Τισσαφέρνην. Τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἀνεπαύθησαν εἰς χωρία κείμενα ὑπεράνω τῆς πεδιάδος τῆς ἐκτεινομένης παρὰ τὸν Κεντοίτην ποταμὸν, ὁ ὁποῖος χωρίζει τὴν χώραν τῶν Καροδύχων ἀπὸ τὴν Ἀρμενίαν. Ἡ πορεία πρὸς τὴν Ἀρμενίαν πρὸς στιγμὴν ἐθεωρήθη ἀδύνατος, διότι ὁ ποταμὸς ἐφαίνετο βαθύς. Εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην εἶχον παραταχθῆ Ἀρμένιοι, Μάρδοι καὶ Χαλδαῖοι, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν διάβασιν αὐτῶν, ἐκ τῶν ὅπισθεν δὲ θὰ ἐδέχοντο τὴν ἐπίθεσιν τῶν Καροδύχων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ παρηκολούθουν τοὺς Ἕλληνας, διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον των, ὅταν θὰ ἐδίδετο εὐκαιρία. Μερικοὶ νεανίσκοι ἀνεκάλυψαν μέρος τοῦ ποταμοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ἠδύνατο εὐκόλως γὰ διαβοῦν. Τὴν πληροφορίαν ταύτην ὁ Ξενοφῶν συνεδύασε μὲ ἓνα καλὸν ὄνειρον, τὸ ὁποῖον εἶδε, καί, ἀφοῦ μετέδωκε τὴν αἰσιοδοξίαν του εἰς τὸν στρατὸν, κατώρθωσε νὰ ὀδηγήσῃ αὐτοὺς διὰ τοῦ ποταμοῦ παρὰ τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν.

4ον. Μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ συνταχθέντες ἐβάδιζον κανονικῶς. Ἀφοῦ ὑπερέβησαν τὰς πηγὰς τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ, ἔφθασαν εἰς τὴν δυτικὴν Ἀρμενίαν. Ὁ ἄρχων αὐτῆς Τιρίβαζος ἐξήτησε νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Ἑλλήνων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐδήλωσεν ὅτι δὲν θὰ ἐνοχλήσῃ αὐτοὺς κατὰ τὴν πορείαν των, εἰὰν ἀρκοῦνται εἰς τὸ νὰ λαμβάνουν τροφίμα, χωρὶς νὰ καταστρέψουν τὴν χώραν του.

Ἀφοῦ ἔγινεν ἡ συμφωνία, οἱ Ἕλληνες οὐδένα ἔβλαπτον, ἐπληροφορήθησαν ὅμως ἀπὸ συλληφθέντα Πέρσην, ὅτι ὁ Τιρίβαζος σπεύδει μὲ στρατὸν νὰ καταλάβῃ τὴν μόνην ἐπὶ τῶν ἔμπροσθεν ὁρέων δίοδον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ διήρχοντο οἱ Ἕλληνες, μὲ σκοπὸν νὰ ἐπιτεθῆ ἐναντίον αὐτῶν αἰφνιδίως. Σπεύσαντες οἱ Ἕλληνες κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν ἐγκαίρως τὴν διάβασιν.

5ον. Ἀφοῦ ἐπέρασαν τὴν διάβασιν καὶ κατώρθωσαν νὰ κατέβουν

ἀπὸ τὸ ὄρος, ἔφθασαν εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμόν, τὸν ὁποῖον ἐπέ-
ρασαν βρεχόμενοι μέχρι τοῦ ὀμφαλοῦ.

Ἡ μετὰ τὸν Εὐφράτην πορεία γίνεται ὑπὸ συνεχῆ πτώσιν
χιόνος. Βαδίζοντες συνεχῶς ἐπὶ τῶν χιόνων ἄλλοι μὲν ἔπαθαν σο-
βαρὰ κοροπαγήματα καὶ ἄλλοι εἶχον τυφλωθῆ, ἀνεκουφίζοντο δὲ
οἱ ὀφθαλμοὶ των, ἂν κανεῖς ἐκράτει πρὸ αὐτῶν μαῦρον ἀντικείμενον,
μερικοὶ δὲ καὶ ἀπέθανον ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ ψύχους.

Κατὰ τὰς ἐπομένας ἡμέρας συνήρτησαν χωρία, ἐκ τῶν ὁποίων
ἔλαβον πολλὰ τροφίμα, ἐντύπωσιν δὲ ἐπροξένησαν εἰς τοὺς στρα-
τιώτας αἱ ὑπόγειοι κατοικίαι, εἰς τὰς ὁποίας κατήρχοντο δι' εἰσό-
δου ὁμοίως πρὸς τὸ στόμα φρέατος.

60ν. Εἰς τὰ χωρία αὐτὰ ἔμειναν ὀκτὼ ἡμέρας, κατόπιν δέ, ἀφοῦ
ἔλαβον ὡς ὄδηγόν τὸν ἀρχηγόν τῆς περιοχῆς, ἐσυνέχισαν τὴν πορείαν
των καὶ ἔφθασαν εἰς τὸν Φάσιν ποταμόν.

Προχωροῦντες συναντοῦν ὄρη, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ περάσων.
Τὰς διαβάσεις ὁμοῦς αὐτῶν κατέχουν οἱ κάτοικοι τῶν γύρω χωριῶν,
οἱ Χάλυβες, οἱ Ταόχοι καὶ οἱ Φασιανοί.

Ἀνελθόντες κατὰ τὴν νύκτα κορυφίως κατώρθωσαν νὰ ἀπομα-
κρύνουν τοὺς ἐμποδίζοντας τὴν πορείαν των.

Μετὰ τὴν νίκην των κατήλθον εἰς τὴν πεδιάδα, ὅπου συνήρτησαν
χωρία γεμᾶτα ἀπὸ ἀγαθά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

ΘΑΛΑΤΤΑ ΘΑΛΑΤΤΑ

Μετὰ ταῦτα δὲ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν χώραν τῶν Ταόχων βαδίσαντες σταθμοὺς πέντε, παρασάγγας τριάκοντα. Καὶ αἱ τροφαὶ ἐσώθησαν. Διότι οἱ Ταόχοι κατέχουσι ὄχυρά μέρη, εἰς τὰ ὅποια, (ἀπ' ὅλα τὰ περίξ μεταφέροντες) εἶχαν συσσωρεύσει ὅλας τὰς τροφάς.

Ἄφοῦ δ' ἐπλησίασαν εἰς μέρος, εἰς τὸ ὅποιον οὔτε πόλις ὑπῆρχεν, οὔτε οἰκία, καὶ εἰς τὸ ὅποιον εἶχαν συναθροισθῆ (ὠχυρωμένοι) καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ πολλὰ κτήνη, ὁ μὲν Χειρίσοφος, εὐθύς ἅμα ἐφθασε, κατήλυθε κατ' αὐτοῦ τὴν ἐπίθεσίν του. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πρῶτοι ἐκ τῶν ἐπιτεθέντων κατεβλήθησαν, ἤλθον κατόπιν ἄλλοι καὶ πάλιν ἄλλοι. Διότι δὲν ἦτο δυνατὸν ὅλοι μαζὶ νὰ τοὺς περικυκλώσουν, ἐπειδὴ τὸ μέρος ἦτο ὀλόγυρα ἀπόκρημνον.

Ἄφοῦ δὲ ἤλθεν ὁ Ξενοφῶν με τοὺς ὀπισθοφύλακας καὶ τοὺς πελαστὰς καὶ τοὺς ὀπλίτας, τότε ὁ Χειρίσοφος τοῦ λέγει : «Εἰς καλὴν ὥραν ἤλθατε. Διότι τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ κυρευθῆ. Διότι θὰ στερηθῆ ὁ στρατὸς τῶν τροφίμων του, ἐὰν δὲν τὸ καταλάβωμεν (διὰ πάσης θυσίας)»

Τότε λοιπὸν ἀπὸ κοινοῦ συνεσκέφθησαν. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ξενοφῶν ἠρώτησε : «τί ἐμποδίζει, ἵνα εἰσβάλη τις εἰς τὸ μέρος τοῦτο, ὁ Χειρίσοφος ἀπήντησε : «καθὼς βλέπεις, ἓνα μόνον μονοπάτι ὑπάρχει (πρὸς ἐπίθεσιν). Ὅταν δὲ ἀποπειραθῆ τις νὰ τὸ προσπεράσῃ, κυλιῶν ἀνωθέν του (οἱ πολέμιοι) ἀπὸ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ βράχου (τὸν ὅποιον βλέπεις) λίθους. Ἐκεῖνος δὲ ὁ ὅποιος ἤθελε κτυπηθῆ, ἰδοὺ τί παθαίνει». Καὶ συγχρόνως τοῦ ἔδειξεν ἀνθρώπους ἔχοντας συντετριμμένα καὶ σκέλη καὶ πλευράς.

«Ὅταν δὲ τελειώσουν τοὺς λίθους, εἶπεν ὁ Ξενοφῶν, ὑπάρχει τίποτε ἄλλο, τὸ ὅποιον νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ νὰ περάσωμεν ; Τούναντίον μάλιστα ! — δὲν βλέπομεν (ἐκεῖ ἐπάνω) παρὰ τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐξ αὐτῶν δύο ἢ τρεῖς μόνον ὀπλισμένους.

»Τὸ δὲ μέρος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνάγκη νὰ διέλθωμεν κτυπούμενοι, ἔχει, ὅπως καὶ σὺ βλέπεις, ἕκτασιν ἑνὸς καὶ ἡμίσεος μόλις πλέθρου. Ἐξ αὐτοῦ δὲ (τοῦ μέρους) ἕκτασις ἑνὸς πλέθρου εἶναι δάσος ἀπὸ ἀραιὰ μεγάλα πεῦκα, ὅπισθεν τῶν ὁποίων ἰστάμενοι οἱ ἄνδρες τί θὰ ἠδύναντο νὰ πάθουν ἀπὸ τοὺς διευθυνομένους ἢ κυλιομένους ἐναντίον των λίθους ; Ὅ,τι μένει λοιπὸν εἶναι ἡμισυ περίπου πλέθρον, τὸ ὁποῖον ταχέως θὰ διατρέξωμεν, ὅταν τοὺς ὀλιγοστέψουν οἱ λίθουι).

« Ἀλλὰ μόλις — εἶπεν ὁ Χειρίσοφος — ἀρχίσωμεν νὰ προχωροῦμεν πρὸς τὸ δάσος, ἀμέσως τότε καταφέρονται πλεῖστοι ὅσοι λίθουι ἐναντίον μας. Ὅ,τι θὰ ἔπρεπε νὰ πράξωμεν, εἶναι τοῦτο. Διότι ταχέως θὰ καταναλώσουν τοὺς λίθους. Νὰ βαδίσωμεν δηλαδὴ πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ δάσους, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐλάχιστον μόνον διάστημα θὰ ἔχωμεν νὰ διατρέξωμεν, ἐὰν ἡμποροῦμεν καὶ ἐξ ἄλλου θὰ ὀπισθοχωροῦμεν εὐκολώτερα, ἐὰν θέλωμεν».

Μετὰ ταῦτα ἐπορεύοντο ὁ Χειρίσοφος καὶ ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Καλλιμάχος ὁ Παρράσιος, λοχαγός. Διότι οὗτος κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἶχε τὴν ἀρχηγίαν ἐφ' ὄλων τῶν λοχαγῶν τῆς ὀπισθοφυλακῆς — οἱ δὲ ἄλλοι λοχαγοὶ ἔμειναν ἀμετακίνητοι. — Μὲ τὸν Καλλιμάχον λοιπὸν ἐπροχώρησαν σιγὰ ὑπὸ τὰ δένδρα ἕως ἑβδομήκοντα ἄνδρες. Καὶ ὄχι ὅλοι μαζί, ἀλλ' ἕνας — ἕνας, προφυλαττόμενοι ἕκαστοι ὅπως ἠδύναντο.

Ἀγασίας δὲ ὁ Στυμφάλιος καὶ Ἀριστῶνυμος ὁ Μεθυδριεύς, λοχαγοὶ καὶ αὐτοὶ ἐκ τῶν ὀπισθοφυλάκων καὶ ἄλλοι ἀκόμη, ἐστάθησαν ἔξω τῶν δένδρων. Διότι ἤτο ἐπικίνδυνον νὰ σταθοῦν ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῶν δένδρων περισσότεροι τοῦ ἑνὸς λόγου.

Τότε λοιπὸν ὁ Καλλιμάχος μηχανᾶται τὸ ἐξῆς : ἀρχίζει νὰ προτρέχει δύο-τρία βήματα ἀπὸ τοῦ δένδρου, ὅπισθεν τοῦ ὁποίου εὐρίσκετο. Ὅταν δὲ ἤρχιζαν οἱ πολέμοιοι νὰ τὸν λιθοβολοῦν, εὐκολώτατα (ταχέως) ὑπεχώρει καὶ πάλιν ὑπὸ τὸ δένδρον. Εἰς ἕκαστον δὲ τρέξιμό του περισσότεραι ἀπὸ δέκα ἄμαζαι πετρῶν κατηγαλίσκοντο.

Ὁ δὲ Ἀγασίας, καθὼς βλέπει τὸν Καλλιμάχον νὰ τολμᾷ τοιαῦτα καὶ τὸ στρατεύμα ὀλόκληρον νὰ τὸν παρατηρῇ, φοβηθεὶς μήπως δὲν φθάσῃ αὐτὸς πρῶτος εἰς τὸ μέρος (ὅπου εὐρίσκοντο οἱ πολέμοιοι), καὶ χωρὶς νὰ καλέσῃ εἰς βοήθειάν του οὔτε τὸν πλησίον του ἰστάμενον Ἀριστῶνυμον, οὔτε Εὐρύλοχον τὸν Λουσιέα, ἀμφοτέρους ὁμοτίμους φίλους

του, ούτε άλλον κανένα, προχωρεί μόνος του και προσπερνά όλους (τρέχων προς τὰ εμπρός).

Ἄλλ' ὁ Καλλίμαχος, μόλις τὸν εἶδε παρερχόμενον, τὸν πιάνει ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τῆς ἀσπίδος του καὶ τὸν σταματᾷ. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ παρατρέχει αὐτοὺς (τοὺς ξαπερνᾷ) Ἀριστώνυμος ὁ Μεθυδριεύς καὶ μετὰ τοῦτον Εὐρύλοχος ὁ Λουσιεύς. Διότι ὅλοι αὐτοὶ συνηγωνίζοντο, τίς νὰ ἐπιδειχθῆ περισσότερον γενναῖος ἀνταγωνιζόμενοι οὕτω πρὸς ἀλλήλους. Οὕτω δ' ἐρίζοντες κυριεύουν ἐπὶ τέλους τὸ περιμάχητον ἐκεῖνο μέρος. Διότι, ἀφοῦ ἅπαξ εἰσέδραμον, καμμία πλέον πέτρα δὲν ἐρρίφθη ἄνωθεν.

Καὶ ἦτο λοιπὸν ἐδῶ φοβερὸν ἀληθῶς τὸ θέαμα! Διότι αἱ γυναῖκες, ἀφοῦ πρῶτα ἔρριπτον κάτω τὰ παιδιὰ των, ἐκρημνίζοντο κατόπιν καὶ αὐταὶ ἐπάνω των, ἐπίσης δὲ καὶ οἱ ἄνδρες. Ἐνταῦθα Αἰνεΐας ὁ Στυμφάλιος λοχαγὸς βλέπων κάποιον τρέχοντα πρὸς τὸν κρημνόν, ἔχοντα ὅμως πολυτελεῆ στολήν τὸν προφθάνει ἔξαφνα, προσπαθῶν νὰ τὸν ἐμποδίσῃ. Οὗτος ὅμως τὸν σύρει ὀπισθὲν του, οὕτω δὲ φερόμενοι κατὰ τῶν πετρῶν ἐξηφανίσθησαν καὶ οἱ δύο φονευθέντες. Ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ αἰχμάλωτοι μὲν πολὺ ὀλίγοι συνελήφθησαν, βόες δὲ καὶ ὄνοι καὶ πρόβατα πολλὰ.

Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν διὰ τῆς χώρας τῶν Χαλύβων σταθμοὺς ἑπτὰ, παρασάγγας πεντήκοντα. Οἱ Χάλυβες οὗτοι, διὰ μέσου τῶν ὁποίων διῆλθον, ἦσαν πολεμικώτατοι, ἦλθαν δὲ ὅπωςδήποτε καὶ εἰς χεῖρας μὲ τούς Ἕλληνας. Ἐφόρου δὲ θώρακας λινοὺς μέχρι τοῦ ὑπογαστρίου. Ἀντὶ δὲ πτερυγῶν¹ εἶχαν πυκνὰ σχοινιά στριμμμένα ἀπὸ σπάρτα.

Ἐφόρου δὲ καὶ περικνημίδας καὶ κράνη καὶ παρὰ τὴν ζώνην ἔφεραν μαχαίριον μακρὸν ὅσον ἢ πρὸς τὸ ἄκρον ἐπικαμπῆς Λακωνικῆ μάχαιρα, διὰ τοῦ ὁποίου ἔσφαζαν πάντα, ὅστις ἤθελε περιέλθει εἰς τὴν ἐξουσίαν των (τοὺς αἰχμαλώτους των), τῶν ὁποίων τὰς κεφαλὰς, ἀφοῦ τὰς ἀπέκοπτον, ἐκράτουν ἀνὰ χεῖρας πορευόμενοι, ὅσάκις δ' ἐμέλλε νὰ τοὺς ἴδουν οἱ ἐχθροὶ των, ἐχόρευαν κ' ἐτραγουδοῦσαν μ' αὐτὰς ἐνώπιόν των. Ἐκράτουν δὲ καὶ δόρυ μῆκους δέκα πέντε πήχεων μὲ μίαν μόνον λόγχην πρὸς τ' ἄνω.

1) Τὰ κατώτατα τοῦ θώρακος, ἀπολήγοντα εἰς δερματίνας λωρίδας, οὐχὶ σπανίως κεκαλυμμένας ἀπὸ ἐλάσματα μετάλλινα.

Οὔτοι λοιπὸν ἀνέμεναν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰ χωριά των. Ἄφοῦ δ' ἐπροσπέρασαν ἐκεῖνοι, τοὺς ἠκολούθουν πάντοτε, πότε μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ πότε μὲ τοὺς ἐχθροὺς των συμπλεκόμενοι. Κατώκουν δὲ εἰς τὰ πλέον ὄχυρά μέρη, εἰς τὰ ὅποια εἶχαν μεταφέρει καὶ ὄλας τὰς τροφάς των, ὥστε νὰ μὴ δυνηθοῦν οἱ Ἕλληνες νὰ λάβουν τίποτε ἀπὸ τὴν χώραν των φαγώσιμον, διὰ τοῦτο δὲ καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα τῆς ὁδοιπορίας των συνετηροῦντο μὲ τὰ αἰχμαλωτισθέντα ἀπὸ τοὺς Ταόχους κτήνη.

Κατόπιν οἱ Ἕλληνες ἔφθασαν εἰς τὸν Ἄρπασον ποταμὸν, ἔχοντας πλάτος τεσσάρων πλῆθρων. Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν διὰ τῆς χώρας τῶν Σκυθηνῶν σταθμοὺς τέσσαρας, παρασάγγας εἴκοσι φθάσαντες διὰ μέσου πεδιάδος εἰς χωρία, εἰς τὰ ὅποια κατεσκήνωσαν τρεῖς ἡμέρας καὶ ἀπὸ τὰ ὅποια ἐπρομηθεύθησαν τροφάς.

Ἐντεῦθεν, ἀφοῦ διῆλθον σταθμοὺς τέσσαρας, παρασάγγας εἴκοσιν, ἔφθασαν εἰς πόλιν μεγάλην κατοικουμένην καὶ πλουσίαν, ὀνομαζομένην Γυμνιάδα. Ἐκ τῆς πόλεως αὐτῆς ὁ τῆς χώρας ἄρχων ἀποστέλλει εἰς τοὺς Ἕλληνας ὁδηγόν, διὰ νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ διὰ μέσου τῆς ἐχθρικῆς του χώρας.

Ἄφοῦ λοιπὸν προσῆλθεν οὗτος, τοὺς ὑπόσχεται ὅτι θὰ τοὺς φέρῃ ἐντὸς πέντε ἡμερῶν εἰς μέρος, ἀπὸ τὸ ὅποιον θ' ἀντικρύσουν θάλασσαν. Ἄλλως τοὺς ἔλεγε : νὰ τὸν καταδικάσουν εἰς θάνατον. Γενόμενος λοιπὸν ὁδηγός των, ἀφοῦ εἰσέβαλεν εἰς τὴν ἐχθρικὴν του χώραν, τοὺς παρεκάλει νὰ τὴν κάψουν καὶ νὰ τὴν καταστρέψουν. Τοῦ εἶπαν δὲ τότε (τοῦ ἐφανερώσαν) ὅτι δι' αὐτὸν τὸν λόγον μόνον προσῆλθεν εἰς αὐτούς, ὄχι ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Καὶ φθάνουν τὴν πέμπτην ἡμέραν εἰς τὸ ὄρος, τὸ ὅποιον ὠνομάζετο Θήχης. Μόλις δ' ἐπάτησαν ἐπ' αὐτοῦ οἱ πρῶτοι τοῦ στρατεύματος καὶ εἶδαν πέραν πρὸς τὸ βάθος τὴν θάλασσαν, ἔρρηξαν κραυγὰς μεγάλας ἐκ χαρᾶς.

Ἀκούσας δὲ ὁ Ξενοφῶν καὶ οἱ ὀπισθοφύλακες ἐνόμισαν ὅτι καὶ ἄλλοι ἐχθροὶ ἐμπρὸς τοὺς ἐπετέθησαν. Διότι τοὺς ἠκολούθουν ὀπισθεν καὶ οἱ ἀπὸ τῆς καιομένης ἐχθρικῆς τῶν Σκυθηνῶν χώρας πολέμιοι. Ἐξ αὐτῶν οἱ ὀπισθοφύλακες κ' ἐφόνευσάν τινας καὶ ἠχμαλώτισαν στήσαντες εἰς αὐτοὺς ἐνέδραν, καὶ πλεκτάς ἀσπίδας ἐκυρίευσαν περὶ τὰς εἴκοσι κατασκευασμένας ἀπὸ πυκνότεριχα ἀκατέργαστα δέρματα βοῶν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ βοή ἐγένετο βαθμηδὸν μεγαλυτέρα καὶ πλησιεστέρα (πρὸς τὸ ὀπισθεν ἐρχόμενον λοιπὸν στράτευμα), οἱ δὲ συνεχῶς κατόπιν ἐπερχόμενοι ἔτρεχαν δρομαῖοι πρὸς τοὺς διαρκῶς κραυγάζοντας, οὕτω δὲ ἡ βοή ἐγένετο ἀκόμη μεγαλυτέρα, ὅσον περισσότεροι οἱ κραυγάζοντες ἐγένοντο, ὑπέθεσεν ὁ Ξενοφῶν ὅτι κάτι τι σπουδαῖον θὰ συμβαίνοι καὶ ἀναβάς ἀμέσως εἰς τὸν ἵππον του καὶ παραλαβὼν μαζί του τὸν Λύκιον καὶ τοὺς ἵππεῖς ἔτρεξε ταχέως εἰς βοήθειάν των.

Καὶ τότε πλέον εὐκρινῶς ἀκούουν τοὺς στρατιώτας ὅλους νὰ φωνάζουν : ΘΑΛΑΣΣΑ ! ΘΑΛΑΣΣΑ ! καὶ νὰ διαβιβάζουν τὴν κραυγὴν αὐτὴν (ἀστραπιαίως) ὁ ἓνας εἰς τὸν ἄλλον. Τότε πλέον ἔτρεχαν (πρὸς τὴν κορυφὴν) ὅλοι καὶ οἱ ὀπισθυφύλακες καὶ τὰ ὑποζύγια ἐφέροντο τρέχοντα καὶ οἱ ἵπποι.

Ἄφοῦ δ' ἔφθασαν ὅλοι εἰς τὴν κορυφὴν, τότε (οἱ στρατιῶται) ἐνηγκαλίσθησαν ἀλλήλους καὶ στρατηγούς καὶ λοχαγούς δακρύνοντες. Καὶ αἰφνιδίως, κάποιου ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον μεταδώσαντος ἀχαριαίως τὸ σύνθημα εἰς ὅλους, ὅλοι οἱ στρατιῶται φέρουν λίθους καὶ κατασκευάζουν μέγα εἰς σχῆμα λόφου ὕψωμα.

Καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἀφιέρωσαν πλήθος βοείων δερμάτων ἀκατεργάστων καὶ ράβδους (ὀδοιπορικές) καὶ ὕσας πλεκτάς ἀσπίδας ἐκυρίευσαν. Ὁ δὲ ὀδηγὸς οὐ μόνον ἔκοπτεν ὁ ἴδιος εἰς τεμάχια τὰς ἀσπίδας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους πρὸς τοῦτο παρεκίνοι.

Κατόπιν οἱ Ἕλληνες τὸν ἀποστέλλουν εἰς τὴν πατρίδα του, ἀφοῦ τοῦ ἐδώρησαν ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ ἓνα ἵππον καὶ μίαν φιάλην ἀργυρᾶν καὶ μίαν Περσικὴν ἐνδυμασίαν καὶ δέκα δαρεικοὺς. Παρὰ ταῦτα πάντα ὅμως, ἐπειδὴ εἶχεν ἰδιαιτέραν ἐπιθυμίαν πρὸς τοὺς δακτυλίους, ἔλαβε καὶ ἐξ αὐτῶν πολλοὺς παρὰ τῶν στρατιωτῶν. Ἄφοῦ δὲ τοὺς ἔδειξε κάποιον χωρίον, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ κατασκηνώσουν, καὶ τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον θ' ἀκολουθήσουν βαδίζοντες πρὸς τὴν χώραν τῶν Μακρῶνων, ἀφοῦ πλέον ἐβράδυσεν, ἀνεχώρησεν ἀρχομένης τῆς νυκτὸς εἰς τὴν πατρίδα του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΩΘΟΝ

Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν οἱ Ἕλληνες διὰ τῆς χώρας τῶν Μακρῶνων σταθμοὺς τρεῖς, παρασάγγας δέκα. Τὴν πρώτην δὲ ἡμέραν ἔφθασαν εἰς τὸν ("Ἀρπασον) ποταμόν, ὅστις ἐχώριζε τὴν χώραν τῶν Μακρῶνων ἀπὸ τὴν τῶν Σκυθητῶν.

Εἶχαν δὲ ἐκ δεξιῶν μέρη ἀγριώτατα καὶ ἐξ ἀριστερῶν ἄλλον ποταμόν, εἰς τὸν ὅποιον ἐχύνετο ὁ χωρίζων τὰς δύο χώρας, (ὅν ἀνέφερα), καὶ τὸν ὅποιον ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ διαβοῦν. Ἦσαν δὲ αἱ ὄχθαι τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ (τοῦ «ἄλλου») δασώδεις ἀπὸ δένδρα οὐχὶ μὲν μεγάλη ἀλλὰ πυκνά. Ταῦτα, ἀφοῦ ἐπλησίασαν οἱ Ἕλληνες, ἤρχισαν νὰ κόπτουν, σπεύδοντες νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον.

Οἱ δὲ Μάκρωνες φέροντες πλεκτάς ἀσπίδας καὶ λόγχας καὶ τριχίλους χιτῶνας ἦσαν παρατεταγμένοι εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς διαβάσεως (τοῦ μέρους ὅθεν θὰ διέβαιναν οἱ Ἕλληνες) ὄχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ παρῶρμων ἀλλήλους (πρὸς ἐπίθεσιν) καὶ λίθους εἰς τὸν ποταμόν ἔριπτον, διότι δὲν ἔφθαναν μέχρι τῶν Ἑλλήνων, οὐτ' ἔβλαπτον ἐξ αὐτῶν κανένα.

Τότε λοιπὸν (εἰς τὴν δύσκολον περίστασιν ἀκριβῶς αὐτὴν) προσέρχεται εἰς τὸν Ξενοφῶντα στρατιώτης τις ἐκ τῶν πελταστῶν, ὅστις, καθὼς ἔλεγεν, ὑπῆρτετε ὡς δοῦλος ἐν Ἀθήναις καὶ ὅστις ἐβεβαίωτο ὅτι ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθρώπων τούτων. «(Καὶ τόσον καλὰ μάλιστα), ὥστε — προσέθηκε — νομίζω πὼς εἶναι ἡ χώρα των πατρίδ μου. Ἐὰν δὲ δὲν ἐμποδίζῃ τίποτε, θὰ ἤθελα νὰ συνομιλήσω μὲ αὐτούς».

«Ἄλλ' οὐδὲν ὑπάρχει ἐμπόδιον, τοῦ εἶπεν ὁ Ξενοφῶν, δύνασαι δὲ ἐλευθέρως νὰ συνομιλήσῃς καὶ νὰ μάθῃς πρῶτον ποῖοι εἶναι». Ἐρωτήσαντος δὲ τοῦ στρατιώτου ἀπήντησαν ἐκεῖνοι, ὅτι εἶναι οἱ Μάκρωνες. Ἐρώτησέ τους λοιπὸν, εἶπεν ὁ Ξενοφῶν, τί τοὺς ἠνάγκασε νὰ ἀντιταχθοῦν ἐναντίον μας καὶ διατί ἐκηρύχθησαν ἐχθροὶ μας».

Καὶ πάλιν ἐρωτήσαντος ἐκείνου οὗτοι ἀπεκρίθησαν: «διότι καὶ σεῖς ἐστρατεύσατε ὡς ἐχθροὶ κατὰ τῆς χώρας μας». Εἰς ἀπάντησίν των διέταξαν οἱ στρατηγοὶ νὰ τοὺς βεβαιώσῃ ἐκ μέρους των «ὅτι δὲν ἔχουν κανένα ἀπολύτως κακὸν σκοπὸν ἐναντίον των, ἀλλ' ὅτι, ἀφοῦ ἐπολέμησαν κατὰ τοῦ βασιλέως, ἀπέρχονται ἤδη εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅτι ὁ πόθος των εἶναι πλέον νὰ φθάσουν (τὸ ταχύτερον) εἰς θάλασσαν».

Οἱ Μάκρωνες δὲ τοὺς ἠρώτων, «εἰάν περὶ ὅσων λέγουν θὰ ἠδύναντο νὰ δώσουν ἐγγύησίν τινα: Οἱ δ' Ἕλληνες ἀπήντησαν: «ὅτι εἶναι εὐχαρίστως ἔτοιμοι καὶ νὰ δώσουν τοιαύτην καὶ νὰ λάβουν». Κατόπιν τούτων οἱ μὲν Μάκρωνες δίδουν (ὡς ἐγγύησιν εἰρήνης μεταξὺ των) βαρβαρικὴν λόγχην εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἱ δ' Ἕλληνες εἰς ἐκεί-

νους 'Ελληνικήν. Διότι διὰ τῆς τοιαύτης ἀνταλλαγῆς τῶν λογχῶν εἶπον ὅτι ὁμολογεῖται παρ' αὐτοῖς ἡ μεταξὺ των (περὶ εἰρήνης) πίστις. Καὶ τὰ δύο δὲ μέρη ἐπεκαλέσθησαν τοὺς θεοὺς ὡς μάρτυρας τῆς διαμειφθείσης αὐτῆς ὁμολογίας των.

Μετὰ τὴν ὁποῖαν εὐθύς οἱ Μάκρωνες ἔκοπτον μαζὶ με τοὺς Ἕλληνας τὰ δένδρα ἀπὸ τὴν ρίζαν καὶ ἀνοίγαν διὰ τοῦ δάσους δρόμον, διὰ νὰ τοὺς διευκολύνουν εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην τὴν διάβασιν, με ὅλους τοὺς στρατιώτας ἀνακατευόμενοι καὶ τροφὰς παρεῖχον πρὸς ἀγοράν, ὅσας ἠδύναντο, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας τοὺς συνώδευαν, ἕως ὅτου τοὺς ἔφεραν εἰς τὰ ὄρια τῆς Κολχίδος.

Ἐνταῦθα ἦτο ὄρος μέγα, εὐδιάβατον δέ. Καὶ ἐπὶ τούτου οἱ Κόλχοι ἦσαν παρατεταγμένοι (ἔτοιμοι πρὸς ἐπίθεσιν). Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ Ἕλληνες ἀντιπαρετάχθησαν κατὰ φάλαγγα (κατὰ μέτωπον), ἐπειδὴ οὕτω ἐσκέφθησαν νὰ ὀδηγήσουν τὸν στρατὸν πρὸς τὸ ὄρος. Ἐπειτα δὲ ἀπεφάσισαν οἱ στρατηγοί, ἀφοῦ συναθροισθοῦν, νὰ σκεφθοῦν πῶς θ' ἀγωνισθοῦν ὅσον τὸ δυνατὸν καλύτερα.

Εἶπε λοιπὸν ὁ Ξενοφῶν «ὅτι νομίζει φρόνιμον, ἀφοῦ ἐγκαταλείψουν τὸ σχέδιον τῆς κατὰ φάλαγγα παρατάξεως, νὰ παραταχθοῦν κατ' ὀρθίους λόχους¹. Διότι ἡ μὲν φάλαγξ θὰ διασπασθῇ ἀμέσως, ἐπειδὴ θὰ εὗρωμεν τὸ ὄρος ἄλλοῦ μὲν ἔχον καλὰς (διὰ τὴν ἀνάβασιν) ὁδοὺς, ἄλλοῦ δὲ ὄχι. Τοῦτο δ' εὐθύς θὰ προξενήσῃ ἀθυμίαν εἰς τοὺς στρατιώτας, ὅταν παρατεταγμένοι οὕτω κατὰ φάλαγγα ἴδουν νὰ διασπᾶται αὐτή.

»Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου, ἐὰν μὲν βαδίσωμεν παρουσιάζοντες με μέτωπον μὲν μικρὸν με βάθος δὲ μεγαλύτερον τὴν φάλαγγα, θὰ μείνουν ἐκατέρωθεν αὐτῆς παραπανιστοὶ οἱ πολέμιοι,² καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ χρησιμοποιοῦν τοὺς παραπανιστούς τούτους καθ' ἡμῶν, καθ' οἰονδήποτε θελήσουν τρόπον. Ἐὰν δὲ πάλιν βαδίσωμεν συντεταγμένοι με μέτωπον μὲν μέγα, με βάθος δὲ μικρότερον, δὲν θὰ εἶναι διόλου ἀπορίας ἄξιον, ἂν ἡ φάλαγξ διασπασθῇ ἐξ ἐπιθέσεως (κατ' αὐτῆς) πολυαριθμῶν ἀνθρώπων καὶ βελῶν. Εἰς οἰονδήποτε δὲ μέρος ταύ-

1) «Τάσσοντες δηλαδὴ τοὺς 100 ἄνδρας τοῦ λόχου τὸν ἓνα μετὰ τὸν ἄλλον καὶ ἀφίνοντες διαλείμματα μεταξὺ τῶν λόχων». Ἰδε «Ξενοφ. Ἀνάβασιν ἐκ δι-
ορθώσεως καὶ ἐρμηνείας Ἰ. Πανταζίδου» σελ. 286 σημ.

2) Ἡ: θὰ καταστοῦν ἰσχυρότεροί μας οἱ πολέμιοι.

της ήθελε γίνει ή διάσπασις, τὸ πρᾶγμα θά εἶναι δι' ὅλην τήν φάλαγγα ὀλέθριον.

»Νομίζω λοιπὸν ὅτι, ἀφοῦ παραταχθῶμεν κατ' ὀρθίους (λόχους) καὶ ἀφοῦ ἀφήσωμεν μεταξύ αὐτῶν διάστημα ἀνάλογον, νὰ καταλάβωμεν μὲ τοὺς λόχους τόσον χῶρον, ὥστε οἱ τελευταῖοι ἐξ αὐτῶν νὰ εὐρεθοῦν ἔξω τῶν ἑκατέρωθεν κεράτων τοῦ ἐχθροῦ. Τοιοῦτοτρόπως δὲ καὶ οἱ τελευταῖοι λόχοι θά εἶναι ἔξω τῆς φάλαγγος τῶν πολεμίων, καὶ τὸ στράτευμα οὕτω κατ' ὀρθίους (λόχους) ὀδηγοῦντες οἱ καλύτεροι (τῶν λοχαγῶν μας), πρῶτοι αὐτοὶ ἐξ ὅλων καὶ θά πλησιάσουν τὸν ἐχθρόν, καὶ εἰς ὃ μέρος τοῦ ὅρους ήθελεν εἶναι εὐκόλος ή ἀνάβασις, δι' αὐτοῦ θά ὀδηγήσῃ καὶ ἕκαστος τῶν λοχαγῶν τὸν λόχον του.

»Καὶ οὐ μόνον εἰς τὰ ἐν τῇ μεταξύ διαστήματα τῶν λόχων δὲν θά εἶναι εὐκόλον εἰς τοὺς πολεμίους νὰ εἰσχωρήσουν, ἀφοῦ ἑκατέρωθεν αὐτῶν (τῶν διαστημάτων) θά ὑπάρχουν λόχοι, ἀλλὰ καὶ νὰ διασπᾶσουν ἐπίσης δὲν θά εἶναι εὐκόλον λόχον ὄρθιον (κατὰ τοῦ ἐχθροῦ) βαδίζοντα. Καὶ ἐὰν κανεὶς ἐκ τῶν λόχων στενοχωρηθῇ, θά προστρέξῃ ἀμέσως εἰς βοήθειάν του ὁ πλησίον του). Καὶ ἐὰν ἕνας καὶ μόνον ἐξ αὐτῶν κατορθώσῃ ἀπὸ οἰονδήποτε τοῦ ὅρους μέρος ν' ἀναβῇ εἰς τήν κορυφήν του («ἄκρον»), δὲν ὑπάρχει φόβος πλέον νὰ παραμείνῃ ἐκεῖ οὔτε ἕνας ἐκ τῶν πολεμίων».

Ταῦτα πάντα (ὅσα ὁ Ξενοφῶν εἶπεν) ἐνεκρίθησαν καὶ ἀμέσως παρετάχθησαν κατ' ὀρθίους λόχους. Ὁ δὲ Ξενοφῶν, ἀπελθὼν εἰς τὸ ἀριστερὸν κέρας ἐκ τοῦ δεξιοῦ, (ὅπου ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ εἶχαν συνέλθει περὶ τὸν Χειρίσοφον πρὸς σύσκεψιν), εἶπεν εἰς τοὺς στρατιώτας τὰ ἐξῆς: «ὦ ἄνδρες, αὐτοὶ τοὺς ὁποίους βλέπετε (ἐκεῖ κάτω) εἶναι οἱ μόνον πλέον ποὺ μᾶς ἐμποδίζουν νὰ φθάσωμεν ἐκεῖ ὅπου πρὸ πολλοῦ σπεύδομεν (νὰ φθάσωμεν). Αὐτοὺς λοιπὸν πρέπει, ἂν μᾶς εἶναι δυνατόν, καὶ ὠμούς ἀκόμη νὰ τοὺς καταφάγωμεν».

Ἄφοῦ δ' ἕκαστος τῶν λοχαγῶν κατέλαβε τήν θέσιν του καὶ παρέταξε κατ' ὀρθίους λόχους τὸν στρατόν, ἔγιναν λόχοι μὲν ἐξ ὀπλιτῶν περὶ τοὺς ὀγδοήκοντα, ἕκαστου λόχου ἔχοντος περὶ τοὺς ἑκατὸν ἄνδρας. Οἱ δὲ πελτασταὶ καὶ οἱ τοξῆται διηρέθησαν εἰς τρία τμήματα, παραταχθέντες ἄλλοι μὲν ἔξω τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος, ἄλλοι δὲ ἔξω τοῦ δεξιοῦ καὶ ἄλλοι εἰς τὸ μέσον, ἕκαστον δὲ τμήμα ἀποτελεῖτο ἀπὸ ἑξακοσίουσ σχεδὸν ἄνδρας.

Μετὰ ταῦτα οἱ στρατηγοὶ διέταξαν ἀπὸ ἀνωτέρου εἰς κατώτερον

(ιεραρχικῶς) ὄλον τὸν στρατὸν νὰ προσευχηθῆ εἰς τοὺς θεοὺς. Ἐποὺ δὲ προσηυχῆθησαν καὶ ἐπεκαλῆσθησαν διὰ παιᾶνος (ὕμνου ἐμβατηριακοῦ) τὴν βοήθειάν των, ἤρχισαν βαδίζοντες. Καὶ ὁ μὲν Χειρίσοφος καὶ ὁ Ξενοφῶν καὶ οἱ μετ' αὐτῶν πελτασταὶ ἐβάδιζαν, ἀποὺ ἐξῆλθον τῆς φάλαγγος τῶν πολεμίων ἐκατέρωθεν (ἀποὺ ὑπερφάλαγγισαν τοὺς πολεμίους καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, ὁ μὲν Χειρίσοφος ἐκ δεξιῶν, ὁ δὲ Ξενοφῶν ἐξ ἀριστερῶν).

Οἱ δὲ πολέμιοι, μόλις τοὺς εἶδαν τρέχοντες παραλλήλως τοῦ μετώπου τῶν Ἑλλήνων ἐκατέρωθεν δὲ διευθυνόμενοι οἱ μὲν κατὰ τοῦ δεξιοῦ, οἱ δὲ κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ των κέρατος, διεσπάσθησαν ἀνοίξαντες ἐν τῷ μέσῳ τῆς φάλαγγος αὐτῶν μέγα κενόν.

Οἱ δὲ Ἀρκάδες πελτασταὶ, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο Αἰσχίνης ὁ Ἀκαρνάν, ἄμα τοὺς εἶδαν οὕτω παρεκκλίνοντας (ἀποσυρομένους), νομίσαντες ὅτι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἔτρεξαν πρὸς τὸ ὄρος ξεφωνήσαντες μὲ ὄλην των τὴν δύναμιν (ἀπὸ χαράν). Καὶ ἦσαν οἱ πρῶτοι οὗτοι ποὺ ἀνέβησαν. Συνηκολούθουν δὲ αὐτοὺς καὶ οἱ ὀπλίται Ἀρκάδες, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο Κλεάνωρ ὁ Ὀρχομένιος.

Οἱ δὲ πολέμιοι, ἀποὺ ἄπαξ ἤρχισαν νὰ τρέχουν, δὲν ἐστάθησαν πλέον, ἀλλ' ἐτράπησαν ἄλλος ἐδῶ καὶ ἄλλος ἐκεῖ (καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις) εἰς φυγὴν. Οἱ δ' Ἕλληνες ἀναβάντες ἐστρατοπεδεύθησαν εἰς πολλὰ χωρία ἔχοντα τὰ πρὸς συντήρησίν των ἀφθονώτατα.

Καὶ ἐξ ὅλων μὲν τῶν ἄλλων, (τὰ ὁποῖα ἐναυῦθα εἶδαν), οὐδὲν ἰδιαιτερον ὑπῆρχε, διὰ τὸ ὁποῖον νὰ ἐκφράσουν θαυμασμόν. Τὰ σμήνη μόνον τῶν μελισσῶν ἦσαν ἄπειρα ἐδῶ. Καὶ ὅσοι ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἔφαγαν ἀπὸ τὰς κηρήθρας των (τις μελόπιττες) ἀπεμωραίνοντο καὶ ἐξήμουν¹ καὶ ἀπὸ διάρροιαν κατελαμβάνοντο καὶ κανεὶς δὲν ἠδύνατο νὰ σταθῆ ὀρθὸς (στὰ πόδια του), ἀλλ' ὅσοι μὲν εἶχαν φάγει ὀλίγον ὁμοίῳζον μὲ πάρα πολὺ μεθυσμένους, ὅσοι δὲ πολὺ, ἄλλοι μὲν μὲ μαινομένους, ἄλλοι δὲ μὲ νεκροὺς.

Ὡς νεκροὶ δὲ οὕτω κατέκειντο πολλοὶ χαμαὶ σὰν νὰ εἶχαν τραπῆ εἰς φυγὴν ὑπὸ τῶν πολεμίων καὶ εὐρίσκοντο ἤδη μετ' αὐτὴν κατάκοποι ἐκ τοῦ καμάτου καὶ τοῦ φόβου. Ἐνεκα τούτου δὲ ἐπεκράττει εἰς ὄλον τὸ στράτευμα ἀθυμία. Τὴν ἐπομένην ὅμως, χωρὶς κανεὶς των ν' ἀποθάνη, ἀνελάμβαναν ὄλοι τὰς φρένας των κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ὥραν (καθ'

ἦν εἶχαν φάγει τὰς κηρήθρας). Καὶ ἄλλοι μὲν τὴν τρίτην, ἄλλοι δὲ τὴν τετάρτην ἡμέραν ἐσηκίωνοντο, σὺν τῷ εἶχαν πάρει κανένα δυνατὸν φάρμακον (καθάρσιον ἢ ναρκωτικὸν) προηγουμένως.

Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν σταθμοὺς δύο, παρασάγγας ἑπτὰ καὶ ἤλθαν εἰς τὴν παραθαλασσίαν Τραπεζοῦντα, πόλιν κατοικουμένην ἀπὸ Ἑλλήνας καὶ κειμένην εἰς τὸν Εὐξεινον Πόντον, ἀποικίαν δὲ τῶν κατοίκων τῆς Σινώπης εἰς τὴν χώραν τῶν Κόλχων. Ἐνταῦθα ἔμειναν περὶ τὰς τριάκοντα ἡμέρας, κατασκηνώσαντες εἰς τὰ Κολχικὰ χωρία.

Καὶ ἐντεῦθεν ὀρμώμενοι (ἔχοντες ταῦτα ὡς ὀρμητήριον) ἐληλάτουν τὴν Κολχίδα. Τροφὰς δὲ πρὸς ἀγοράν παρείχον εἰς τὸ στρατόπεδον οἱ Τραπεζοῦνται, οἵτινες καὶ ἐδεξιώθησαν τοὺς Ἑλλήνας καὶ δῶρα τοὺς ἔδωκαν φιλοξενίας, βοῦς καὶ σῖτον καὶ οἶνον, ἀφθονώτατα.

Μὲ κάθε τρόπον δὲ ἐνήργουν νὰ τοὺς ἐμπνεύσουν φιλικὰ αἰσθήματα καὶ ὑπὲρ τῶν γειτόνων των Κόλχων, τῶν εἰς τὴν πεδιάδα πρὸ πάντων κατοικούντων, ἀποτέλεσμα δὲ τῶν ἐνεργειῶν των ἦτο νὰ ἔλθουν καὶ παρ' αὐτῶν εἰς τοὺς Ἑλλήνας ὡς δῶρα βόες.

Μετὰ ταῦτα δὲ ἤρχισαν νὰ προετοιμάζουσαν τὴν θυσίαν, τὴν ὁποίαν εἶχαν ἤδη πρὸ πολλοῦ τάξει ὅτι θὰ προσέφερον εἰς τοὺς θεοὺς ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ των. Πρὸς τοῦτο δὲ τοὺς ἤλθαν ἱκανοὶ βόες, ἕνα θυσιασθῶν, ὡς ἀπόδοσις τοῦ τάματος ἐκείνου, εἰς τὸν Δίαν τὸν Σωτῆρα καὶ εἰς τὸν Ἡρακλέα, προσφερόμενοι εἰς αὐτοὺς διὰ τὸ μέχρις ἐδῶ κατευδιδίον των. Καὶ ἐν γένει ὅσα εἶχαν ἤδη τάξει καὶ εἰς τοὺς ἄλλους θεοὺς προσέφεραν προθύμως. Ἐτέλεσαν δὲ καὶ γυμνικοὺς ἀγῶνας εἰς τὸ ὄρος, εἰς ὃ μέρος ἀκριβῶς ἐστρατοπέδευσαν. Ἐξέλεξαν δὲ Δρακόντιον τὸν Σπαρτιάτην, ὅστις ἀπὸ παιδὶ εἶχε φύγει ἀπὸ τὴν πατρίδα του, διότι χωρὶς νὰ θέλῃ εἶχε φονεύσει κάποιον συνομήλικόν του μὲ μαχαίρι, διὰ νὰ φροντίσῃ περὶ τοῦ μέρους, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἔτρεχαν οἱ ἀγωνιζόμενοι, καὶ διὰ νὰ ἀναλάβῃ ἐν γένει τὴν προστασίαν τῶν ἀγῶνων.

Ἀφοῦ δ' ἔγινεν ἡ θυσία, τὰ ἐκ τῶν σφαγίων δέρματα παρέδωσαν εἰς τὸν Δρακόντιον, (διὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς βραβεῖα εἰς τοὺς νικητάς), καὶ τὸν διέταξαν νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον προετοίμασε διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἀγῶνων. Ἄλλ' ὁ Δρακόντιος δείξας ὡς τοιοῦτον τὸν λόφον, ὅπου ἔτυχαν ἰστάμενοι, εἶπεν : «ὁ λόφος αὐτὸς εἶναι τὸ καλῦτερον στάδιον, ὅπου δύναται τις νὰ τρέχῃ ὅπου θέλει». «Ἄλλὰ πῶς» τοῦ ἀπήντησαν «θὰ ἠμπορέσουν νὰ παλαίσουν οἱ ἀγωνισταὶ εἰς μέρος τόσον δασὺ καὶ ἀπότομον ;» — Ἐκεῖνος δὲ ἀπήντησε :

«(τόσω τὸ καλύτερον). Ἐφοῦ ἐκεῖνος ποῦ θὰ πίπτῃ χάμω . . . θὰ δυσαρρεστῆται (θὰ πονῆ) περισσότερον» (!)

Ἦγωνίζοντο δὲ δρόμον μὲν ἀπλοῦν παιδία, τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα ἦσαν τέκνα αἰχμαλώτων, δρόμον δὲ μακρὸν ἄνω τῶν ἐξήκοντα Κρητῶν διέτρεξαν. Ἄλλοι δὲ ἠγωνίσθησαν εἰς τὴν πάλην καὶ τὴν πυγμὴν καὶ τὸ παγκράτιον, καὶ οὕτω ἀπέβη τὸ θέαμα πάρα πολὺ ἐνδιαφέρον. Διότι πολλοὶ εἶχαν κατέλθει εἰς τὸ στάδιον, ἵνα ἀγωνισθοῦν. Πολλὴ δὲ περὶ τὴν νίκην ἀμιλλα εἶχε προκληθῆ.

Ἦγωνίσθησαν δὲ καὶ ἵπποι, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπεν, ἀφοῦ τρέξουν ἐπὶ τῆς κατωφερείας τοῦ λόφου, φθάσουν μέχρι τῆς παραλίας καὶ ἐκεῖθεν ὑποστρέψουν, νὰ γυρίσουν καὶ πάλιν ἄνω πρὸς τὸν λόφον. Καὶ κάτω μὲν (ἐπὶ τοῦ σταδίου) ἠγωνίζοντο κυλιόμενοι οἱ ἀθληταί. Ἄνω, δὲ πρὸς τὸ μᾶλλον ἀνηφορικὸν τοῦ ὄρους μέρος ἐπροχώρουν οἱ ἵπποι, μόλις δυνάμενοι νὰ βαδίζουσιν. Ὅποτε καὶ μεγάλαι κραυγαὶ καὶ γέλωτες καὶ ξεφωνητὰ δυνατὰ πρὸς παρακίνησιν αὐτῶν (καθ' ὄλον τὸ στάδιον) ἠκούοντο.

Περίληψις κεφαλαίων 1 - 6 τοῦ πέμπτου βιβλίου

1ον. Ἐφοῦ ἐξετέλεσαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Τραπεζοῦντα ὅσα εἶχον ὑποσχεθῆ εἰς τοὺς θεοὺς, ἤρχισαν νὰ σκέπτονται διὰ τὴν περαιτέρω πορείαν. Οἱ περισσότεροι ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῆς συνεχίσεως τῆς πορείας διὰ πλοίων, διότι ἦσαν πολὺ καταπεπονημένοι. Ἀπεφασίσθη νὰ μεταβῆ ὁ Χειρισόφος πρὸς τὸν φίλον του ναύαρχον Ἀναξίβιον, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τῇ βοηθείᾳ αὐτοῦ τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν στρατιωτῶν πλοῖα.

Μέχρι τῆς ἐπανόδου τοῦ Χειρισόφου συνέστησεν ὁ Ξενοφῶν τὰ μὲν τροφίμα νὰ λαμβάνουν δι' ἐπιδρομῶν εἰς τὰς πλησίον μὴ φιλικὰς χώρας, μεταβαίνοντες εἰς αὐτὰς καλῶς προετοιμασμένοι διὰ πολεμικὴν ἐπιχείρησιν, συγχρόνως δὲ διὰ τῆς βοηθείας πολεμικῶν πλοίων τῶν Τραπεζοῦντιῶν νὰ συγκεντρῶνουν τὰ παραπλέοντα ἐμπορικὰ πλοῖα, φροντίζοντες βεβαίως διὰ τὴν διατροφήν τῶν πληρωμάτων καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν καὶ αὐτὰ, ἐὰν θὰ ἦσαν ἀνεπαρκῆ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θὰ ἔφερον ὁ Χειρισόφος.

Συγχρόνως ὁ Ξενοφῶν εἰδοποίησε τὰς παραλιακὰς πόλεις νὰ

έτοιμάζουν τους δρόμους, διότι εφοβεῖτο ὅτι ἢ διὰ θαλάσσης πορεία δὲν θὰ ἐπραγματοποιεῖτο.

2ον. Λόγω ἐλλείψεως τροφῶν καὶ διὰ τὰ ἀποφύγον ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν Κόλχων ἐξεστράτευσαν μετὰ τῶν Τραπεζοντίων ἐναντίον τῆς χώρας τῶν Δριλῶν.

Οἱ Δρίλαι πυρπολήσαντες τὴν ὑπαιθρον χώραν ἐνεκλείσθησαν εἰς τὴν πρωτεύουσάν των, τῆς ὁποίας μόνον τὴν Ἀκρόπολιν δὲν κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν οἱ Ἕλληνες. Ἐκ τῆς ἐπιθέσεως ἐξησφάλισαν ἀρκετὰ τρόφιμα, ἀφοῦ ὁμως ἠγωνίσθησαν κατὰ τῶν Δριλῶν.

3ον. Διὰ τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν ἀντελήφθησαν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τραφοῦν, καὶ ἐπειδὴ οὔτε καὶ ὁ Χειρίσοφος ἐπέστρεψε, ἀπεφάσισαν νὰ βάλουν εἰς τὰ συγκεντρωθέντα πλοῖα τοὺς ἄνω τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν καὶ τοὺς ἀσθενεῖς, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ συνεχίσουν διὰ ξηρᾶς τὴν πορείαν. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἔφθασαν εἰς τὴν Κερασοῦντα. Ἐδῶ ἔκαμαν ἀπαρίθμησην τοῦ στρατοῦ καὶ εὗρέθησαν 8.600. Αὐτοὶ εἶχον διασωθῆ, ὅλοι δὲ οἱ ἄλλοι εἶχον χαθῆ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ τὰς κακουχίας.

4ον. Ἐκ τῆς Κερασοῦντος ἐσυνέχισαν τὴν πορείαν των κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, μέχρι ὅτου ἔφθασαν εἰς τὴν χώραν τῶν Μοσσυνοίκων. Οὗτοι ἐδήλωσαν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὅτι δὲν θὰ ἐπιτρέψουν εἰς αὐτοὺς νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν χώραν των. Τότε οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ ἔκαμαν συμμαχίαν μὲ ἄλλην φυλὴν τῶν Μοσσυνοίκων ἐχθρικῶς διακειμένην πρὸς τοὺς ἐμποδίζοντας τὴν διάβασίν των, ἐπετέθησαν ἐναντίον αὐτῶν καὶ κατόπιν πεισματώδους ἀγῶνος κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν χώραν των καὶ νὰ παραδώσουν αὐτὴν εἰς τοὺς Μοσσυνοίκους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι συνεπολέμησαν μετ' αὐτῶν.

5ον. Ἐκ τῆς χώρας τῶν Μοσσυνοίκων ἐπορεύθησαν διὰ τῆς χώρας τῶν Χαλύβων καὶ τῶν Τιβαρηνῶν καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἔφθασαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πόλιν Κοτύωρα, ἣ ὁποία ἦτο ἀποικία τῶν Σινοπέων. Ἡ πορεία, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν παρὰ τὴν Βαβυλῶνα μάχην μέχρι τῆς ἀφίξεώς των εἰς τὰ Κοτύωρα, διήρκεσεν ὀκτῶ μῆνας. Εἰς τὰ Κοτύωρα ἔμειναν σαράντα πέντε ἡμέ-

ρας. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ προσέφεραν θυσίας εἰς τοὺς θεοὺς κατὰ πόλεις, ὠργάνωσαν δὲ καὶ γυμνικοὺς ἀγῶνας.

Τὰ τροφίμα ἐλάμβανον διὰ τῆς βίας, ἄλλα μὲν ἐκ τῆς Παφλαγονίας, ἄλλα δὲ ἐκ τῶν περιχώρων τῶν Κατωροῖτων. Ὁ τρόπος οὗτος διαρπαγῆς τῶν τροφίμων ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν Σιωπέων ὡς ἐνέργεια ἐχθρική ἐναντίον τῶν Κοτωροῖτων. Ἐστάλησαν πρέσβεις ἀπὸ τῆν Σινώπην, διὰ νὰ διαμαρτυρηθοῦν διὰ τὴν συμπεριφορὰν τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν, ἠπέιλησαν δὲ καὶ μὲ πόλεμον. Ἀντιληφθέντες ὅμως ὅτι οὐδεὶς ἠνώχλησε τοὺς Κοτωροῖτας, ἡ δὲ ἀρπαγὴ τροφίμων ἐγένετο μόνον εἰς περιπτώσειν ἀπολύτου ἀνάγκης, κατέληξαν εἰς φιλικὰς συμφωνίας καὶ ἐδήλωσαν ὅτι, ἂν ἐπισκεφθοῦν τὴν πόλιν των, θὰ τύχουν τῆς φιλοξενίας ἐκείνης, ἡ ὁποία ἀρμόζει εἰς νικητὰς Ἑλλήνας.

60ν. Ἀφοῦ συνεφιλιώθησαν μὲ τοὺς πρέσβεις τῶν Σιωπέων ἀπεφάσισαν νὰ ζητήσουν ἀπὸ αὐτοὺς συμβουλὰς περὶ τῆς περαιτέρω πορείας, ἀλλὰ καὶ σχετικὴν βοήθειαν. Ὁμιλήσας ἐκ μέρους τῶν Σιωπέων ὁ Ἐκατόνυμος εἶπεν ὅτι ἡ διὰ ξηρᾶς πορεία παρουσιάζει ἀνυπερβλήτους δυσκολίας, διότι οἱ Παφλαγόνες διαθέτουν πολυάριθμον καὶ καλῶς ἡσκημένον στρατόν, ὁ ὁποῖος βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς χώρας εἶναι δυνατόν νὰ κατακόψη τοὺς Ἑλλήνας. Διὰ θαλάσσης εἶναι εὐκόλον νὰ φθάσουν εἰς τὴν Σινώπην καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἡράκλειαν, ἀπὸ τῆν ὁποῖαν καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης θὰ ἠδύνατο νὰ συνεχίσουν εὐκόλως τὴν πορείαν των. Ἀπαντῶν ὁ Ξενοφῶν εἶπεν ὅτι δέχονται τὴν συμβουλὴν των καὶ τοὺς παρακαλοῦν νὰ φροντίσουν διὰ τὴν ἀνεύρεσιν πλοίων ἀρκετῶν, διὰ νὰ μεταφέρουν ὅλον τὸν στρατόν, διότι τμηματικῶς δὲν ἐδέχοντο νὰ ἀναχωρήσουν, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τοὺς ἐκ τῆς διασπάσεως τῶν δυνάμεων των κινδύνους.

Οἱ Σιωπεῖς προέτρεψαν αὐτοὺς νὰ στείλουν πρέσβεις εἰς τὴν Σινώπην, διὰ νὰ φροντίσουν διὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν πλοίων· τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀπουσίας τῶν πρέσβεων ὁ Ξενοφῶν συνέλαβε τὴν σκέψιν νὰ καλέσῃ τοὺς Ἑλλήνας νὰ ἰδρῶσουν εἰς τὸν Πόντον μίαν νέαν Ἑλληνικὴν πόλιν καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς αὐτήν. Τοῦτο ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν ἄλλοτε μάντιν τοῦ Κύρου Σιλανόν, διέ-

ταξε δὲ αὐτὸν νὰ μὴ ἀνακοινώσῃ τίποτε εἰς τὸν στρατὸν, πρὶν ἢ ἐρωτήσῃ διὰ θυσιῶν τοὺς θεοὺς.

Ὁ Σιλανὸς θέλων νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα, διαδίδει ὁ ἴδιος εἰς τὸ στρατεύμα τὴν σκέψιν τοῦ Ξενοφῶντος.

Ὅταν διεδόθη τοῦτο, οἱ περισσότεροί ἐτάχθησαν κατὰ τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς τὸν Πόντον.

Οἱ στρατηγοὶ Τιμασίων ὁ Λαρδανεὺς καὶ Θώραξ ὁ Βοιώτιος διαφοροῦντες μὲ τὸν Ξενοφῶντα εἰδοποιοῦν τοὺς Σινωπεῖς καὶ Ἡρακλεώτας νὰ συγκεντρώσουν συντόμως τὰ πλοῖα καὶ νὰ βοηθήσουν τὴν ἀναχώρησιν τοῦ στρατοῦ. Αὐτοὶ δέχονται εὐχαρίστως καὶ ὑπόσχονται νὰ χορηγήσουν καὶ πλοῖα καὶ χρήματα. Εἰς συγκέντρωσιν τῶν στρατιωτῶν ὁ Τιμασίων, λέγει εἰς τοὺς στρατιώτας ὅτι πρέπει νὰ ἀναχωρήσουν, τὰ αὐτὰ δὲ ὑποστηρίζει καὶ ὁ Θώραξ, κατηγοροῦν δὲ καὶ οἱ δύο ἐμμέσως τὸν Ξενοφῶντα, διότι ἐνεργεῖ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ στρατοῦ.

Ἀπαντῶν ὁ Ξενοφῶν λέγει ὅτι ἔπραξε καὶ πράττει μόνον ὅ,τι συμφέρει τὸν στρατὸν, ἐγκαταλείπει δὲ τὴν σκέψιν περὶ μονίμου ἐγκαταστάσεως καί, ἀφοῦ οἱ Ἡρακλεῶται καὶ οἱ Σινωπεῖς παραχωροῦν τὰ ζητηθέντα πλοῖα, προτείνει νὰ ἀναχωρήσουν ὅλοι ἡνωμένοι.

Οἱ Ἡρακλεῶται ἔστειλαν τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ στρατοῦ πλοῖα, ὄχι ὅμως καὶ τὰ χρήματα, τὰ ὅποια εἶχον ὑποσχεθῆ εἰς τοὺς στρατηγούς. Οἱ στρατηγοὶ φοβούμενοι τὴν ὀργὴν τοῦ στρατοῦ προτείνουν εἰς τὸν Ξενοφῶντα νὰ ὀδηγήσουν τὸν στρατὸν εἰς τὸν Φᾶσιν ποταμὸν καὶ νὰ καταλάβουν τὴν Κολχίδα. Ὁ Ξενοφῶν δὲν δέχεται νὰ εἴπῃ αὐτὰ εἰς τὸ στρατεύμα καὶ οἱ στρατηγοὶ ἀποφασίζουσιν νὰ πείσουν πρῶτον τοὺς λοχαγούς καὶ κατόπιν νὰ ἀνακοινώσουν αὐτὰ εἰς τὸν στρατὸν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ

Οἱ στρατιῶται λοιπὸν ἐρωτῶντες ἔμαθαν τὰς νέας ταύτας προτάσεις. Καὶ ὁ Νέων διαβάλλει τὸν Ξενοφῶντα λέγων ὅτι, ἀφοῦ παρέσυρε (μὲ τὸ μέρος του) τοὺς ἄλλους στρατηγούς, σκέπτεται ἐξαπατήσας τοὺς στρατιώτας νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ ὀπίσω εἰς τὸν Φᾶσιν. Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ στρατιῶται δυσηρεστήθησαν καὶ συναθροίσαις ἐγίνοντο καὶ κύκλοι συνεχροτοῦντο [καὶ πάρα πολὺ ἐφοβοῦντο, μήπως τοὺς μεταχειρισθοῦν, ὅπως μεταχειρισθῆσαν ποτε καὶ τοὺς κήρυκας τῶν Κόλχων καὶ τοὺς ἀγορανόμους, ἐκ τῶν ὁποίων ὅσοι δὲν κατέφυγαν τότε εἰς τὴν θάλασσαν (εἰς τὰ πλοῖα), ἐλιθοβολήθησαν].

Ἀφοῦ δὲ ὁ Ξενοφῶν ἀντελήφθη τὴν ἐξέγερασι ταύτην τῶν στρατιωτῶν, ἀπεράσισε νὰ τοὺς συγκαλέσῃ εἰς ἐκκλησίαν τὸ ταχύτερον καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀφήσῃ ἀφ' ἑαυτῶν ἐδῶ κ' ἐκεῖ νὰ συναθροίζωνται. Διέταξε λοιπὸν τὸν κήρυκα νὰ τοὺς προσκαλέσῃ.

Καὶ οὗτοι, μόλις τὸν ἤκουσαν, προσέτρεξαν ὅλοι προθυμότατα. Τότε ὁ Ξενοφῶν τοὺς μὲν στρατηγούς δὲν κατηγόρει, διότι οὗτοι εἶχαν ἤδη ἔλθει πρὸς αὐτόν, λέγει δὲ (πρὸς τοὺς συναθροισθέντας στρατιώτας) τὰ ἐξῆς :

«Μανθάνω, ὦ ἄνδρες, ὅτι κάποιος (ἐξ ὑμῶν) μὲ διαβάλλει ὅτι ἐγὼ δῆθεν σκέπτομαι δι' ἀπάτης νὰ σᾶς ὀδηγήσω εἰς τὸν Φᾶσιν. Ἀκούσατέ με ἐν ὀνόματι τῶν θεῶν, καὶ ἐὰν μὲν ἀποδειχθῇ ὅτι ἐγὼ σᾶς ἠδίκησα, τότε μοῦ ἐπιβάλλεται νὰ μὴν ἀναχωρήσω ἀπ' ἐδῶ, πρὶν δικασθῶ. Ἄν ὅμως ἀποδειχθῇ ὅτι μὲ ἠδίκησαν οἱ συκοφαντήσαντές με, τότε μεταχειρισθῆτέ τους ὅπως τοὺς πρέπει.

»Σεῖς δὲ — προσέθηκε — γνωρίζετε βεβαίως ἀπὸ ποῦ ὁ ἥλιος ἀνατέλλει καὶ ποῦ δύει, καὶ ὅτι, ἐὰν μὲν τις προτίθεται νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρέπει νὰ βαδίσῃ πρὸς δυσμάς. Ἐὰν δὲ τις θέλῃ νὰ ὑπάγῃ εἰς τοὺς βαρβάρους, ὅτι θὰ βαδίσῃ, ἀντιθέτως, πρὸς ἀνατολάς. Εἶναι

δυνατὸν λοιπὸν νὰ ὑπάρξῃ ἄνθρωπος, ὅστις νὰ ἠμπορῇ νὰ σᾶς ἐξαπατήσῃ εἰς τοῦτο : ὅτι ὅπου μὲν ὁ ἥλιος ἀνατέλλει, ὅτι ἐκεῖ δῦει, ὅπου δὲ δῦει, ὅτι ἐκεῖ ἀνατέλλει ;

» Ἄλλ' ὅμως καὶ τοῦτο ἀκόμη βέβαια γνωρίζετε : ὅτι ὁ μὲν βορρᾶς (πνέων) φέρει (τὸν πλέοντα) ἔξω τοῦ Πόντου, πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὁ δὲ νότος, ἐντὸς τοῦ Πόντου, πρὸς τὸν Φᾶσιν. Καὶ λέγεται (ἀπὸ τοὺς ναυτικούς) ὅτι, ὅταν πνέῃ βορρᾶς, εἶναι οἱ πρὸς τὴν Ἑλλάδα πλόες εὐνοϊκοὶ καὶ οὐριοί. Τοιοῦτου εἴδους λοιπὸν ἀπάτην θὰ εὐρίσκετο ἄρα γε κανεὶς νὰ μετέλθῃ πρὸς ὑμᾶς (μὲ τοιοῦτου εἴδους ψέμματα λοιπὸν θὰ ἦτο δυνατὸν κανεὶς νὰ σᾶς ξεγελάσῃ) ὥστε νὰ σᾶς πείσῃ νὰ ἐπιβιβασθῆτε εἰς τὰ πλοῖα, ὁπόταν πνέῃ εἰς τὸν Πόντον νότιος ἄνεμος ; Ἄλλὰ (θὰ ἠδύνατό τις νὰ μοι εἴπῃ) ὅτι δὲν θὰ συμβῆῃ τοῦτο, διότι δῆθεν ἐγὼ θὰ ἐπιβιβασθῶ, ὅταν θὰ εἶναι μόνον γαλήνην.

» Λοιπὸν, ἐγὼ μὲν θ' ἀναχωρήσω μ' ἓνα μόνον πλοῖον, σεῖς δὲ ὅλοι τοῦλάχιστον μ' ἑκατόν. Πῶς λοιπὸν ἐγὼ ἤθελα σᾶς ἐξαναγκάσει νὰ ἀναχωρήσετε μαζί μου, χωρὶς νὰ θέλετε, ἢ πῶς ἤθελα σᾶς σύρει δι' ἀπάτης μὲ τὸ μέρος μου ;

» Ἄλλ' ἔστω. Παραδέχομαι ὅτι σᾶς ἐξηπάτησα καὶ διὰ δόλου σᾶς παρέσυρα νὰ ἔλθετε εἰς τὸν Φᾶσιν. Καὶ λοιπὸν ἀποβιβαζόμεθα εἰς τὴν χώραν. Βεβαίως θὰ ἐννοήσετε ἀμέσως ὅτι δὲν εὐρίσκεσθε εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἐγὼ μὲν ὁ ἐξαπατήσας ὑμᾶς θὰ εἶμαι (ἀπέναντί σας) ἓνας, σεῖς δὲ οἱ ἐξαπατηθέντες θὰ εἴσθε (ἀπέναντί μου) περίπου δέκα χιλιάδες μὲ τὰ ὄπλα σας. Πῶς λοιπὸν (κατὰ ποῖον λοιπὸν ἄλλον τρόπον) θὰ ἠδύνατο περισσότερον νὰ τιμωρηθῇ ἄνηρ ἢ οὗτος περὶ ἑαυτοῦ καὶ περὶ ὑμῶν σκεπτόμενος ;

» Ἄλλ' οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι λόγοι ἀνθρώπων καὶ ἡλιθίων καὶ φθονούντων με διὰ τὰς τιμάς, μὲ τὰς ὁποίας μὲ περιβάλλετε. Ἄν καὶ φρονῶ ὅτι ὄχι βέβαια δικαίως ἤθελαν μὲ φθονήσει. Διότι ποῖον ἐξ αὐτῶν ἐγὼ ἐμποδίζω ἢ νὰ ὀμιλῇ — ἐάν τις ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ κάμῃ τι καλόν — ἐν τῷ μέσῳ ὑμῶν, ἢ νὰ πολεμῇ — ἐάν τις θέλῃ — καὶ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἢ νὰ ἔχῃ πάντοτε ἄγρυπνον τὸ πνεῦμά του, φροντίζων περὶ τῆς ἀσφαλείας (τῆς ζωῆς σας) ; Τάχα, ὅταν ἐκλέγετε τοὺς ἀρχηγούς σας, εἰς ποῖον ἐκλογὴν ἐγὼ γίνομαι ἐμπόδιον ; Ὑποχωρῶ (πρὸ αὐτοῦ) καὶ ἄς ἄρχῃ. Ἄρκεῖ νὰ παρουσιάζεται πρᾶττων καλόν τι ὑπὲρ ὑμῶν.

» Ἄλλ' ὅμως ὡς πρὸς ἐμὲ μὲν εἶναι ἀρκετὰ ὅσα περὶ τούτων εἶπα. Ἐάν δέ τις ἀπὸ σᾶς φρονῇ ἢ ὅτι ἐγὼ ὁ ἴδιος τελείως, εἰς ὅσα ἀνέ-

φερα, ἠπατήθην ἢ ὅτι ἄλλον τινὰ ἠπάτησα, ἄς ἔλθῃ καταγγέλλων οὗτος τὴν ἀπάτην νὰ τὸ ἀποδείξῃ.

»Ὅταν ὅμως ἀρχῆσθε εἰς τὰ λεχθέντα, μὴν ἀπέλθετε ἐντεῦθεν πρὶν ἢ ἀκούσετε, τί εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον βλέπω ἐγὼ τώρα νὰ παρουσιάζεται εἰς τὸν στρατόν. Ἐὰν μάλιστα μέλλῃ νὰ ἐπιταθῇ τοῦτο καὶ εἶναι ὅποιον ὑποδηλώνεται (ὅτι θὰ εἶναι ἐν τῷ μέλλοντι), φρονῶ ὅτι εἶναι καιρὸς πλέον νὰ σκεφθῶμεν σοβαρῶς ὑπὲρ ἑαυτῶν, μὴ φωραθῶμεν ἄθλιοι καὶ ἐπαίσχυντοι ἄνδρες καὶ ἐνώπιον τῶν θεῶν καὶ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν πολεμίων μας».

Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ στρατιῶται ἠπόρουν, τί νὰ ἦτο τοῦτο ἄρα γε καὶ τὸν παρεκινουῦν νὰ τὸ εἴπῃ. Μετὰ τοῦτο ἄρχεται καὶ πάλιν λέγων τὰ ἐξῆς : «Γνωρίζετε ἴσως ὅτι ἦσαν βαρβαρικά τινα μέρη μετὰ τῶν ὀρέων, φιλικῶς διακείμενα πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Κερασούντος, ἀπὸ τὰ ὅποια κατερχόμενοι τινες μᾶς ἐπόλουν καὶ ζῶα κατὰλληλα διὰ τὰς θυσίας μας καὶ ὅσα ἄλλα εἶχαν, νομίζω δὲ ὅτι καὶ τινες ἀπὸ σᾶς, ἐλθόντες εἰς τὸ πλησιέστερον ἐκ τῶν μερῶν αὐτῶν καὶ ἀγοράσαντες τι, πάλιν ἐπανῆλθον.

»Μαθὼν ἀκριβῶς τὰ κατὰ τοῦτο Κλεάρετος ὁ λοχαγός, ὅτι δηλαδὴ καὶ ἀσήμαντον εἶναι τὸ μέρος καὶ ἀπροφύλακτον ὡς ἐκ τῆς μετὰ τῶν Κερασουντίων φιλίας του, ἐπιτίθεται κατ' αὐτοῦ τὴν νύκτα διὰ νὰ τὸ λεηλατήσῃ, χωρὶς εἰς κανένα ἐξ ἡμῶν νὰ εἴπῃ τίποτε.

»Εἶχε δὲ κατὰ νοῦν, ἐὰν κατορθώσῃ καὶ καταλάβῃ τὸ μέρος τοῦτο, εἰς μὲν τὸ στράτευμα νὰ μὴ ἐπανέλθῃ πλέον, ἐπιβιβαζόμενος δὲ εἰς πλοῖον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὐρίσκοντο ἐκεῖ που πλησίον πλέοντες οἱ ὑπὸ τὴν αὐτὴν στεγαζόμενοι σκηνὴν συνάδελφοί του («σύσκηνοι»), καὶ φορτῶντων εἰς αὐτὸ ὅ,τι ἤθελεν ἀρπάσει ἐκ τῆς λεηλασίας, ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν κρυφίως, πλέων ἐξω τοῦ Πόντου. Περὶ ὅλων δὲ τούτων συνενοήθησαν (προηγουμένως) μετ' αὐτοῦ οἱ ἐν τῷ πλοίῳ, καθὼς ἐγὼ ὑποθέτω.

»Προσκαλέσας λοιπὸν ἐκ τοῦ στρατοῦ ὄσους κατάρθρωσε νὰ πείσῃ, τοὺς ὠδήγησε κατὰ τοῦ μέρους ἐκείνου. Ἐνῶ δ' ἀκόμη ἐβάδιζε, τὸν καταλαμβάνει ἡ ἡμέρα, καὶ συναχθέντες ἀμέσως οἱ κάτοικοι καὶ ἀπὸ ἀπροσίτων μερῶν κτυποῦντες καὶ πληγώνοντες καὶ τὸν Κλεάρετον φονεῦσιν καὶ ἐκ τῶν ἄλλων οὐκ ὀλίγους. Τινὲς δὲ (ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν) καὶ εἰς τὴν Κερασούντα καταφεύγουν.

»Ταῦτα δ' ἐλάμβανον χώραν πλέον κατὰ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἀνεχωροῦμεν διὰ ξηρᾶς πρὸς τὰ ἐδῶ. Ἐκ δὲ τῶν πλεόντων εὐρίσκοντο

ἀκόμη τινές εἰς τὴν Κερασσοῦντα μὴ ἀναχθέντες εἰσέτι εἰς τὸ πέλαγος. Μετὰ ταῦτα, καθὼς οἱ Κερασσοῦντιοὶ λέγουσιν, φθάνουν ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ μέρους ἐκεῖνου (αὐτοῦ χωρίου) τρεῖς ἐκ τῶν σεβαστοτέρων ἄνδρες ἐπιθυμοῦντες νὰ ἔλθουν εἰς τὸ στράτευμα (νὰ ἴδουν τοὺς στρατηγούς).

»Ἐπειδὴ δὲ δὲν μᾶς ἐπρόφθασαν, ἔλεγαν εἰς τοὺς Κερασσουντίους ὅτι ἠπόρουν, διατὶ ἀπεφασίσαμεν νὰ ἐπιτεθῶμεν κατ' αὐτῶν. Ἀφοῦ ὅμως, κατὰ τὸ λέγειν τῶν Κερασσουντίων, τοὺς ἐβεβαίωσαν οὗτοι ὅτι ἡ ἐπίθεσις ἐκεῖνη δὲν ἐγινεν ἀπὸ κοινοῦ, εὐχαριστήθησαν καὶ ἐσκέπτοντο νὰ ἔλθουν ἐδῶ (εἰς Κοτύωρα), διὰ νὰ μᾶς καταγγείλουν τὰ γενόμενα καὶ μᾶς παρακινήσουν (προτείνουν) νὰ θάψωμεν, ἀφοῦ παραλάβωμεν, τοὺς ἐκεῖ πεσόντας νεκροὺς μας.

»Ἄλλ' ἐκ τῶν ἀποφυγόντων τὴν καταστροφὴν Ἑλλήνων ἔτυχε νὰ εὐρίσκωνται τινες ἀκόμη εἰς τὴν Κερασσοῦντα. Οὗτοι, ἐπειδὴ, ὅπου καὶ ἂν ἐπήγαιναν οἱ βάρβαροι, τοὺς ἤσθάνοντο διαρκῶς ἐμπρὸς των, ἐτόλμησαν καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νὰ τοὺς λιθοβολήσουν καὶ τοὺς ἄλλους προέτρεπαν νὰ τοὺς μιμηθοῦν. Καὶ οὕτω οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἀποθνήσκουν — καὶ οἱ τρεῖς ὄντες πρέσβεις (δηλ. πρόσωπα ἱερά) — λιθοβοληθέντες.

»Ἀφοῦ δὲ συνέβησαν ταῦτα, ἔρχονται πρὸς ἡμᾶς ἐδῶ ἀπεσταλμένοι ἐκ τῆς Κερασσοῦντος καὶ μᾶς καταγγέλλουν τὰ γενόμενα. Καὶ ἡμεῖς οἱ στρατηγοὶ ἀκούσαντες καὶ ἐστενοχωρούμεθα δι' ὅσα ἐγιναν καὶ μὲ τοὺς Κερασσουντίους συνεσκεπτόμεθα περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν θὰ ἐθάπτοντο οἱ νεκροὶ (ἐκεῖνοι) τῶν Ἑλλήνων.

»Ἐνῶ δὲ συνεκαθήμεθα πρὸ τοῦ στρατοπέδου (μὲ τοὺς Κερασσουντίους), ἔξαφνα ἀκούομεν θόρυβον πολὺν καὶ φωνάς : σκότωσέ τον ! κτύπα τον ! κ' εὐθὺς τότε βλέπομεν πολλοὺς νὰ τρέχουν πρὸς τὰ ἐμπρὸς κρατοῦντες λίθους εἰς τὰς χεῖρας, ἄλλους δὲ ν' ἀναλαμβάνουν τοιοῦτους (ἀπὸ χάμου).

»Καὶ οἱ μὲν Κερασσοῦντιοὶ, ἐπειδὴ εἶχαν ἤδη ὑπ' ὄψει τοὺς τὸ λαβὸν χώραν εἰς τὴν πόλιν των συμβάν, φοβηθέντες διευθύνονται (ζητοῦντες προστασίαν) εἰς τὰ πλοῖα. Ἦσαν δὲ μὰ τὸν Δία καὶ τινες ἀπὸ ἡμᾶς, οἵτινες (ἐπίσης) ἐφοβήθησαν.¹

1) Αὐτὸ τὸ «μὰ τὸν Δία» δι' Ἑλλήνας φοβηθέντας εἶναι ἀμίμητον. Ἦτο ἀδύνατον νὰ πιστεύσῃ ὁ Ξενοφῶν ὅτι ὑπάρχουν «Ἑλληνες φοβούμενοι». Ἀπειθαρχοί, ἀναρχοῦμενοι, αὐθαίρετοι, δολοφόνοι—μάλιστα. Ἀλλὰ μὲ φόβον Ἑλλήνες!.

»Εγὼ οὐχ ἤττον ἔτρεξα πρὸς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἡρώτων, τί συμβαίνει. Ἐκ τούτων δέ, ἂν καὶ ἦσαν τινες, οἵτινες οὐδὲν ἐγνώριζαν, ἐκράτουν ἐν τούτοις λίθους εἰς τὰς χεῖρας. Ἀφοῦ δ' ἐπὶ τέλους, ἐπέτυχα κάποιον νὰ γνωρίζῃ τὰ διατρέξαντα, μοῦ λέγει ὅτι (ὅλα αὐτὰ συμβαίνουν, διότι) οἱ ἀγορανόμοι μεταχειρίζονται τὸ στράτευμα αὐστηρότατα.

»Ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ κάποιος βλέπει τὸν ἀγορανόμον Ζήλαρχον νὰ φεύγῃ πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀνέκραξε : Νὰ ἕνας ! Ὁ Ζήλαρχος ! Ἐκεῖνοι δέ, μόλις ἤκουσαν τὰς φωνάς, τρέχουν κατ' ἐπάνω του, σὰν νὰ εἶχε φανῆ κανεὶς ἀγριόχοιρος ἢ καμμία ἔλαφος.

»Ἄλλ' οἱ Κερασοῦντιοί, μόλις τοὺς εἶδαν νὰ τρέχουν πρὸς τὸ μέρος των, νομίζοντες προφανῶς ὅτι διευθύνονται ἐναντίον των τρέπονται δρομαίως εἰς φυγὴν καὶ ρίπτονται εἰς τὴν θάλασσαν. Συνερρίφθησαν δὲ καὶ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν ἀρκετοί, καὶ πᾶς ὅστις δὲν ἐγνώριζε νὰ κολυμβᾷ ἐπνίγετο.

»Καὶ λοιπὸν τί νομίζετε ὅτι ὑπέθεσαν οἱ Κερασοῦντιοὶ οὗτοι ὅτι συνέβαινε ; Κανὲν μὲν ἀδίκημα δὲν εἶχαν κάμει. Ἐφοβήθησαν δέ, μήπως καμμία λύσσα εἶχεν, ὅπως εἰς τοὺς σκύλλους, ἐνσκήψει εἰς τὸ στράτευμα ! Ἐὰν λοιπὸν ὅσα σᾶς εἶπα εἶναι τόσον φοβερά, σκεφθῆτε πλέον ποῦ δύναται νὰ φθάσῃ μίαν ἡμέραν ἢ κατάστασις αὕτη τοῦ στρατεύματος.

»Ὅλοι μὲν σεῖς δὲν θὰ εἴσθε κύριοι οὔτε νὰ κηρύξετε πόλεμον πρὸς ὄντινα θέλετε, οὔτε νὰ τὸν παύσετε ἕκαστος δὲ ξεχωριστὰ θὰ ὀδηγῆ καθ' οἰοδῆποτε θέλει τὸν στρατόν. Καὶ ἐὰν τινες ἔλθουν πρὸς σᾶς ὡς πρέσβεις, διὰ νὰ σᾶς παρακαλέσουν ἢ δι' εἰρήνην ἢ δι' ἄλλο τι φονεύοντες τούτους ἀθαιρέτως ὅσοι ἀπὸ σᾶς θέλουν, θὰ γίνουν αἵτιοι νὰ μὴν ἀκούσετε τοὺς λόγους ἐκείνων, οἵτινες (δι' εἰρήνην ἢ δι' ἄλλο τι) ἔρχονται πρὸς σᾶς.

»Ἐπειτα δέ, ἐκεῖνοι μὲν τοὺς ὁποίους σεῖς ὅλοι ἠθέλατε ἐκλέξει ὡς ἀρχηγούς σας, δὲν θὰ λογαριάζονται διόλου, ἐκεῖνος δὲ ὅστις ἠθέλην ἐκλέξει τὸν ἑαυτὸν του ὡς στρατηγὸν καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ διατάσῃ : Κτύπα, κτύπα ! οὗτος θὰ εἶναι ἰκανὸς καὶ (τὸν) ἀρχηγὸν νὰ φονεύῃ καὶ οἰονδῆποτε ἀπὸ σᾶς θέλει ἰδιώτην, χωρὶς νὰ τὸν δικάσῃ προηγουμένως, ἀρκεῖ (δι' ὅλα αὐτὰ) νὰ ὑπάρχουν ἐκεῖνοι οἵτινες θὰ ὑπακούσουν εἰς αὐτόν, ὅπως καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν συνέβη.

»Συλλογισθῆτε δὲ ποίας καθ' ὑμῶν ἔχουν διαπράξει ἀδικίας οἱ αὐτοχειροτόνητοι οὗτοι στρατηγοί. Ζήλαρχος μὲν ὁ ἀγορανόμος, ἐὰν

μὲν σᾶς ἠδίκησεν, ἐξηφανίσθη ἤδη ἀποπλεύσας, χωρὶς νὰ τὸν δικάσετε (τιμωρήσετε). Ἐὰν δὲ δὲν σᾶς ἠδίκησεν, ἔφυγεν ἤδη ἀπὸ τὸ στράτευμα, φοβηθεὶς μήπως, χωρὶς νὰ δικασθῆ, φονευθῆ ἀδίκως.

»Ἐκεῖνοι δὲ οἵτινες ἐλιθοβόλησαν τοὺς πρέσβεις, κατώρθωσαν μόνοι ἡμεῖς ἐκ τῶν Ἑλλήνων νὰ μὴ εἶμεθα τοῦ λοιποῦ ἐν ἀσφαλείᾳ εἰς τὴν Κερασούντα, ἐὰν δὲν πηγαίνωμεν ἐκεῖ συνοδευόμενοι ἀπὸ ἰσχυρὰν (πρὸς ἀσφάλειάν μας) δύναμιν. Ὡς πρὸς τοὺς νεκροὺς δέ, τοὺς ὁποίους προηγουμένως αὐτοὶ οὔτοι οἱ φονεύσαντες μᾶς ἐπρότειναν νὰ θάψωμεν, καὶ ὡς πρὸς τούτους ἀκόμη κατώρθωσαν νὰ μὴ εἶναι, οὔτε ἀκόμη μὲ κηρύκειον,¹ ἀσφαλὲς νὰ τοὺς ἀποκομίζωμεν. Διότι ποίος θὰ θελήσῃ πλέον ν' ἀναλάβῃ κήρυκος² ἀποστολὴν, ἐνῶ αὐτὸς οὗτος ἔχει ἤδη φονεῦσει κήρυκας ; Οὕτω δὲ περιήλθομεν εἰς τὴν θέσιν νὰ παρακαλέσωμεν ἡμεῖς τοὺς Κερασουντίους νὰ τοὺς θάψουν.

»Ἐὰν μὲν λοιπὸν φρονῆτε ὅτι ὅλα ὅσα σᾶς ἐξέθηκα ἔχουν καλῶς, νομιμοποιήσατε τότε τὴν οἰκτρὰν αὐτὴν κατάστασιν, ἵνα, ἀφοῦ θὰ εἶμεθα τοιοῦτοι (πλέον ἄθλιοι ἐν τῇ ζῳῇ), περιφρουρήσῃ ξεχωριστὰ ἕκαστος τὸν ἑαυτὸν του, προσπαθῆ δὲ τοῦ λοιποῦ νὰ κατοικῆ (νὰ διαμένῃ) ἐκεῖ ὅπου μόνον θὰ ἡδύνατο νὰ ἔχῃ δεξιᾶ αὐτοῦ καὶ ὑψηλότερά του,³ ἀπότομα καὶ κρημνῶδη μέρη !⁴

»Ἐὰν ὅμως νομίζετε ὅτι αἱ πράξεις αὐταὶ εἶναι ἔργα θηρίων καὶ ὄχι ἀνθρώπων, ἀποφασίσατε νὰ θέσετε πλέον «τελείαν καὶ παῦλαν». εἰς αὐτάς. Ἄλλως, πῶς — «δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ» — πῶς θὰ τολμήσωμεν νὰ προσφέρωμεν ἡδέως εἰς τοὺς θεοὺς θυσίας, ποιούντες ἔργα ἀσεβῆ, ἢ πῶς θὰ πολεμήσωμεν εἰς τὸ μέλλον τοὺς ἐχθροὺς μας, ὅταν ἀλληλοσπαραζώμεθα ;

»Ποία δὲ πόλις θὰ μᾶς ὑποδεχθῆ τοῦ λοιποῦ μὲ φιλικὰ αἰσθήματα βλέπουσα τόσον μεγάλην παραλυσίαν εἰς τὸ στράτευμα ; Ποῖος δὲ μὲ θάρρος (χωρὶς νὰ διατρέχουν κανένα τὰ συμφέροντά του κίνδυνον),

1) Σκῆπτρον κρατούμενον ὑπὸ τοῦ κήρυκος ὡς σημεῖον τοῦ ἐπαγγέλματός του, μὲ τὸ ὁποῖον δὲ πάντοτε παρίσταται ὁ Ἑρμῆς ὡς προστάτης θεὸς τῶν κηρύκων.

2) Εἶδος πρέσβεως, ὃν μετεχειρίζοντο μόνον ἐν καιρῷ πολέμου, ἐνῶ τὸν καθ' αὐτὸ «πρέσβυν» μετεχειρίζοντο καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ.

3) «Τὰ ἔρυμνά (ἔχειν τινὰ) ὑπερδέξια» εἶναι ἡ ἀρχαία ἔκφρασις..

4) Τὸ παρὸν κεφάλαιον δὲν εἶναι βέβαια καὶ τὸ μόνον, εἰς ὃ τόσον ἐξόχως δοκιμάζεται τὸ σκωπτικὸν καὶ εἰρωνικὸν τοῦ Ξενοφῶντος πνεῦμα.

θά μᾶς παράσχη πλέον τροφᾶς πρὸς ἀγοράν, ὅταν περὶ τὰ σπουδαιότατα φωρῶμεθα οὕτω παρεκτρεπόμενοι καὶ σφάλλοντες ; Τὸν ἔπαινον δέ, τὸν ὁποῖον φανταζόμεθα ὅτι παρ' ὄλων θὰ κερδίσωμεν, (σᾶς ἐρωτῶ) : ποῖος ἤθελεν ἀπονεύει μὲν πλέον πρὸς ἡμᾶς τοιοῦτους ὄντας ; Διότι γνωρίζω ὅτι ἡμεῖς τοῦλάχιστον θὰ ἀνομάζαμεν δειλοὺς καὶ ἀνάδρους ἐκείνους, οἵτινες θὰ ἔπραττον τοιαύτας ἐπαισχύντους πράξεις».

Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἐγερθέντες ὅλοι ἐπρότειναν : ὅσοι μὲν ἔγιναν παραίτιοι τούτων νὰ τιμωρηθοῦν, τοῦ λοιποῦ δὲ νὰ μὴν ἐπιτραπῇ πλέον εἰς κανένα νὰ παρανομῇ.¹ Ἐὰν δέ τις παρανομήσῃ εἰς τὸ μέλλον, νὰ τιμωρηθῇ διὰ θανάτου. Τοὺς δὲ στρατηγοὺς νὰ εἰσαγάγουν πάντας εἰς δίκην. Καὶ εἰάν τις, ἀφ' ἧς ἐφορεύθη ὁ Κῦρος, ἠδικήθῃ εἰς ὅ,τι δήποτε, νὰ ἐγκαταστήσῃ ἀμέσως (πρὸς ἀπονομὴν τοῦ δικαίου) δικαστήρια. Ὑπέδειξαν δὲ ὡς δικαστὰς λοχαγούς. Παρακινουῦντος δὲ τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τῶν μάντεων συμβουλευόντων ἀπεφασίσθη νὰ καθαρίσουν (νὰ ἐξαγνίσουν) τὸν στρατὸν (ἀπὸ τὸ μίαισμα τῶν διαπραχθέντων ἀνοσιουργημάτων). Καὶ πρὸς τοῦτο ἔγινε διὰ θυσιῶν πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ἄλλων ὁ πρέπων ἐξιλειωτικὸς αὐτῶν ἀγιασμός.

1) *H : νὰ γίνῃ ἀφορμὴ παρανομιῶν

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΕ Δ.Ι.Κ.Ε.Τ.Β.Ε.)

ΕΛΛΑΣ

21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

024000020033

ΕΚΔΟΣΙΣ Β', 1969 (VII) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 90.000 - ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ 1885/31.5.69 - 1924/14.6.69
ΕΚΤ/ΣΙΣ : ΓΡΑΦΙΚΗ Ε.Π.Ε. - ΒΙΒΛ/ΣΙΑ : Β. Χ. ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ - Α. Β. ΠΑΛΟΥΜΠΗ & ΣΙΑ Ο.Ε.

300

